

ortadoğu analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Şubat 2022 • Cilt: 13 • Sayı: 110 • Fiyatı: ₺ 15

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İRAKLI
KADINLARIN SİYASİ VE
TOPLUMSAL ROLLERİ
DR. WATHEQ AL-SADOON

KÖRFEZ EKONOMİK VE SOSYAL
KALKINMASINDA KADIN ROLÜNÜN
GÜÇLENDİRİLMESİ
GÖKHAN ERELİ

TÜRKİYE'NİN KÜRESEL
TEDARİK ZİNCİRİNDEKİ ROLÜ
DR. VALERIA GIANNOTTA

ORTADOĞU'DA KADININ DÖNÜŞEN ROLÜ

ISSN 1308-7543

9 771308 754001

www.orsam.org.tr /orsamorgtr

ORSAM RÖPORTAJ
MAHA SALIH

ABDENNOUR TOUMI

KÜRESEL GÜÇ DENGELERİ VE ORTADOĞU'YA
YANSIMALARI AÇISINDAN UKRAYNA KRİZİ

PROF. DR. AHMET UYSAL

ABD'İN DÖNÜŞEN KÖRFEZ POLİTİKASI VE
KATAR'IN GÜÇLENEN ORTAKLIK STATÜSÜ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Doç. Dr. Göktuğ Sönmez
Dr. Mustafa Yetim
Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Çingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotografklar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 13, Sayı 110, Şubat 2022

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 31 Ocak 2021

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2022 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki temel meseleleri ve güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı analizler ile ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 110. sayısı ile karşınızda olmaktan memnuniyet duymaktayız. Bu sayımızda yine fazla dikkat çekilmemesine rağmen önemi yadsınamaz olan Ortadoğu sosyo-politik gelişmelerinde kadının etkisi-rolünü ön plana çıkaran analizlerle tartışmaktayız. Bu kapsamda Irak, Lübnan gibi ülkelerde ve Körfez bölgesinde kadının tarihsel süreç içerisinde dönüşen konumu ve güncel rolü değerlendirilmektedir. Ayrıca terör örgütü IŞİD tarafından Türken kadınlara yönelik yapılan insanlık dışı muameleler ve YPG/YPJ terör örgütünün kadınlara radikalleşme sürecinde istismarı kapak konumuz kapsamındaki diğer önemli analizlerdir. Diğer önemli bir değerlendirmeye Iraklı Kürt kadınlar arasında "kendini yakma" eyleminin varlığına ilişkin toplumsal ve siyasal boyutları dikkate alan analizdir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika sosyo-politik gelişmelerinde kadının etkisi-rolünü doğrulayan çalışma çerçevesinde Sudan geçiş yönetimi sürecinde bu olgu incelenmektedir. Son olarak yine kadınların durumunun ayrıca tartışılmasını gerektiren göç sürecinde kadınlar meselesi bu sayımızda yer almaktadır.

Kapak konumuzdaki değerlendirmeler dışında Türkiye'nin küresel ekonomide artan etkisi ve potansiyel rolüne ilişkin değerlendirmeyi bu sayımızda dikkatinize sunmaktayız. Bu kapsamda Kovid-19 salgınının da etkisiyle Türkiye'nin küresel tedarik zincirinde dönüşen rolüne ilişkin ilgi çekici değerlendirmeyi bu sayımızda

bulabilirsiniz. Yine Ortadoğu uluslararası ilişkilerini yaklaşık 10 yıldır etkileyen Suriye meselesindeki başat küresel aktörlerden Rusya'nın Suriye'deki milis devşirme stratejisi iç ve dış boyutlarıyla irdelenmiştir.

Ayrıca bu sayımızda Ukrayna krizinin küresel güç dengeleri açısından önemi ve Ortadoğu'ya yansımaları ile Biden döneminde Katar'ın ABD'nin Körfez politikasında güçlenen konumuna ilişkin titiz değerlendirmeler mevcuttur.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da kapak konumuzu film/belgesel üzerinden değerlendirdiğimiz bölüm, ocak ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, kapak konusuna ilişkin önde gelen Ortadoğulu figürler/uzmanlarla yapılan mülakat gibi kısımlar yer almaktadır. Film üzerinden kapak konusunu anlamlandırma amacıyla Ortadoğulu kadınların dünyasını Suudi Arabistan temelli bir konu üzerinden işleyen Wajda adlı filme ilişkin merak uyandırıcı değerlendirmeyi ilginize sunmaktayız. Mülakat kısmındaysa bölgenin önemli kadın temelli oluşumlarından Ürdün Arap Kadın Liderler Birliğinin Başkanı Maha Salih'in kadın meselesine ilişkin samimi yorumları söz konusudur. Kapak konumuzla ilgili biyografi kısmındaysa Arap Ayaklanmaları sürecinde kadının rolüne ilişkin bilgi sunan simge isimlerden Süheyr el-Atassi'nin Suriye'deki halk hareketleri ve sonrasında iç savaş dönüs sürecindeki faaliyetleri kısa bir öz geçmişin ardından detaylı şekilde işlenmektedir.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Şubat 2022 Cilt: 13 Sayı: 110

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

12 ABD'nin Dönüşen Körfez Politikası ve Katar'ın Güçlenen Ortaklık Statüsü / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

KAPAK DOSYASI

20 Iraklı Kürt Kadınlar Arasında "Kendini Yakma" Neden Yaygın? / Mehmet Alaca

24 Lübnan'da Kadın Olmak: Ötekinin Ötekisi / A. Selcan Özdemirci Cinal

28 Körfez Ekonomik ve Sosyal Kalkınmasında Kadın Rolünün Güçlendirilmesi / Gökhan Erel

32 Ortadoğu'da İstikrar Sorunu ve Radikalleşme Bağlamında Kadının İstismarı: YPG/YPJ Örneği / Gökhan Batu

36 Sudan Geçiş Yönetiminde Kadınların Rolü / Kaan Devocioğlu

40 IŞİD'in Bitmeyen Zulmü: Kaçırılan Türkmen Kadınlar / Adil Zineelabdin

44 Bilinmeyene Yolculukta Göçmen Kadınlar / Merve Zorlu

BÖLGESEL GELİŞMELER

48 Türkiye'nin Küresel Tedarik Zincirindeki Rolü / Dr. Valeria Giannotta

52 Rusya'nın Suriye'de Milis Devşirme Süreci: İçeride Denge Unsuru Dışarıda Paralı Asker / Ömer Behram Özdemir

KAPAK DOSYASI

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
IRAKLI KADINLARIN
SİYASİ VE TOPLUMSAL
ROLLERİ

Dr. Watheq Al-Sadoon

16

KÜRESEL GÜÇ DENGELERİ VE
ORTADOĞU'YA YANSIMALARI
AÇISINDAN UKRAYNA KRİZİ

Prof. Dr. Ahmet Uysal

08

RÖPORTAJ

56

Abdenmour Toumi

Maha Salih:

ARAP KADINININ
ÖNEMLİ YERLERDE
ETKİN OLMA İSTEĞİ
GAYET AÇIKTIR

BİYOGRAFİ

BARIŞ VE YENİDEN İNŞA SÜREÇLERİNİN
İNCELENMEYEN YÜZÜ:
SÜHEYR EL-ATASSİ

Işinsu Acar

60

12

24

28

36

48

52

SİNE KRİTİK

WADJDA:
ORTADOĞU'DA KADINLARA DAİR
SORUNUN VE ÇÖZÜMÜN ÇIKIŞSIZLIĞI

Doç. Dr. Sertaç T. Demir

64

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Ocak 2022

- Avrupa İslam Düşmanlığı Raporu, son yıllarda Müslümanların dinî kimlikleri nedeniyle maruz kaldıkları fiziki saldırılardan ötürü ciddi mağduriyetler yaşadığına dikkat çekiyor.

3 Ocak 2022

- Irak'taki Uluslararası Bağdat Havalimanı'na gönderilen patlayıcı yüklü 2 insansız hava aracının etkisiz hâle getirildiği belirtildi.
- Taliban yönetimi, Afganistan'ın kuzeyindeki Belh vilayetinde kadın hamamlarını kapatma kararı aldı. Uzun mesafeli yolculuklarda kadınlar tek başlarına araçlara alınmayacak ve taksilerde müzik dinlenemeyecek.
- İsrail'in, "Çin ile imzalayacağı büyük anlaşmalar hakkında Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) bilgilendirme ve Amerikan tarafından itiraz gelirse anlaşmaları yeniden inceleme" sözü verdiği açıklandı.
- Rusya'ya ait savaş uçaklarının, İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi'ne düzenlediği hava saldırısında 3 sivil yaralandı.

4 Ocak 2022

- AB, 4 ayı aşkın süredir açlık grevini sürdüren Filistinli tutuklu Hişam Ebu Hevaş'ın sağlık durumuna ilişkin "endişeliyiz" açıklaması yaptı.
- Tunus İçişleri Bakanı Tevfik Şerafeddin, Nahda Hareketi Genel Başkan Yardımcısı ve Milletvekili Nureddin el-Bahiri ile eski bakanlık yetkilisi Fethi el-Beledi'nin terör şüphelisi olarak zorunlu göz hapsinde tutulduğunu açıkladı.

5 Ocak 2022

- Sudan'da askerler, yönetimi tamamen sivillere devretmesi isteğiyle 3 aydır devam eden protestolarda göstericiler, gaz bombalarıyla dağıtıldı.
- Irak'ın batısındaki Ayn el-Esed Üssü'nün 5 adet füzeyle hedef alındığı açıklandı.
- İsrail'in başkenti Tel Aviv'de Filistinli tutuklu Hişam Ebu Hevaş'ın yattığı hastane önünde çekim yapmak için bekleyen AA Kameramanı Fayiz Ebu Rumeyle'yi aşırı sağcı Yahudiler darp etti.

6 Ocak 2022

- ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, İsraili mevkidaşı Yair Lapid ile "Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan tutumu" ve İran'la ilgili konuları ele aldı.
- Irak'ın Bağdat, Kerkük ve Diyala kentlerinde düzenlenen operasyonlarda 8 IŞİD mensubunun yakalandığı duyuruldu.
- Sudan'da ordunun yönetime el koyduğu 25 Ekim 2021'den bu yana sivil yönetim protestolarında güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu 60 kişi hayatını kaybetti.

7 Ocak 2022

- ABD, Suriye'de terör örgütü PKK/YPG'nin işgalindeki petrol sahalarına takviye askeri güç gönderdi. En az 30 tırdan oluşan konvoyda tank ve iş makinalarının da yer aldığı gözlemlendi.
- İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, son 4 ayda ülkeye Afganistan'dan 800 bin göçmen geldiğini söyledi.

8 Ocak 2022

- Libya Ulusal Yüksek Seçim Komisyonu, başkanlık seçimi adaylarından birinin kuruma karşı "askeri güç" kullanarak müdahale edilmesini kınadı.
- Yemen Ordusu, ülkenin orta kesiminde yer alan el-Beyda ilinde İran destekli Husilerle girilen şiddetli çatışmaların ardından 3 bölgede kontrolün sağlandığını duyurdu.

11 Ocak 2022

- Terör örgütü YPG/PKK, son 2 gündür Suriye'de işgalinde tuttuğu Rakka ilinde hayat pahalılığını protesto eden 50'den fazla sivil alıkoymdu.
- İsviçreli gazeteci Kurt Pelda, terör örgütü PKK/KCK'nin ülkedeki yapılımasında yer alan 6 kişinin muhbirlikle suçladıkları bir pizzacıya yaptıkları işken-celeri yazdı.

14 Ocak 2022

- Yemen'de İran destekli Husiler, kontrolleri altındaki tüm illerde büyük bir yakıt sıkıntısı yaşandığını açıkladı.
- Çinli uzmanlar, ABD'nin Ortadoğu'daki angajmanlarını azaltmasıyla bölge ülkelerinin Çin gibi "güçlü ve tarafsız bir ortağa" ihtiyacı duyduğunu değerlendirmesini yaptı.
- Irak'ın başkanı Bağdat'ta Meclis Başkanı Muhammed Halbusi'nin lideri olduğu Takaddum Partisi'nin binasına el bombasıyla saldırı düzenlendi.
- Kuveyt Ulusal Petrol Şirketi, ülkenin en büyük petrol rafinerisi Mina el-Ahmedî'de çıkan yangında 10 kişinin yaralandığını ve yangının kontrol altına alındığını duyurdu.

9 Ocak 2022

- Irak'ta meclis başkanlığına Muhammed Halbusi yeniden seçildi.
- Suudi Arabistan'da yaklaşık 3 yıldır cezaevinde tutulan Prenses Besme bint Suud bin Abdulaziz el-Suud ve kızı Suhud eş-Şerif tahliye edildi.

12 Ocak 2022

- İşgal altındaki Batı Şerim'in Ramallah kentinde İsrail askerlerinin şiddetine maruz kalan 80 yaşındaki Filistinli yaşamını yitirdi.
- Doğu Afrika Bloku Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi, Sudan krizine köklü çözüm bulmak amacıyla tüm taraflar arasındaki diyalogu kolaylaştırmak için girişim başlattı.
- BM Genel Kurulda oy hakkını kaybeden İran, borçlarının ABD'nin yaptırımları nedeniyle ödenemediğini duyurdu. Donald Trump döneminde getirilen tek taraflı bankacılık yaptırımları nedeniyle İran'ın dolar bazlı işlemler yapması engelleniyor.
- İsrail'e bağlı Kudüs Belediyesi, işgal altındaki Doğu Kudüs'te yapım aşamasında olan bir cami için 4 gün içinde yıkım kararı aldı.

10 Ocak 2022

- Birleşmiş Milletler (BM), Sudan'daki siyasi krizin çözülmesi için sivil ve askeri taraflarla ön istişarelerin başladığını duyurdu.
- İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Said Hatibzade, Suudi Arabistan ile müzakerelerin Irak'ın ev sahipliğinde devam edeceğini söyledi.

15 Ocak 2022

- Uluslararası yardım kuruluşlarının İdlib ve çevresindeki 18 hastaneye yardımları kesmesi, sağlık sistemini durma noktasına getirdi. Sağlık çalışanları, on binlerce hastanın mağdur edilmemesi için desteğin yeniden sağlanması gerektiğini vurguladı.

16 Ocak 2022

- Suriye'de Amerikan güçlerinin konuşlandığı bölgeye saldırı düzenlendi. Roketli saldırı sonucu bölgede hasar oluştu.

17 Ocak 2022

- Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) başkenti Abu Dabi'de art arda patlamalar meydana geldi. BAE polisi, 3 kişinin öldüğünü 6 kişinin yaralandığını duyurdu. Saldırıları İran destekli Husiler üstlenirken BAE, saldırının cezasız kalmayacağını ifade etti.
- Yemen Ulusal Petrol Şirketi, geçici başkent Aden'de bir haftadan uzun süredir hayati felç eden akaryakıt krizinin sona erdiğini duyurdu.

18 Ocak 2022

- Lübnan Başbakanı Necip Mikati, şubat başında Türkiye'yi ziyaret edecek. Ziyarette, güneş ve rüzgâr enerjisi ile elektrik sektöründe iş birliği ele alınacak.
- BM, Libya'da 27 hapisane ve gözaltı merkezinde resmi olarak 12 binden fazla kişinin tutulduğunu ve binlercesinin de yasa dışı şekilde alıkonduğunu açıkladı.

20 Ocak 2022

- Terör örgütü PKK/YPG'nin varlığını sürdürdüğü Tel Rıfat bölgesinden Afrin ilçesindeki yerleşimlere füzeyle saldırı düzenlendi. Saldırıda 4 sivil öldü, 20 sivil yaralandı.
- AB İsrail'den, Filistinlileri evlerinden tahliye etme, evleri yıkma ve yeni yasa dışı yerleşimler inşa etme faaliyetlerini durdurmasını istedi.

21 Ocak 2022

- Beyaz Saray, ABD'nin Suudi Arabistan'ın insan hakları ihlalleriyle ilgili endişeleri olduğunu ancak bu ülkeye silah satışının durdurulması konusunun şu anda gündemde bulunmadığını açıkladı.

22 Ocak 2022

- ABD yönetimi, Hizbullah bağlantılı Lübnanlı 3 kişi ve 10 şirketi yaptırım listesine aldı.
- Terör örgütü IŞİD, Suriye'nin Haseke şehrinde PKK/YPG'li teröristlerin kontrolündeki sözde cezaevine baskın düzenledi. İki taraftan onlarca teröristin öldüğü baskında, çok sayıda IŞİD'li terörist sözde cezaevinden kaçtı.

23 Ocak 2022

- BAE, insansız hava araçları ve hafif sportif hava araçlarının uçuşlarını bir ay süreyle durdurma kararı aldı.
- Filistin, İsrail'in 1948'deki tarihi Filistin topraklarında kurulması sürecinde "Siyonist çeteler" tarafından Filistinlilere yönelik gerçekleştirilen "katliamların" araştırılması için uluslararası bir soruşturma komisyonu kurulması talebinde bulundu.

24 Ocak 2022

- Eski Lübnan Başbakanı ve Sünni Müstakbel Hareketi lideri Saad Hariri, siyasi faaliyetlerini durdurduğunu söyledi. Hariri, partisine de aynı kararı alma çağrısında bulundu.
- Yemen'deki Arap koalisyonu, Suudi Arabistan'ın Cazan bölgesine balistik füze düştüğünü duyurdu. Saldırıda bir kişinin yaralandığı belirtildi.
- Lübnan hükümeti ve Uluslararası Para Fonu (IMF) arasında ekonomiyi kurtarma programı için müzakerelerin yeniden başladığı açıklandı.
- Yemen'deki Husiler, gündemde "terör örgütü" ilan edilme ihtimalleri mevcutken Suudi Arabistan ve BAE'yi balistik füzelerle yeniden hedef aldı.

25 Ocak 2022

- Irak güvenlik güçlerinin, Diyala vilayetinde terör örgütü IŞİD'e karşı geniş çaplı operasyon başlattığı duyuruldu.
- Suudi Arabistan, uluslararası topluma Yemen'deki Husilerin BAE ve Suudi Arabistan'ı hedef alan saldırıları karşısında acil harekete geçme çağrısında bulundu.
- İran Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Genel Sekreteri Ali Şemhani, Viyana'da devam eden nükleer görüşmelerde iyi bir anlaşmanın ulaşılabilir hâle gelmesi durumunda ülkesinin ABD ile doğrudan müzakerelere masasına oturabileceğini belirtti.

- Suriye'nin kuzeydoğusundaki Haseke şehri terör örgütü PKK/YPG'nin işgalinde. BM Sözcüsü Ravina Shamdasani, Haseke'deki sivililerin durumunun "derinden rahatsız edici" olduğunu söyledi.
- Suudi Arabistan ile Irak arasında iki ülkenin elektrik şebekelerini birbirine bağlamak için bir mutabakat zaptı imzalandı.

26 Ocak 2022

- ABD Dışişleri Bakanlığı, Mısır'a 2,2 milyar doları C-130J kargo uçağı, 355 milyon doları hava savunma radarları olmak üzere 2 milyar 555 milyon dolarlık askeri satışa onay verdi.
- Irak Meclis Başkanı Muhammed el-Halbusi'nin Anbar'a bağlı Garma ilçesindeki konutuna 3 füzeyle saldırı gerçekleştirildi. Füzelerden birinin konutun yakınına düşmesi sonucu biri çocuk 2 sivil yaralandı.
- İsrail yapımı "Pegasus" casus yazılımının üreticisi NSO Group'un üst yöneticisi Asher Levy istifa ettiğini açıkladı.
- BM, Yemen'in batısındaki stratejik liman kenti Hudayde için hükümeti ve İran destekli Husileri müzakerelere dönmeye çağırdı.
- İsrail Enerji Bakanı Karine Elharrar, ülkesinin Lübnan ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin dolaylı müzakerelere başlamaya hazır olduğunu açıkladı.

- İsrail ile Filistin arasındaki ilişkilerden sorumlu Filistin Sivil İşler Bakanı Hüseyin eş-Şeyh, "İsrail ile Filistin arasındaki müzakerelere ileride devam etme konusunda istekli olduklarını" söyledi.

27 Ocak 2022

- İran Merkez Bankası, "Ramzrial" olarak adlandırılan ulusal kripto para biriminin yakın zamanda halkın kullanımına sunulacağını açıkladı.
- Suudi Arabistan'da ülkenin kuruluş tarihinin "22 Şubat 1727" olarak ilan edilmesine karar verildi. Karar, Kral Selman'ın imzasını taşıyan kararnameyle duyuruldu.

- Suudi Arabistan ve Tayland 1989 yılında kesilen diplomatik ilişkilerin yeniden başladığını duyurdu. İki ülke büyükelçiliklerini tekrar açacak.
- İran'da 17 Instagram fenomeni emniyet güçleri tarafından tutuklandı. Tutuklanma gerekçesi sosyal medya için gizli kameralarla şaka ve korku videoları çekmesiydi.
- BAE, Kovid-19'un Omicron varyantının yayılması sonrası 12 Afrika ülkesine uyguladığı uçuş yasağını kaldırma kararı aldı.
- İran devlet televizyonuna yönelik siber saldırı sonucunda televizyonun yayını sırasında ekranda birkaç saniyelik ülgede terör örgütü kabul edilen Halkın Mücahitleri Örgütü liderlerine övgü içerikli görüntü yayımlandı.
- Almanya Federal İdare Mahkemesi, İçişleri Bakanlığının terör örgütü PKK ile bağlantılı Mezopotamya Yayınevi ve "MIR Multimedia" adlı şirketin faaliyetlerini yasaklamasını onayladı.

KÜRESEL GÜÇ DENGELERİ VE ORTADOĞU'YA YANSIMALARI AÇISINDAN UKRAYNA KRİZİ

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Sosyalist Blok'un çöküşüyle Ortadoğu'da boşluk yaşansa da I. Körfez Savaşı ile ABD'nin bölgedeki varlığı perçinlenirken Rusya'nın etkisi gerilemiştir.

”

Rusya'nın Orta-doğu'ya ilgisi-nin tarihsel bir geçmişi söz konusudur. Çarlık Rusya'nın kral-ları, kendilerini Roma'nın deva-mı görerek Çar (Sezar) unvanı almış-lardı. Dolayısıyla özel-likle “Doğu Roma” olarak bilinen bölgeye hâkim ol-mayı hayal etmişlerdir.

Bu anlayışın bir parçası olarak da hem İstanbul ve Çanakkale denizleri üzerinden Akdeniz'e hem de Afganistan ve Pakistan üzerinden Hint Okyanusu'na inme düşüncesinde olmuşlardır. Bugün Kafkaslar'da ve Doğu Avrupa'da Rusya ve ABD mücadelesinin Ortadoğu'ya da ciddi yansımaları olacaktır. Bu bağlamda son Ukrayna krizinin söz konusu bölgelerin bir keşişim alanı olduğu ve buradaki gelişmelerin diğer

bölgedeki Rus etkisi-varlığının gelecekteki şekillenmesine ilişkin ipuçları verebileceği söylenebilir.

RUSYA'NIN YENİDEN KÜRESEL AKTÖR OLMA GİRİŞİMLERİ

Soğuk Savaş döneminde ABD ve Rusya, Doğu ve Batı kamplarını oluştururken, Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra ABD tek süper güç olarak kalmıştı. Ancak aradan geçen sürede Rusya hızlı bir şekilde toparlanarak ABD'nin karşısına alternatif güç olarak çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar ekonomik ve askerî olarak ABD'ye tam bir rakip olmasa da elinde nükleer silahların bulunması ve ciddi doğal gaz ve petrol kaynakları yanında eski emperyal emellerinin canlı olması dolayısıyla uluslararası alanda güçlü bir aktör olarak kendisini göstermek istemektedir. ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'daki kontrolü İngiltere'den devralmış ve bölge dengelerinin değişmesine izin vermemiştir. ABD'nin Ortadoğu'da bilinen öncelikleri İsrail'in koşulsuz desteklenmesi ve petrol akışının güvenceye alınması olmuştur. Soğuk Sa-

vaş döneminde Rusya da bölgedeki ve hatta Afrika'daki bağımsızlık mücadelelerini destekleyerek halkların sempatilerini kazanmaya çalışmış ve bölgede özellikle sol ve milliyetçi rejimlerle sıkı ilişki içerisinde olmuştur. Bunun en bilinen örneği, Mısır'da Batı karşıtı Cemal Abdünnasır yönetimiyle ve benzer çizgideki Baas rejimleriyle sıkı ilişkiler kurmuş olmasıdır. 1980'lerde Sovyetler Birliğinin Afganistan işgali de bölgede Rusya'nın itibarının azalmasına ve dinsel radikalizmin artmasına yol açmıştır. Sosyalist Blok'un çöküşüyle Ortadoğu'da boşluk yaşansa da I. Körfez Savaşı ile ABD'nin bölgedeki varlığı perçinlenirken Rusya'nın etkisi gerilemiştir. 11 Eylül saldırılarıyla ABD'nin önceliği terörle mücadele diye kodlanınca İslamcı grupları bastıran otoriter sol-seküler Arap rejimlerine de müsamaha gösterilmiştir. Bunun tek istisnası, ABD müdahalesiyle Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesidir. Rusya, Irak işgaline pek ses çıkarmasa da daha sonra Irak'ta İran'ın etkili olması dolaylı olarak Rusya'nın da bölgesel çıkarlarına uygun düşmüştür.

2011 yılında ortaya çıkan Arap Ayaklanmaları, ABD ve Rusya'nın Ortadoğu'daki rolünü etkilemiştir.

Arap Ayaklanmaları ile Tunus, Mısır ve Yemen'deki diktatörler, halk temelli protestolar neticesinde düşmüştür. Bunlar genellikle Batı ile ilişkileri olan diktatör rejimlerdi. Bunun istisnalarından biri Libya'daki Muammer Kaddafi rejimiydi ki o da Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) müdahalesiyle düşürülmüştür. Bu tutumu onaylamayan Rusya, aynı durumun Suriye'de tekrarlanmaması için Beşar Esad rejimini askerî ve diplomatik destekle ayakta tutmaya çalışmıştır. Rejimlerinin kırılmağa başladığını gören Arap yöneticileri bu gelişmeler üzerine de Rusya'yla iyi ilişkiler kurmuştur. Daha sonra bölgede görülen darbe temelli müdahalelere sadece Batı'nın değil Rusya'nın da itiraz etmediği görülmüştür. Diğer bir ifadeyle Ortadoğu'daki demokrasi dalgasından ne Rusya ne de ABD memnun olmadığı gibi darbeci yönetimleri her ikisi de desteklemiştir. ABD ve Rusya, Ortadoğu'da birbirlerinin çıkarlarını tamamen göz ardı etmeseler de aralarındaki tenakuz az değildir. Örneğin, ABD Irak'tan çıkarken bölgede İran'ın bu kadar aktif olacağını ve ABD müttefiklerini rahatsız edeceğini hesaplamamıştır. Aynı şekilde, bölgede Rusya'nın etkinliğinin artacağı

ihtimalini de hesaba katmamıştır. Diğer taraftan ABD'nin Rusya ekonomisini sıkıştırmak için kullandığı petrol fiyatlarının düşürülmesi yöntemi yine Arap ülkeleri sayesinde gerçekleşmiştir. ABD'nin uyguladığı ambargolar ve son on yılda ABD telkinleriyle Suudi Arabistan'ın petrol fiyatlarını düşürmesi Rusya ekonomisini de ciddi sıkıntıya sokmuştur.

“

Ortadoğu petrolünün ABD için eskisi kadar hayati önemi olmadığı ve ABD'nin buradaki olası eksikliği başka yollarla giderebildiği söylenebilir. Bu durum, ABD'ye bölgede daha fazla esneklik sağlamaktadır.

”

Yine ABD, Esad rejimini desteklemeye gelen Rusya'nın Suriye'deki varlığına göz yumsa da ülkeye bu kadar yerleşeceğini, muhtemelen bu yerleşmenin ekonomik maliyetini göze alamaz diye yeterince dikkate almamıştır. Ama son dönemde Rusya, Suriye'de kalıcı olduğunu gösterdiği gibi Irak ve Körfez bölgesi ülkeleri ile ilişkilerini güçlendirdi ve Libya'da askerî varlığını artırdı. Libya'daki varlığı Batı ile rekabetinde bir cephe daha açılması anlamına geldi. Her ne kadar Fransa ve Mısır gibi ülkeler Halife Hafter'i kurtarmak için Rusya'nın Libya'ya yerleşmesine göz yumsalar da Rusya'nın Afrika'da artan askerî varlığı Ukrayna, Kırım, Belarus ve Suriye'den sonra Avrupa'nın güneyinde (Afrika'dan) Rus tehdidini daha hissedilir kıldı. Son yıllarda ABD'nin kendi petrol ve gazını çıkarması, Ortadoğu petrol ve gazına ihtiyacını azaltmıştır. Petrolün

stratejik bir değer oluşu değişmediği için ABD şirketleri ve politikaları, enerji oyunlarının tarafı olmaya devam etmektedir ancak Ortadoğu petrolünün ABD için eskisi kadar hayati önemi olmadığı ve ABD'nin buradaki olası eksikliği başka yollarla giderebildiği söylenebilir. Bu durum, ABD'ye bölgede daha fazla esneklik sağlamaktadır. Şimdilik belirgin olmasa da bölgeden çekilme durumunda ABD'nin hayati çıkarları çok etkilenecektir. Donald Trump ve kısmen Joe Biden yönetiminin bölgeden çekilme yönünde düşüncesinin olduğu görülmektedir.

UKRAYNA KRİZİNDE TEMEL BLOKLAŞMALAR VE ORTADOĞU'YA OLASI ETKİLERİ

Son yüzyılda iki imparatorluğu yıkılan Rusya, Vladimir Putin liderliğinde “üçüncü imparatorluk” dö-

nemi girişimlerini andıran politikalar izlemektedir. Bunun için de Birleşmiş Milletler (BM) kanunlarına aykırı bile olsa silah gücüyle komşu toprakları işgal edip ilhak etmekten çekinmemektedir. Rusya, 2007 yılında Gürcistan'a askerî müdahaleyle Abhazya ve Güney Osetya'nın otonom bir statüye evrilmesine yol açmıştı. 2014 yılında Kırım'ı işgal ederek ilhak etti. 2015 yılında Kırım'daki emrivakıyı unutturmak için Suriye'ye müdahale ederek Ortadoğu'ya tekrar dönmüştü. Şu zamanlardaysa güncel gerginliklerle Kırım, Suriye ve Libya'daki konumunu unutturmamayı ve pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Ukrayna'nın NATO'ya olası üye olarak kabul edilmesini kendisine hayati tehdit olarak gören Rusya, Ukrayna'yı işgal etme gerekçesiyle yeni bir taviz koparmak istemektedir. Nükleer güç olan Rusya, Afganistan ve Irak'tan başarısız olarak çıkan ABD'nin sa-

vaştan yorulmuş olduğunun bilincindedir ve ABD'nin kendisini silah zoruyla caydıramayacağını öngörmektedir. Avrupa ise ekonomik dev siyasi küce pozisyonunu hâlâ sürdürmekte ve etkisiz bir pozisyon sergilemektedir. Anlaşıldığı kadarıyla Batı'nın elinde diplomatik ve ekonomik baskılar dışında başka aracı yok gibidir. Diplomatik baskılar genelde propaganda ve uluslararası alanda eleştiriler anlamına gelmektedir ki bu tutumlar Rusya'nın genelde dikkate aldığı konular olmamıştır.

Batı, ekonomik anlamda Rusya'nın ticarete dolar ve SWIFT sistemini kullanmasını yasaklayabilir ve Putin'e yakın bazı isimlere yaptırım uygulayabilir. Bu amaçla ABD, Avrupa ülkelerine Rusya'dan gaz tedarik etmemeleri ve enerji tedariklerini çeşitlendirmeleri noktasında telkinlerde bulunmaktadır. Örneğin, Ukrayna hattına alternatif olarak kurulup Kuzey'den Rus gazını Avrupa'ya ulaştıran Nord Stream 2 hattı iptal edilebilir. Ukrayna işgal edilirse bu hattın iptal edileceği konusunda Almanya ve ABD'nin anlaşığı ifade edilmektedir. Sonuç itibarıyla bu yaptırımlar ancak Avrupalı bütün aktörlerin desteği alınabilirse bir anlam kazanabilir.

“

Ukrayna krizi küresel düzenin, belki de Soğuk Savaş sonrası dönemin, en ciddi ve derin krizi olmuştur. Putin farkında olmadan “beyin ölümü”nden bahsedilen ve Trump'ın da küçümsediği NATO'nun önemini tekrar artırmıştır.

”

Batı'da ABD ve AB ittifakı olduğu gibi Doğu'da Rusya ile Çin arasında bir ittifak olduğu görülmektedir. Çin, Ukrayna kriziyle kendisi üzerinden ABD'nin dikkatinin dağılmasından memnun gözükmemektedir. Rusya ve Çin arasında, Orta Asya ve İran konusunda fikir ayrılığı ve tedirginlik görülmektedir. Çin, BM'de kullandığı çok sayıda vetoyla Suriye'de Rusya'ya hiç olmadığı kadar diplomatik destek sunmuştu. Bu iki kampın mücadelesi dünyanın merkezi sayılabilecek Ortadoğu'ya ciddi bir şekilde yansiyacaktır. Bölge ülkeleri söz konusu iki tarafın çatışma sahasına dönüşürse ciddi maliyetlerle karşılaşabilir veya iki taraftan birinin bölgeye kapsamlı bir ittifak teklif etmesi durumunda bölgedeki güç dengelerinde değişime yol açabilir. Fakat birinci ihtimal daha olası gözükmemektedir. Arap Ayaklanmaları'nda bahsi geçen küresel aktörlerin çoğu demokratik gelişmelere karşı ortak tavır almıştı ama Ukrayna krizi küresel düzenin, belki de Soğuk Savaş sonrası dönemin, en ciddi ve derin krizi olmuştur. Putin farkında olmadan “beyin ölümü”nden bahsedilen ve Trump'ın da küçümsediği NATO'nun önemini tekrar artırmıştır. Bugün yaşanan ve sıcak çatışmalara dahi dönüşmesi ihtimal Batı ve Rusya gerginliğinin Ortadoğu'ya da ciddi yansımaları olacaktır. Arka bahçesi gördüğü Kafkaslar ve Doğu Avrupa'da sıkıştırılırsa Rusya, Irak, Suriye, Körfez ve Kuzey Afrika'da Batı çıkarlarını zayıflatmak isteyebilir. Bu durum Doğu Akdeniz, Suriye ve Irak'ta yeni gerginlikler doğurabilir. Böylece Rusya, Suriye krizinin çözümsüzlüğünü ve Batı için ciddi endişe kaynağı olan ça-

tışmalar, göç ve terörün devam edeceği bir ortamı tercih edebilir. Hâlihazırda Rusya, İdlib meselesini hem Türkiye hem de Batı'ya baskı aracı olarak kullanmaya çalışmaktadır ve bunu daha fazla istismar edebilir. Bu mücadele enerji, ticaret hatları ve pazar olması açısından Ortadoğu'nun önemini artıracaktır. Her şeyden önce Rus gazı kesilirse Avrupa'nın gaz ihtiyacını karşılayacak alternatif merkezler Ortadoğu'da yer almaktadır. Bu bağlamda özellikle Katar gazı gündemdedir ve Cezayir gazı da daha önemli hâle gelecektir. Doğu Akdeniz ile birleşince Mısır ve İsrail gazının da Avrupa'ya ulaştırılma süreci hızlanabilir.

Suriye'ye Rusya'nın gelişinde askerî ve güvenlik boyutu kadar doğal gaz mücadelesinin payı vardı. Bu yolla Rusya, Doğu Akdeniz'de kendi gaz tekelini riske atabilecek girişimleri önlemek istemektedir. Bu yüzden Rusya eski müttefikleri Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki Batı'nın desteklediği East-Med Boru Hattı Projesi ve onun getirdiği yasal tartışmalarda Yunanistan'ın yanında durmamıştır. Geçen ay ABD yönetiminin bu projeden desteğini çekmesi, bu projeye Doğu Akdeniz'de izole edilmeye çalışılan Türkiye'yi değil Rusya'yı da memnun etmiştir. Dolayısıyla yeni hattın Suriye'den geçmesinin güçlü ihtimali Rusya'nın elinde ciddi koz olmaktadır. Sonuç olarak, Soğuk Savaş sonrasının en derin küresel krizlerinden biri olan Ukrayna meselesinin dünyanın en kritik bölgelerinden Ortadoğu'ya yansımaları olacaktır ve Türkiye'nin etkileneceği ve etkileyeceği bu yansımalar sonucunda bölgesel dinamikler yeniden şekillenecektir. ■

ABD'NİN DÖNÜŞEN KÖRFEZ POLİTİKASI VE KATAR'IN GÜÇLENEN ORTAKLIK STATÜSÜ

“

2022 yılının ocak ayının son günlerindeyse ABD-Katar ilişkileri, Trump dönemine oranla geçirdiği değişim ve dönüşümün en üst safhasına ulaşmış ve ABD Başkanı Biden ile Beyaz Saray'da görüşme gerçekleştiren ilk Körfez ülkesi lideri Katar Emiri Temim bin Hamed el-Sani olmuştur.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı **ORSAM**

2021 yılının başında Joe Biden'ın başkanlık görevine gelmesiyle birlikte ABD dış politikası birçok alanda yeni yönelimlere sahne oldu. Bu durumun bir sonucu Ortadoğu'dan Asya'ya, Avrupa'dan Uzak Doğu'ya ABD'nin angajmanlarında gözlemlenen yeni dış politika tercihleriydi.

Ortadoğu ve Asya'da önceliklerin yeniden tanımlanması, transatlantik ilişkiler, Rusya ile etkileşim ve Çin ile yaşanan rekabet gibi gelişmeler Biden döneminin önceki Başkan Donald Trump'tan farklı bir siyasi çizgide devam edeceğinin işaretleriydi. Bu çerçevede Biden yönetiminin aldığı kararlar doğrultusunda ABD'nin bölgesel ortakları da kendilerine gerek ABD ile ilişkilerde gerekse bölgesel anlamda yeni roller biçtiler. Bu doğrultuda hatırı sayılır gelişmeler olduğu bölgelerden birisiyse Körfez bölgesi olmuştur. Trump döneminde Washington'ın ittifak yapılanmasında öne çıkan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan gibi ülkeler, Biden döneminde daha farklı bir bağlama çekilirken, Körfez'in önemli dış politika oyuncusu Katar ise öne çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede Biden yönetiminin ilk yılı geride

kılırken ABD-Katar siyasi ve askerî ilişkilerinin önemli ölçüde geliştiği görülmüştür, BAE ve Suudi Arabistan'la Washington yönetimi arasında farklılıkların öne çıktığı gözlemlenmiştir.

ABD'nin Körfez bölgesine yönelik siyasetinde iki başkan döneminde yaşanan bu dönüşüm çok net biçimde görülmektedir. Nitekim Katar'a komşuları tarafından 2017 yılında uygulanmaya başlayan ve yaklaşık dört yıl süren abluka sürecinde Trump yönetimi ablukacı ülkelerden taraf olurken, Katar'a yönelik ciddi ithamlarda bulunmuştur. Öyle ki Katar'a yönelik gerçekleştirilen siyasi ve ekonomik abluka, Trump'ın Mayıs 2017'deki Riyad ziyaretinden sonra Katar ile ilgili olumsuz açıklamalarının ardından gerçekleşmiştir. 2021 yılının gelişle birlikte Biden döneminde Körfez krizi sona ermiş

ve Katar ile komşu ülkeler arasında tekrar diplomatik, ticari ve siyasi ilişkiler kurulmaya başlanmıştır.

2022 yılının ocak ayının son günlerindeyse ABD-Katar ilişkileri, Trump dönemine oranla geçirdiği değişim ve dönüşümün en üst safhasına ulaşmış ve ABD Başkanı Biden ile Beyaz Saray'da görüşme gerçekleştiren ilk Körfez ülkesi lideri Katar Emiri Temim bin Hamed el-Sani olmuştur. Katar Emiri Temim bin Hamed'in ABD Başkanı Biden ile gerçekleştirdiği görüşme sırasında, Katar'ın ABD'nin "Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi olmayan müttefik" (Major Non-NATO Ally) olarak ilan edeceğinin Biden tarafından açıklanması, ikili siyasi ve askerî ilişkilerde geline noktanın işaretidir. ABD tarafından NATO üyesi olmayan müttefik olarak tanımlanan ülkeler, ABD ile daha sıkı

siyasi, askerî ve diplomatik ilişki içerisine girebilmekte ve özellikle bu tanımlama ABD'nin ilgili ülkeye yönelik olarak askerî garantörlüğüne ve askerî güvenine işaret etmektedir. Hâlihazırda 17 ülkenin bu kategori nezdinde yer aldığı ve Körfez ülkelerinden Bahreyn ve Kuveyt'in, Ortadoğu ülkelerinden de Mısır, İsrail, Fas ve Tunus'un da daha önce bu çerçevede tanımlandığı görülmektedir.

“

Biden yönetiminin göreve geldikten sonra Trump yönetiminin çekildiği Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nı yani İran Nükleer Anlaşması'nı yeniden canlandırma planları çerçevesinde İran ile ilişkilerde Katar önemli bir pozisyonda gözükmektedir.

”

AFGANİSTAN VE İRAN ANGAJMANLARI ÇERÇEVESİNDE KATAR'IN ROLÜ

ABD tarafından Katar'ın NATO üyesi olmayan önemli müttefik olarak tanımlanacak olması, her şeyden önce ikili ilişkilerin 5 yıl içerisinde Trump döneminin ardından katettiği mesafeyi göstermektedir. Bunun yanında temelde iki konu çerçevesinde Katar'ın gerek bölgesel siyasi, askerî ve diplomatik rolünün gerekse de ABD nezdinde ortaklık kapasitesinin arttığı ifade edilebilir. İlk elde ABD'nin çatışma bölgelerindeki ABD askerî misyonlarının kapasitesinde azaltmaya gittiği ve belirli bölgelerden tamamen çekildiği dönemde Katar'ın Afganistan'daki siyasi, insani, askerî ve diplomatik çabaları, Katar'ın önemli bir konuma yükselmesini gerektirmiştir. Bunun yanında Biden yönetiminin göreve geldikten sonra Trump yö-

netiminin çekildiği Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nı yani İran Nükleer Anlaşması'nı yeniden canlandırma planları çerçevesinde İran ile ilişkilerde Katar önemli bir pozisyonda gözükmektedir.

2021'in ağustos ayının ikinci yarısında ABD'nin Afganistan'dan çekilmesiyle birlikte Taliban, Afganistan'da yönetimi ele geçirmiş ve ağustos ayının son gününe kadar ülkeden tahliyelerin yapılmasına izin vermiştir. Bu çerçevede, ağustos ayından itibaren Katar, ABD ile iş birliği çerçevesinde bölgede önemli oranda tahliye uçuşu gerçekleştirmiş ve 70.000 kişinin Afganistan'dan tahliye edilmesini sağlamıştır. Katar bunun yanında Afganistan halkına gerekli yerel, bölgesel ve uluslararası yardımların sağlanabilmesi, koordine edilmesi ve bunların sorunsuzca gerçekleştirilebilmesi amacıyla Türkiye'yle de ortak şekilde hareket ederek Kabil Uluslararası Havalimanı'nın yönetimi konusunda Taliban'la

prensipte anlaşmaya varmıştır. Katar'ın Afganistan çerçevesinde gerek bölgesel anlamda gerekse de ABD nezdinde daha önemli bir konuma yükselmesinin bir diğer nedeni de Katar'ın 2010'lu yıllardan bu yana Taliban ile ilişki içerisinde olması ve son yıllarda Afganistan içerisindeki diyaloglarda ve ABD ile Taliban arasında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık faaliyetleri gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu çerçevede Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesiyle birlikte, Katar'ın başkenti Doha, ABD dâhil belirli Avrupa ülkelerinin diplomatik temsilcilerinin yeniden açıldığı yer olmuştur. Nitekim bütün bunlar çerçevesinde ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken gibi üst düzey yetkililer çoğu kez Katar'ın Afganistan'daki siyasi, askerî, diplomatik ve insani faaliyetlerinden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir.

Katar-ABD ilişkilerinin gelişmesini sağlayan diğer mesele de İran ile

Biden döneminde girilen müzakere sürecidir. Biden yönetimi gerek seçim kampanyaları esnasında gerekse de göreve geldikten sonra diplomasinin ve diyalogun önemine vurgu yapmıştır. Bu dış politika ilkesiyle de uyum içerisinde olması çerçevesinde, İran ile yeniden nükleer anlaşma konusunda müzakereler başlamıştır. Bu çerçevede, ABD'nin bölgeden askeri olarak kademeli şekilde ayrıldığını iddia ettiği bir dönemde, Körfez ülkeleri de İran ile çeşitli diyalog süreçlerine girmişlerdir. BAE, ticari, ekonomik ve güvenlik ilişkileri çerçevesinde İran ile yeni bir diyalog sürecine girmiş, BAE ticari heyetlerinin yanı sıra Abu Dabi'nin önemli bir bürokrati ve diplomatı Ulusal Güvenlik Danışmanı Tahnun bin Zayid İran'a ziyaret düzenlemiştir. Bunun yanında, Suudi Arabistan da İran ile Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi arabuluculuğunda bir müzakere ve diyalog sürecine girmiş ve her iki ülke de bunu resmî olarak kabul etmiştir. Fakat bu aşamada, özellikle Körfez krizi sürecinde, Türkiye ve ABD'nin yanında Katar'ın ikili ilişkilerini güçlendirdiği bir üçüncü ülke olan İran'ın, Katar ile ilişkileri Suudi Arabistan ve BAE'ye oranla daha önemli oranda gelişmiştir. Bu çerçevede son günlerde İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan'ın Doha'ya ziyareti ve ardından Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman el-Sani'nin Tahran ziyareti iki ülkenin doğrudan geliştirdikleri siyasi ilişkilere dair fikir vermektedir. Dahası Katar Dışişleri Bakanı'nın Tahran ziyaretinin, Katar Emiri'nin ABD ziyaretinden hemen önce gerçekleşmiş olması da Katar'ın ABD-

İran arasındaki diyalog konusunda da önemli bir aktör olduğu izlenimini güçlendirmektedir. Bu minvalde birçok kez de Katar Dışişleri Bakanı gerek Körfez ülkelerinin İran ile ilişkilerinde gerekse de ABD-İran ilişkilerine arabuluculuk gerçekleştirilebileceğini ifade etmişti.

“

Temim bin Hamed'in ABD ziyareti çerçevesinde duyurulan gelişmeye göre Katar Havayolları şirketi ABD'li Boeing şirketinden 20 milyar dolar değerinde 777x uçaklarından satın alacaktır. Söz konusu anlaşmanın ABD'de istihdamı artıracığı ve ticari açıdan bir başarı olduğu da Biden tarafından görüşme sırasında belirtilmiştir.

”

İKİLİ İLİŞKİLERDE DİĞER BOYUTLAR: ENERJİ TEDARİKİNİ ÇEŞİTLENDİRME VE TİCARİ BAĞLARI GELİŞTİRME

Bu çerçevede, Afganistan ve İran meseleleri üzerinden gelişen ABD ve Katar siyasi ve askeri ilişkileri aynı zamanda farklı boyutlar üzerinden de gelişme göstermektedir. Siyasi ve askeri boyutların yanında enerji ve ticari ilişkiler boyutu da ABD-Katar ilişkilerinin gelişme potansiyelini göstermektedir. Katar'ın dünyadaki Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) üretimi konusundaki başat pozisyonu düşünüldüğünde, Biden-Temim bin Hamed görüşmesinde Katar'ın Avrupa'ya LNG ihracatı gerçekleştirilmesi konusu da gündeme gelmiştir.

Rusya ve Ukrayna arasında süregelen gerginlik dolayısıyla Rusya'nın Avrupalı ülkeleri doğal gaz akışının kesintiye uğraması konusunda tehdit etmesi üzerine, ABD ve Avrupalı ülkeler doğal gaz akışının kesintiye uğramaması konusunda çaba göstermiş ve Katar bu noktada da öne çıkmıştır.

Henüz resmî bir açıklama olmayan bu konu hakkında ileriki dönemlerde Katar'ın daha önemli bir pozisyona gelebileceği açıktır. Bunun yanında, Temim bin Hamed'in ABD ziyareti çerçevesinde duyurulan gelişmeye göre Katar Havayolları şirketi ABD'li Boeing şirketinden 20 milyar dolar değerinde 777x uçaklarından satın alacaktır. Söz konusu anlaşmanın ABD'de istihdamı artıracığı ve ticari açıdan bir başarı olduğu da Biden tarafından görüşme sırasında belirtilmiştir. Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde, ABD'deki yönetim değişikliğinin dış politika anlamında Körfez bölgesinde ciddi bir etki yarattığı ve Washington'ın söz konusu bölge ülkelerine yönelik politika tercihlerinde yeni yaklaşımlar benimsendiği görülmektedir. Bu anlamda Katar'ın ABD dış politikasındaki rolü ve etkisi artarken, Doha yönetimi kendisine yönelik dört yıla yakın süren abluka sürecinden daha da güçlenerek çıktığını bu süreç zarfında kanıtlamıştır. Öte yandan, ABD'nin Körfez ülkelerine yönelik bu ikircikli yapısı Washington'a karşı genel olarak bölge ülkelerinde güvensizlik hissiyatını güçlendirirken, söz konusu aktörlerin küresel ittifak çeşitlendirmelerine gitme konusunda daha aktif bir siyaset izlemeleri sonucunu doğurabilecektir. ■

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE IRAKLI KADINLARIN SİYASİ VE TOPLUMSAL ROLLERİ

DR. WATHEQ AL-SADOON

Arapça Çalışmalar Direktörü ORSAM

“

“Yolnia Hassun” 1923’te Iraklı kadınların haklarıyla ilgili ilk kadın dergisini çıkarmış, onları kamusal yaşamda rol almaya ve eğitime ilgi duymaya teşvik etmiştir. Bu derginin adı “Leyla” ve sloganı “Iraklı kadınlar uyanış yolunda”ydı.

”

Iraklı kadınların kamudaki rolleri, Irak’ın Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olduğu 19. yüzyılın sonunda ortaya çıkmaya başlamıştır. Irak’ta kız çocuklarının eğitim gördüğü ilkökul, 1896’da Musul kentinde açılmış ve Osmanlı hükümeti bu okula 3 Türk kadın öğretmen göndermiştir. Iraklı kadınların siyasi hayata ilk gerçek ve gözle görünür katkısı, İngilizlerin Irak’ı işgaline karşı 1920 Irak İsyanı’nda ortaya çıkmıştır. Köy şairi “Ali el-Suwaih”ın kızı “Feda”nın halk şiirleri, Irak’taki İngiliz işgal güçlerine karşı mücadelede Arap kabilelerindeki devrimcilerin çöküşünü artırıyordu.

TARİHSEL GEÇMİŞ

“Yolnia Hassun” 1923’te Iraklı kadınların haklarıyla ilgili ilk kadın dergisini çıkarmış, onları kamusal yaşamda rol almaya ve eğitime ilgi duymaya teşvik etmiştir.

Bu derginin adı “Leyla” ve sloganı “Iraklı kadınlar uyanış yolunda”ydı. 20. yüzyılın 30’lu yıllarında Irak, özellikle İngiliz işgaline karşı çıkan demokratik ve sol partilerin yayılmasından sonra Iraklı kadınların siyasi meselelere fiilen katılımına tanık oldu. Irak Komünist Partisi, o yıllarda yasaklı partilerden biri

olmasına rağmen, saflarına en fazla kadını çeken siyasi partiydi. 1946'da Kopenhag'da gerçekleşen Uluslararası Kadın Konferansı'na Iraklı kadınlardan oluşan bir heyet katıldı. Bu konferans sırasında Iraklı kadınlar, Uluslararası Demokratik Kadınlar Birliğine katıldı. 1947'de "Irak Kadınlar Birliği" kuruldu ve bu birlik "Kadınların Kurtuluşu" dergisini yayımladı. 1952'de Iraklı kadınlar, halkın haklarını talep eden tüm protestolara ve 1921-1958 kraliyet döneminde Irak'taki İngiliz işgaline karşı ulusal gösterilere katıldılar.

Sağlık Bakanlığı tarafından atanan ilk Iraklı doktor Ermeni Hristiyan asıllı Dr. Anna Satyan'dı ve 1939'da

Bağdat Tıp Fakültesine giren ve mezun olan ilk Iraklı kadındı. Irak'ta avukatlık yapan ilk kadın "Amina el-Rahhal", 1943'te Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur ve ayrıca Irak'ta araba kullanan ilk kadındır. Tüm Arap ülkelerinde bakan olan ilk kadın Iraklı olup 1959-1960 yıllarında cumhuriyet döneminin başında belediyeler bakanı olan "Naziha el-Dulaimi"dir. Ayrıca "Zekiye İsmail Hakki", 1959'da bir Irak mahkemesinde ilk kadın yargıç olmasıyla birlikte tüm Arap ülkelerinde yargıç olan ilk kadındı. Dr. Suad Khalil el-Bustani, 1970-1972 yılları arasında Irak'ta eski Cumhurbaşkanı Ahmed Hassan el-Bekir hükümetinde yükseköğretim bakanı oldu. Eski Dev-

let Başkanı Saddam Hüseyin döneminde, 1980'de Iraklı kadınlar parlamentoya katıldı. Burada 16 kadın o dönem Ulusal Konsey olarak adlandırılan Irak Parlamentosu üyeliğine hak kazandı ve 1984 yılında ise parlamentoda 33 kadın sandalye kazandı.

Irak devletinin 1921'de kurulmasından 2003'te ABD işgaline kadar kadınlar, Irak toplumunun ilerlemesi ve modernleşmesi yolunda eğitim, öğretim, sağlık ve ekonomi alanlarında etkin bir rol oynadı. Iraklı kadınlar, faaliyetlerini sınırlayan sosyal kısıtlamalara, norm ve geleneklere, monarşi döneminde İngiliz işgalinin sorunlarına, cumhuriyet döneminde siyasi çatış-

malar ve savaşlara rağmen etkin olmayı başardı. Nitekim kadınlar, 1980-1988 Irak-İran savaşında erkeklerin çoğunun cepheye gitmesinden sonra, tüm devlet kurumlarında ve fabrikalarda oluşan boşluğu doldurarak sosyo-politik önemini bir kez daha göstermiştir.

2003'TEN SONRA IRAKLI KADINLAR

Iraklı kadınların siyasi hayata katılımları 2003 yılından sonra ivme kazanmıştır. 2005 yılında kabul edilen Irak Anayasası'nın 49. maddesinin 4. fıkrasında, "Seçim yasası, parlamento kadın temsiline, üye sayısının dörtte birinden az olmamasını hedeflemektedir" hükmü yer aldı. Bu fıkra, zorunlu kota

dışında kazanan kadınlar hariç parlamentodaki kadınlar için en az 82 sandalyelik zorunlu bir kota belirlemektedir. Kadınların devlet makamlarındaki temsiline de güçlenme gözüktü.

Ancak 2003'ten sonra Iraklı kadınların sosyo-politik hayattaki etkileriyle ilgilenenler, kadınların siyasi hayata katılımındaki bu artışın sadece "sayısal" bir durum olduğunu, siyasi hayattaki rol ve etkilerinde beklendiği gibi bir güçlenme olmadığını düşünmektedir. Siyasi bloklar, bazı bakanlıkları ve hükümet pozisyonlarını yönetmeleri için bazı kadınları "sembolik" aday gösterdiğinden parti liderlerinin "erkekleri" bu bakanlıkları

ve hükümet pozisyonlarının yöneticileri olarak kalmaya devam etti.

Kadınların Irak Parlamentosuna katılımına gelince, 2003'ten sonra üst üste yapılan parlamento oturumlarında çok sayıda kadın milletvekilinin bulunmasına rağmen, parlamentoda alınan kararlara etki etme durumunda sınırlı bir varlık gösterebilmişlerdir. Daha doğrusu başarı elde etmelerine izin verilmediği de söylenebilir. Irak'taki mevcut blokların ve siyasi partilerin liderleri, Irak Parlamentosunda etkili olacak herhangi bağımsız kadın blokunun oluşumunu engelleyecek eylemleri benimseyerek bir nevi kadınların kararları

ve hareketleri üzerinde egemenlik sağlamışlardır. Irak Parlamentosundaki feminist hareketin başarısız olmasının nedeni de budur. Ekim 2021 seçimlerinden sonra oluşturulan yeni Irak Parlamentosunda, kontenjan dâhilinde ve kota dışından 97 kadın milletvekili bulunmaktadır. Ancak “Yeni Nesil” Partisi’nin milletvekili Sarwa Abdul-Wahed, meclis başkan yardımcılığına aday olduğunda 329 oydan sadece 33’ünü aldı. Sarwa Abdul-Wahed’in aldığı oyların çoğu partisinden ve partisile ittifak hâlindeki “İmtidâd” Hareketi’nden geldi. Bu oyların çoğu “erkek” milletvekillerine ait olup çoğunluğu kadın olan milletvekilleri, partilerinin talimatlarına uydukları

için Sarwa Abdul-Wahed’e oy vermediler.

“

Iraklı kadınların reform talep etmek, yolsuzlukla mücadele etmek ve kamu parasının israfiyle mücadele etmek için sokaklara çıkması şaşırtıcı bir durum değildi. Gösterilerde kadınların varlığı, toplumun ve kadınların farkındalığının bir yansımasıdır.

”

EKİM 2019 PROTESTOLARINDA IRAKLI KADINLAR

Iraklı kadınlar, Irak’ın bugünü ve geleceğinin karşı karşıya olduğu, en önemlileri işsizlik, yolsuzluk, yetkinin kötüye kullanılması, köylüye sunulan hizmetler ve Irak’ın işlerine dış müdahale gibi ciddi sorunlara çözüm talep etmek için Ekim 2019 protestolarını başlatan çoğunlukla erkek ve gençlerin yanında yer alarak protestolara büyük bir azimle katıldı. Elit kesimden kadınların Ekim protestolarına katılımı, medeniyet için dönüm noktası ve Iraklı kadınların tarihteki konumlarına geri dönmesini sağlayacak belirgin bir atılım olarak değerlendirildi. Iraklı kadınların reform talep etmek, yolsuzlukla mücadele etmek ve kamu parasının israfiyle mücadele etmek için sokaklara çıkması şaşırtıcı bir durum değildi. Gösterilerde kadınların varlığı, toplumun ve kadınların farkındalığının bir yansımasıdır. Iraklı kadınlar, genç kadınlar, öğrenciler, aydınlar, öğretmenler, sanatçılar, yazarlar, medya mensupları, ev hanımları ve hatta yerinden edilmiş kadınlar olmak üzere her

kesimden kadın protesto alanında kendini gösterdi ve hepsi tek bir konu olan reform sürecinin başlatılmasında bulundu. Bu protestolardaki kadın göstericilerin sayısı, toplam protestocu sayısının yaklaşık %40’ına ulaştı.

Ekim ayaklanmasına katılan Iraklı kadınlar, baskıcı güçlerin açtığı ateşle öldürülmüş, kurşunla yaralanmış, gazla etkisiz hâle getirilmiş ve kimliği belirsiz kişilerle kaçırılmıştır. Kadınlar protestolarda, ilk yardım, gönüllü temizlik kampanyaları, oturma eylemi için yemek hazırlama ve diğer birçok değişik etkinliğe katılım sağladı. Kadınlar, otoriter baskının tehlikeleri karşısında ayaklanmaya katılmış, birçoğu öldürülmüş, kaçırılmış, yaralanmış ve topluma karışmalarına karşı çıkan normları çiğneyerek kendilerini göstermiştir. Iraklı kadınlar bu protestolarda duvarlara eleştirel çizimler yapmış ve diğerleri gibi farklı sanat dallarında ustalaşmışlardır. Dahası anneler, oturma eylemlerinde bulunan çeşitli kadın ve öğrencilerle birlikte ön saflarda yer alarak protestolarda gözle görünür iz bırakmışlardır.

Sonuç olarak Irak sosyo-politik hayatında kadının rolü Irak siyasetinin değişen dinamikleri çerçevesinde yeniden tanımlanmış fakat Iraklı kadınlar geçmişten günümüze kadar belirli mekanizmalar aracılığıyla varlığını ve etkisini sürdürmüştür. Diğer taraftan söz konusu etki ve varlık, özellikle Ekim protestoları sürecinde daha belirgin olmuş ve Iraklı kadınlar sosyo-politik hayatta hak ettikleri statüyü elde etmek için diğer protestocular ile reform çağrılarında birleşmiştir. ■

IRAKLI KÜRT KADINLAR ARASINDA “KENDİNİ YAKMA” NEDEN YAYGIN?

MEHMET ALACA

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“

İKBY’de 1990’lardan itibaren yönetim pratiklerinde ve sosyal hayatta yaşanan hızlı dönüşüme paralel olarak kadına yönelik şiddet de bu yeni ortaya çıkan bağlamın bir parçası olarak artmıştır.

”

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’nin (İKBY) İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre, 2021’in ilk altı ayında 43 kadın kendini yaktı. Sosyal, ekonomik ve psikolojik birçok yönü olan “kendini yakma” eylemleri, Ortadoğu ve bazı Asya ülkelerinde görünür bir fenomen olsa da Kürtler arasında, özellikle de Irak Kürtleri arasında, son yıllarda dikkat çekici biçimde artış

göstermektedir. Uluslararası kuruluşlar ve Batı akademisi bu konuya uzun zamandır ilgi gösterirken, Türkçe literatürde neredeyse hiç ele alınmamıştır. İKBY’de son yıllarda sosyal ve eğitim hayatındaki ciddi değişimlere rağmen, kendini yakma gibi radikal bir yöntemin tercih edilmesindeki yaygınlık, bölgede toplumsal cinsiyet algısı konusunda kat edilmesi gereken uzun bir yolun olduğuna işaret etmektedir.

KENDİNİ YAKMA FENOMENİ

Dramatik bir fenomen olarak kendini yakma, pek çok Ortadoğu ve Asya ülkesinde görülmektedir. Libya’dan Sudan’a kadar pek çok diktatörü yerinden eden ve hâlen devam eden Suriye iç savaşıyla bölgesel ve küresel dinamiklerin

iç içe geçişinin fitilini ateşleyen Arap Baharı, 2011 yılında Tunus'ta Muhammed Buazizi adlı seyyar satıcının kendini yakmasıyla tetiklenmişti. Kendini yakma fenomeni erkekler arasında da görülmele birlikte, kadınların eylemleri hem oransal açıdan çok yüksek hem de motivasyon açısından ciddi ölçüde erkeklerden farklılaşmaktadır. Irak Kürtlerinin 1991'de de facto özerklik elde etmesinin ardından, kendini yakma eylemlerinin Kürt kadınlar arasında endişe verici derecede yaygın bir eğilim hâline geldiği belirtilmektedir. İKBY'de 1990'lardan itibaren yönetim pratiklerinde ve sosyal hayatta yaşanan hızlı dönüşüme paralel olarak kadına yönelik şiddet de bu yeni ortaya çıkan bağlamın bir

parçası olarak artmıştır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Müdürlüğünün 2008-2017 yılları arasında yayımladığı verilere göre, bölgede kadına yönelik şiddet önceki döneme kıyasla yüzde 60,7 artmıştır. Bu dönemde 56 bin 979 kadına yönelik şiddet vakası kaydedilirken, 474 cinayet, 504 intihar, 2334 yakılma, 1254 kendini yakma ve 1209 cinsel şiddet vakası kaydedilmiştir.

Nitekim bu yüksek

sayılara tepki olarak Kasım 2020'de çok sayıda sivil toplum kuruluşunun kadına yönelik şiddet konusunda farkındalığı artırmak için yürüttüğü iki haftalık kampanya esnasında, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Müdürlüğü, sadece 2019 yılında 120 Kürt kadınının toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedeniyle hayatını kaybettiğini açıklamıştır. 2020 yılında ise 10 bini aşkın kadın şiddet gördüğü gerekçesiyle şikayetçi olmuş, en az 25 kadın öldürülmüş, 38'i intihar etmiş, 67'si kendini yakmış ve 125 cinsel saldırı kaydedilmiştir. Ancak bağımsız kaynaklar aile içi şiddete maruz kalan ve kendi yakanların sayılarının daha yüksek olduğunda ısrar ederken, mağdurların neredeyse yüzde 90'ının yaş

aralığının 15-30 arasında olduğu aktarılmaktadır. Kendini yakma oranlarında IKBY'nin üç vilayeti Süleymaniye, Erbil ve Duhok'un benzeşmesi, sorunun toplumun neredeyse tamamını temsil ettiğini göstermektedir.

“

Araştırmacılar hem mağdur hem de tanıklar açısından son derece acı verici bir çaresizlik göstergesi olan kendini yakmayı, onarılması zor kişisel ve toplumsal zararlara yol açan toplumsal patoloji olarak değerlendirmektedir. Kendini yakma örnekleri incelendiğinde, çoğu kadın ekonomik ve psikolojik zorluklarla dolu bir hayattan kaçmaya çalışırken bazılarının ise aile üyeleri ve mahalle baskısı nedeniyle bu yöntemi benimsediği dikkat çekmektedir.

”

KENDİNİ YAKMANIN ARDINDAKİ NEDENLER

1991'den bu yana kendini yakma vakalarının 10 bini aştığı tahmin edilse de güvenilir verilerin yetersiz olduğu bilinmektedir. Ancak süreci yakından takip eden araştırmacıların neredeyse her gün kendini yaktığı gerekçesiyle hastanelere getirilenlerin olduğu yönündeki iddiaları ve bölgede kurulan yanık hastaneleri meselenin önemine işaret etmektedir. Araştırmacılar hem mağdur hem de tanıklar açısından son derece acı verici bir çaresizlik göstergesi olan kendini yakmayı, onarılması zor kişisel ve toplumsal zararlara yol açan top-

lumsal patoloji olarak değerlendirilmektedir. Kendini yakma örnekleri incelendiğinde, çoğu kadın ekonomik ve psikolojik zorluklarla dolu bir hayattan kaçmaya çalışırken bazılarının ise aile üyeleri ve mahalle baskısı nedeniyle bu yöntemi benimsediği dikkat çekmektedir. Yapılan pek çok çalışma, Kürt toplumundaki erkek egemen kültürde, kadınlarla ilgili kararların alınmasında eşlerin, babaların ve erkek kardeşlerin birincil sorumluluğu olmasının, kendini yakmayı etkileyen faktörler arasında yer aldığı temas etmektedir. Hâlen bazı bölgelerde kadın, erkek kardeşi, babası veya kocasının izni olmadan dışarı çıkamamaktadır. Bu bağlamda bazı psikologlar, kadınların bedenlerini yakarak ataerkil düzenin cinsiyetçi tutumuna isyan ettiği değerlendirilmesini yapmaktadır. Öte yandan, sahayı takip eden bazı araştırmacılar ise Kürt kadınların bir kısmının zihniyetinin ataerkillleştirildiğini ve mevcut şiddeti kabul edilebilir olarak gördüklerini iddia etmektedir.

2008'de kabul edilen ve “namus cinayetlerini” cinayet adı altında suç sayan yasaya rağmen, bölgede yasanın uygulanması konusunda oldukça zorluk çekilmektedir. “Namus cinayeti” adı altında yakmaya zorlamalar veya bu konulardaki baskılar nedeniyle kadınların kendini yaktığı çok sayıda örnek bulunmaktadır. Öte yandan, Kürtler arasında görücü usulü ve aile zoruyla evliliğin yaygınlığı, erken yaşta evlilik, koca şiddeti ve boşanmanın toplumsal baskı nedeniyle hâlen yeterince tercih edilebilir bir seçenek olmamasının, pek çok kadını intihara ittiği aktarılmaktadır. Vaktinin neredeyse ta-

mamını evde geçiren kadınlar açısından en erişilebilir ve etki uyandıracak intihar biçimi, kendini yakmadır. Nitekim IKBY'deki intiharların neredeyse tamamı kadınların gaz yağı gibi yanıcı maddelere eriştiği evlerde gerçekleştiği çalışmalara yansımaktadır. Bu anlamda, çoğu durumda gerçek olgu gizlenerek olay kaza gibi aktarılabilirdiği için gerçek verilere ulaşmanın zor olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Ekonomik hayata katılımı oldukça sınırlı olan kadınların sosyal yoksunluklarının da kendini yakma dâhil intihar eylemlerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Gıda ve Tarım Örgütü'nün 2020 verilerine göre, hem IKBY hem de Irak'ın genelinde erkekler ve kadınlar arasında mülkiyet aç-

sından büyük bir eşitsizlik var olup arazilerin yüzde 26,2'sine kadınlar, yüzde 73,8'ineyse erkekler sahiptir. Yine IKBY'de ticaret ve yatırımla ilgili alanlarda çalışan kadın girişimcilerin oranı oldukça düşüktür. Uluslararası Para Fonunun açıkladığı rakamlar, 100 kadından birinin kendi kurduğu işi olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, BM Nüfus Fonununun 2018 verileri kadınların iş gücü piyasasına katılımının yüzde 15'in altında olduğunu göstermektedir.

ÇÖZÜM İÇİN NE YAPILYOR?

Bölgede son yıllarda daha fazla kadının üniversite okuması ve işe girmesinin yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti engellemek için yapılan yasaların dâhil olduğu

önemli sosyal ve ekonomik ilerlemeler görülmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü, kadınların hak ve özgürlüklerini koruyan bir dizi yasa ve kurumun olması nedeniyle IKBY'de kadınların yasal statüsünün Irak'takinden daha iyi şartlarda olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca, IKBY'deki yasa ve düzenlemelerin, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) ilkeleriyle Irak'a göre daha uyumlu olduğu belirtilmektedir. IKBY'de kadın haklarıyla ilgili bir bakanlık bulunmamaktadır ancak 2009'da kurulan ve başbakanın öncülük ettiği ve altı bakanından (içişleri, maliye, adalet, kültür ve gençlik, çalışma ve sosyal işler ve eğitim) oluşan Kadın İşleri Yüksek Konseyi kadın sorunlarıyla ilgilenmektedir. Konseye kadın ve

sivil toplum alanında çalışan yedi aktivist, dört yıllık periyotlarla Bakanlar Kurulu kararıyla atanmaktadır.

Bölgede kadının statüsü konusunda nispi ilerleme sağlansa da şiddetin engellenemediği, uygulamaların yeterince karşılık bulmadığı ve alınacak çok yolun olduğu görülmektedir. Parlamentoda yüzde 30 kadın üye kotasının olmasının yanı sıra siyasi partilerde kadınların görünürlüğü son yıllarda artış göstermektedir. Mevcut parlamento başkanı ve bir yardımcısının da kadın olduğunu kaydetmek gerekmektedir. Ancak kadınların siyasete katılımlarının daha çok siyasetteki varlıklarıyla sınırlı olup belli siyasi partilere ve aşiretlere angaje olmaları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bölgede sivil toplumun çalışma alanını daha da genişletmesi ve kadınların iş dünyası, eğitim ve sosyal hayatta daha fazla fırsat eşitliğinden yararlanmasını sağlanmalıdır. Özellikle son yıllarda kadın haklarına ilişkin çok sayıda sivil toplum kuruluşu varlık gösterse de siyasi baskı ve güçlü sivil toplum kuruluşlarının siyasi elitin kontrolünde olması nedeniyle bağımsız sivil toplum yeterli tesir yaratamamaktadır. Kadının gündelik siyasi konularda bile hâlen hedef alınabildiği dikkate alındığında bağımsız sivil toplum kuruluşlarına daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak bunun sağlanmasının yanı sıra koşulsuz biçimde aile içi şiddetin cezalandırılması yoluna gidilmeli ve mağdur kadınlara sosyal ve ekonomik destek verilmelidir. Aksi hâlde aile içi şiddet ve kendini yakma hadiselerinin devam etmesi kaçınılmaz görünmektedir. ■

LÜBNAN'DA KADIN OLMAK: ÖTEKİNİN ÖTEKİSİ

A. SELCAN ÖZDEMİRCİ CİNAL

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ

“

Eğitime yüksek oranda erişim sağlanması, gerek kamu gerekse özel sektörde yönetici veya karar alıcı pozisyonlardaki kadın varlığını yansıtmamaktadır.

”

Ekim protestolarının başladığı 2019 yılından itibaren kadınların en ön saflarda yer alması hem Batı hem Arap dünyası medyasında sıklıkla yer aldı. Eylemlerde oldukça kritik ve sıklıkla öncü görevler üstlenmelerine, protesto gösterilerinin barışçıl bir şekilde sürdürülmesine olan büyük katkılarına rağmen erkek egemen medya “güzel, bakımlı, hoş” kadın vurgularıyla hem Lübnanlı kadınların taleplerini görmezden gelen hem de kadınların varlıklarını talep ve eylemlerinden sıyrarak görüntüden ibaret kılan cinsiyetçi bir dil kullanmaya devam ettiler. Lübnanlı kadınlar ise eğitimden hukuka, siyasetten iş hayatına günlük yaşamın her alanında kendilerini dışlayan pratiklere karşı çıkmaya devam ediyor. Peki Lübnan’da kadın olmak günlük pratiklerle birlikte tam olarak nereye denk düşüyor?

EĞİTİM VE KADIN

Fransız sömürgeci Lübnan’da resmen manda yönetimi ile var olsa da bundan çok daha önce başlayan faaliyetleriyle dilediği sosyal ve siyasal yapıyı kurmaya başlamış, 19. yüzyıl itibarıyla da çalışmalarını hızlandırmıştı. Eğitim el-

bette makbul vatandaşların oluşturulmasında en önemli iktidar aygıtıydı ve kadınlar da dışarıda bırakılmadı. 1860-1869 arası dönemde o zamana dek sadece 4 adetle sınırlı olan kadınların eğitim alabildiği kurum sayısı Fransız misyonerlerin faaliyetleriyle 23’e çıkarıldı. I. Dünya Savaşı tüm dünyada olduğu gibi Lübnan’da da kadın iş gücüne duyulan ihti-

yacı buna bağı olarak da kadınların eğitim hizmetlerinden faydalanma oranlarını artırdı. 20. yüzyıl başında kadınların yüksek öğrenim görebildiği iki kurum olan Saint Joseph ve Beyrut Amerikan Üniversitesine ek olarak 1924 yılında sadece kadınlara özel eğitim veren American Junior Women College açıldı.

Bugün ülkede kadınlar için okul seçeneği artmış durumda ya da başka bir ifadeyle yükseköğrenim hakkına ve birçok seçeneğe yasal olarak sahipler. Ancak kadınların genellikle sosyal bilimler, hemşirelik, öğretmenlik, sekreteryaya ve büro asistanlığı gibi belli başlı mesleklere yönlendirildikleri ve mühendislik, fizik, kimya, bilişim gibi

bölümlerdeki varlıklarının bugün dahi oldukça kısıtlı olduğunu ifade etmek mümkün. Nitekim Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında Lübnan, kadınların eğitim hizmetine erişim oranı en yüksek olan ülkeler arasında yer almaktadır. Fakat eğitime yüksek oranda erişim sağlanması, gerek kamu gerekse özel sektörde yönetici veya karar alıcı pozisyonlardaki kadın varlığını yansıtmamaktadır. Aksine ekonomik, sosyokültürel ve siyasal yapı gibi nedenlerle Lübnanlı kadınlar söz konusu pozisyonlarda neredeyse hiç görev alamamaktadır. Lübnan'da tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da mevcut problemlerin daha da ağırlaşmasına yol açan ekonomik kriz

eğitim hayatını da sekteye uğratmaktadır. Eğitimin büyük ölçüde paralı olduğu ülkede günlük hayatlarını idame ettirmekte zorlanan Lübnanlılar için eğitime bütçe ayırmak her geçen gün daha da imkânsız hâle gelmekte ve bu durum en çok kadınların eğitim hayatını tehdit etmektedir.

SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTA KADIN

Lübnan Anayasası 7. maddesiyle "tüm vatandaşların eşit hak ve görevlere sahip olduklarını", 8. maddeyle de "bireysel özgürlüklerin cinsiyet ayırt edilmeksizin kanunla güvence altına alındığını" ifade eder. Söz konusu anayasal teminatların sosyal ve ekonomik meselelerde kadınlar lehine işletilmediğiye açıkça görülmektedir. Kadınlar birçok alanda olduğu gibi sosyal hayat ve iş dünyasında da sıklıkla şiddetli bir ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Günümüze değin ilgili kanunlarda birçok iyileştirme yapılmakla birlikte bu iyileştirmeler hem çoğunlukla uygulamada karşılık bulmamakta hem de modern dünyanın gereksinimleri karşısında yetersiz kalmaktadır. Bir başka ifadeyle geleneksel karar alıcılar her konuda olduğu gibi kadın haklarına ilişkin de yüzeysel ve sorunları çözmeye odaklanmamış popülist politikalar izlemeyi sürdürmektedir. Özellikle 21 Eylül 1990 tarihinde anayasada yapılan değişiklikler ve düzenlemelerle tüm Lübnanlılar arasındaki eşitlik ilkesi daha da belirginleştirildi. Anayasa, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'ni resmen tanıyarak beynamede yer alan ilkelerin tüm alanlarda eksiksiz uygulanmasının da teminatını verdi.

İzleyen yıllarda insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve şeffaflıkla ilgili 90'dan fazla yeni yasa çıkarıldı. Fakat kanun önünde eşitlikle bu eşitliğin gerçekleşmesini sağlayacak haklara erişim arasında ciddi bir fark olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bugün Lübnan'da hâlen kadınların evlilik, aile ilişkileri, temel vatandaşlık hakları ve meslek seçimleri konusunda uygulamada dışlayıcı pratiklere maruz bırakıldıkları görülmektedir. Örneğin, Lübnanlı bir kadın başka bir ülkenin vatandaşıyla evlendiğinde eşi ve çocuklarına vatandaşlık verilmmez. Lübnan'da medeni hukuk, her mezhebin kendi mahkemelelerinin inisiyatifinde olduğundan, ikisi de Lübnan vatandaşı olan fakat farklı mezheplere sahip bireyler arasındaki evlilik akdini sona erdirmek, bu evlilik bağı içerisinde çocuk varsa velayet hakkı elde etmek, nafaka gibi temel meselelerin çözümüne ilişkin her davada birbirinden çok farklı normların uygulanıyor olması tüm vatandaşların eşitliği ilkesini geçersiz kılmakta ve davalar genellikle sosyo-ekonomik statüsü ülkedeki erkeklere göre daha düşük olan kadınlar aleyhine sonuçlanmaktadır.

Sözleşmeler ve Borçlar Kanunu 145 ve 215. maddeleri erkek ve kadınların mülk edinmede ve bu mülkleri yönetmede eşit haklara sahip olduklarını, evli kadınların eşlerinden bağımsız kendi mülklerine sahip olabileceği ve bu mülk üzerinde dilediği tasarrufla bulunabileceğini taahhüt etmektedir. İlgili kanun maddeleri mülkiyetin bireyselliğini açıkça tanımalarına rağmen uygulamada evlilik kurumu içerisinde erkeğin iflası hâlinde, iflas eden erkeğin değil eşinin

mülk veya mülklerine kısıtlama getirilmektedir. Lübnan'da kadınların iş dünyasının dışında bırakılmasında en büyük etkenlerden birisi de yıllar boyunca çözülemeyen annelik izni sorunu olmuştur. 1970'li yıllarda tüm Ortadoğu bölgesinde Basra Körfezi'ne yoğun erkek işçi göçü olduğunda tüm bölge ülkelerinde olduğu gibi Lübnan'da da kadınların iş hayatına katılımı artmaya başlamıştır. Ancak Lübnanlı kadınlar 2000'li yıllara kadar birçok yasal haktan mahrum bırakılarak çalışma hayatına oldukça sınırlı mevkilerde katılabilmişlerdir.

2013 yılına kadar Lübnan, Bahreyn'den sonra dünya genelinde en kısa annelik izninin verildiği ülke oldu. Annelik izninin sadece 49 gün izin veriliyor olması uzun bir dönem Lübnanlı kadınların iş dünyasının dışında kalmalarına neden oldu. Dünyadaki ülkelerin %84'ünde annelik izni en az 12 hafta ve ülkelerin %48'inde ise bu süre 14 hafta ve üzerinde uygulanıyor. 2014 yılında yapılan bir düzenlemeyle annelik izni 10 haftaya çıkarıldı. Bununla birlikte Lübnanlı kadınlar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 14 hafta olması uygun görülen ve en az 12 hafta olarak belirlenen annelik iznine hâlen sahip değil. Dünyanın birçok bölgesinde görülen eşit işe eşit ücret verilmemesi Lübnan'da da her geçen gün büyüyen bir problem olarak yaşanmaktadır. Dahası söz konusu kadın bir de göçmense en temel insan haklarından dahi mahrum bırakılarak oldukça ağır şartlarda çalıştırılmaktadır. Göçmen işçi kadınların çalışma usullerini belirleyen "Kafala sistemi" son derece tartışmalıdır.

Oldukça karmaşık ve muğlak olan bu sistem, göçmen işçi kadınların Lübnan İşçi Kanunu'na tabi olmadıklarının hukuken kabulü anlamına gelmekte bu nedenle bir çeşit "modern kölelik" sistemi olarak eleştirilmektedir. Pasaportlarına işverenleri tarafından el koyulan, ücretlerini düzenli olarak alamayan, kişisel hürriyetlerine engel olunan göçmen kadınların maruz bırakıldıkları ağır şartların iyileştirilmesi için çeşitli sivil toplum kuruluşları geniş kampanyalar yürütmekle birlikte olumlu somut bir ilerleme kaydedilememiştir. Lübnan konu ile ilgili çok sayıda uluslararası sözleşmeye taraf olsa da kâğıt üzerindeki teminatlar göçmen kadınlara yönelik uygulamalarda da karşılık bulmamaktadır. Zira ne Lübnanlı kadınlar ne de Lübnan'da yaşayan göçmen işçi kadınlar dışlayıcı pratikler karşısında somut çözümlerin üretilmesini sağlayacak temsiliyete siyaseten sahip olamamaktadırlar.

SİYASETTE KADIN

Lübnan'ın kronik birçok problemi siyasal sistemin bizzat kendisinden kaynaklanmaktadır. Mezhebe dayalı siyasal sistem doğası gereği çatışmacı, adaletsiz hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Teoride tüm mezheplerin temsili iddiası uygulamada katı bir mezhepler hiyerarşisine dönüşmüştür. Mezhepler hiyerarşisi yandan bireysel vatandaşlığın var olmasını imkânsız kılarken bir yandan da her bir mezhebin kendi içerisinde ayrı bir hiyerarşik yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Siyasal sistemde her mezhebin konumu net bir şekilde belirlenmiştir ve bu konumda bulunan siyasal elitlerin (zu'ema) her

biri de (zaim) kendi mezhepleri içerisinde benzer bir hiyerarşik bir yapı kurmaktadır. Eğitim ve sosyal hayat, ait olunan mezhebin statüsüne göre şekillenmekte ve bu da iş hayatında sahip olunacak mevkiyi belirlemektedir. Siyasetin geleneksel, güçlü ve neredeyse hiç değişmeyen ailelerce yürütüldüğü sistemde kadınlar ancak aile liderinin ani ölümü ve yerine geçecek reşit bir erkeğin yokluğu gibi ender görülen hallerde siyasete dâhil edilirler. Bir başka ifadeyle hiyerarşik ve dışlayıcı yapısı gereği sürekli öteki yaratılan sistemde kadınlar ötekinin ötekisi konumuna denk düşmektedirler.

Lübnanlı kadınlar seçme ve seçilme hakkını 1952 yılında kazandılar fakat 2004 yılına kadar kurulan hiçbir hükümette kadın bir siyasetçiye yer verilmedi. Dünya kadınlarının parlamentoda temsil oranları dikkate alındığında Lübnan hâlen en düşük orana sahip ülkeler arasında yer alıyor. Örneğin, 2009 seçimlerinde kadınlar toplam seçmenlerin %52,4'ünü oluşturuyordu. 128 sandalyeli parlamen-

toda sadece 4 kadın milletvekili varken kabinede 1 kadın bakana yer verildi. Belediye seçimlerinde de tablo kadınlar açısından değişmemektedir. Yerel yönetimlerde kadın varlığı %4,7 gibi oldukça düşük bir orana sahiptir. Sadece son yıllarda değil iç savaş dönemi, sonrasında yaşanan toplumsal gerginlikler, 2009 yılındaki büyük hükümet protestolarında olduğu gibi şimdilerde de sokak gösterilerinde ön saflarda yer almaktadır. Ekim protestoları ile başlayan süreçte gösterilerin barışçıl bir biçimde sürdürülmesi ve taleplerin net bir şekilde dile getirilmesinde Lübnanlı kadınlar öncü rol üstlendiler. Protestoların güvenlik güçleriyle çatışmaya evirildiği anlarda kadınlardan oluşan grupların canlı kalkan oluşturup can kaybını önlediği sayısız görüntü sosyal medyada sık sık yer aldı. Her ne kadar medya ve hâkim siyasal gelenek eliyle magazinsel görüntüler olarak servis edilip değersizleştirilmeye çalışılsa da kadınların ön saflarda yer almaya devam etmeleri Lübnan'da yaşamın her alanında var olduklarını göstermesi baki-

mından son derece önemlidir. Mevcut siyasal sistemin en mağdur gruplarından olan kadınlar sistemin kökten değişmesi ve liyakate dayalı bir siyasal sistemin inşa edilmesini talep eden grupların başında gelmektedir.

Lübnanlı kadınlar eğitimden sosyal hayata, çalışma şartlarındaki kısıtlama ve hak ihlallerinden siyasette sessiz bırakılmaya gündelik hayatın hemen her alanında ciddi sorunlarla karşı karşıya geliyorlar.

Son tahlilde Lübnan'ın hemen hemen her sorununda olduğu gibi kadınların varlık mücadelesine ilişkin yaşanan problemlerin de temelinde mevcut siyasal sistem yer almaktadır. Bölge ülkeleri arasında resmîyette daha fazla Lübnanlı kadınlar uygulamada bu haklara erişememektedir. Lübnanlı kadınlar eğitimden sosyal hayata, çalışma şartlarındaki kısıtlama ve hak ihlallerinden siyasette sessiz bırakılmaya gündelik hayatın hemen her alanında ciddi sorunlarla karşı karşıya geliyorlar. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz tüm Lübnanlıları zorlu bir yaşam mücadelesine sürüklerken kadınları gelenekselleşen sessiz kılma siyasetiyle daha büyük bir çıkmaza hapsedmektedir. Bu denli büyük kriz dönemleri Lübnanlı kadınların uzun yıllar süren büyük mücadelelerle elde ettiği kazanımların üstünün örtülmesine, haklarının kolaylıkla gasp edilmesine yol açmaktadır. ■

#VOX RIYADH

KÖRFEZ EKONOMİK VE SOSYAL KALKINMASINDA KADIN ROLÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

“

Kadınların sosyo-politik rollerine ilişkin Körfez ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri bağlamında gerçekleştirdiği bazı girişimler, Körfez ülkelerinin Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda hareket ettiklerini göstermektedir.

”

Körfez ülkeleri açısından modern dönemlerde ekonomik ve sosyal kalkınmanın boyutlarından bir tanesi de kadının sosyal ve siyasal hayata

VOX
فوكس
VOX
فوكس

تود
التحدث
عن الأفلام؟
كلنا أذان
صاغية

تابعنا
على
الواتس اب
التيك توك
الإنستغرام
الفايس بوك

ChemasKSA
@VOX_Chemas_KSA
GVOXO

Ballal Bowling
لعبة وجلسة حلوة
LANES & LOUNGE

Ballal

BÖLGE GENELİNE İLİŞKİN VERİLER

katılımının güçlendirilmesidir. Bu minvalde tarihsel süreç içerisinde geleneksel anlamda ataerkil toplumsal örgütlenme düzeni etrafında sosyal ve siyasal ilişkilerini kurmuş olan Körfez ülkeleri, toplumsal kodlarını oluşturan değerleri kaybetmeden ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri çerçevesinde bir düzen inşa etme arayışındadır. Ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesi, petrol sonrası düzene geçişin kolaylaştırılması, Körfez sermayesinin ve finansının uluslararasılaşması meseleleri, kadının sosyal ve siyasal alandaki rolünün güçlendirilmesini belirli bir dereceye kadar içermektedir.

Günümüzde söz konusu mesele toplumsal düzen ve siyasi örgütlenme biçimleri ile ilgili olması hasebiyle, ülkelerin yerel ve ulusal gündemleri şeklinde algılsa da son dönemlerde çeşitli küresel gelişmelerin de etkisiyle birlikte uluslararası bir hâle gelmiştir. Körfez ülkelerinde kadının sosyal ve siyasal hayata katılımının değerlendirilmesi bölge genelindeki benzerliklerin ifade edilmesinin yanında bölge ülkelerinin spesifik değerlerinin yansıtılmasını da gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle Körfez ülkeleri ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda benzeşmeler gösterebilir de sosyal yapı ve siyasal yapının pratikte işleyişi önemli oranda farklılıklar göstermektedir.

Bu çerçevede, 2020 yılında Dünya Bankası tarafından sağlanan verilere göre, Körfez ülkelerindeki kadın nüfusu ortalaması bölgenin toplam nüfusuna oranla %34,2'dir. Bölge ülkelerindeki kadın nüfusunun oranında %42,1 ile Suudi Arabistan birinci sırada yer alırken, %38,7 oranla Kuveyt ikinci sırada ve %35,3 ile Bahreyn de üçüncü sırada yer almaktadır. İlk elde Suudi Arabistan, Kuveyt ve Bahreyn'in Körfez'deki ortalama kadın nüfusu bakımından ortalamasının üzerinde yer aldıkları görülürken, %34 oranla Umman'ın, %30,8 oran ile Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) ve %24,8 oranla Katar'ın ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

Dünya Bankası verileri ışığında çarpıcı bir istatistik ise hiçbir Körfez ülkesinde nüfusun çoğunluğunu kadınların oluşturmadığı gerçeğidir. Bu anlamda Suudi Arabistan'da kadınların nüfus açısından çoğunluk hâline gelmeleri için %7,9 oranında bir artışın gerçekleşmesi gerekirken, Katar'da ise bu oran %25,2 kadar yüksektir. Körfez ülkelerinin diğer Ortadoğu ülkelerine göre ciddi derece az olan nüfusları, bu anlamda çok yakın bir gelecekte nüfusun kadın-erkek bileşenlerine ilişkin çoğunluk mefhumunun değişeceğinin işaretini verememektedir.

“

Kadınların sahip olduğu sosyal ve siyasal katılım olanaklarının güçlendirilmesi bölge ülkelerince hem iç politika hem de dış politika aracı olarak görülebilecektir.

”

Hiçbir Körfez ülkesinde nüfus bakımından çoğunluğu oluşturmayan kadınların sosyo-politik rollerine ilişkin Körfez ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri bağlamında gerçekleştirdiği bazı girişimler, Körfez ülkelerinin Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda hareket ettiklerini göstermektedir. Nitekim BM'nin söz konusu hedefleri çerçevesinde kaliteli eğitime erişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, sanayi/yenilik/altyapı, azaltılmış eşitsizlikler, barış/adalet ve güçlü kurumlar ile ilgili hedeflerin doğrudan kadınların sosyal ve siyasal hayattaki rolü ile bağlantılı oldukları görülmektedir. Bu çerçevede, Körfez ülkelerinde kadınların sos-

yal ve siyasal hayattaki rollerine ilişkin veriler bölgede var olan yaygın sosyal olgular çerçevesinde incelendiğinde önem kazanmaktadır. BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin Körfez ülkeleri tarafından önemli oranda benimsenmiş olması, Körfez'de 2000'li yıllardan sonra kadınların sosyal ve siyasi hayata katılımının artırılması gerektiği yönündeki zayıf siyasi ve toplumsal iradeyi de güçlendirebilecek gelişme olarak görülmektedir. Bir bakıma kadınların sahip olduğu sosyal ve siyasal katılım olanaklarının güçlendirilmesi bölge ülkelerince hem iç politika hem de dış politika aracı olarak görülebilecektir.

TEORİ VE PRATİKTE KADINLARIN TOPLUMSAL ROLLERİ

Körfez ülkelerinde kadınların toplumdaki rollerine ilişkin ve üstlendikleri görevler bakımından farklı şehir ve bölgelerde değişen tepkilerin olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede temel bir argüman olarak Körfez ülkelerinde kadınların sosyal ve siyasal hayata ilişkin rollerinde belirli aşamaların kaydedildiği fakat henüz katedilmesi gereken ciddi aşamaların olduğu ifade edilmelidir. Körfez ül-

kelerinin uluslararası anlamda eleştirilmesine sebep olan temel insan hakları, hukukun üstünlüğü ve otoriter siyaset biçimlerinin izlenmesi, aynı şekilde kadının toplumdaki rolü ve kadın hakları konusunda eleştirilerin de merkezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu eleştirilere mahal veren durumların tespiti ve kanuni düzenlemelerle bertaraf ihtimali, Körfez ülkelerinin atması gereken adımlar olarak görülmektedir. Bu minvalde, Körfez ülkelerinde kadının sosyal ve siyasal hayata katılımına yönelik siyasi irade tecelli etmiş ve bu çerçevede belirli pratikler hayata geçirilmiş olsa da Körfez ülkelerinin hâlen bu pratikleri geleneksel devlet yapısı içerisinde entegre etmesi zaman alacaktır.

Körfez ülkelerinin ataerkil toplumsal ve siyasal örgütlenme düzenleri uzun bir dönem kadınların siyasal hayata katılımının önündeki toplumsal ve tarihsel engellerden birisini oluşturmuştur. Fakat bu anlamdaki tarihsel tecrübenin çizgisel olmadığı, kısacası daha önceki dönemlerde kadınların toplumdaki rolünün daha aktif şekilde gözlemlenebildiği bilinmelidir. Dolayısıyla bu çerçevede, günümüzdeki meseleler modern dönemdeki siyasi, sosyal ve uluslararası koşul-

ların anlaşılması ile birlikte anlam kazanabilir. Körfez siyasal ve sosyal hayatında kadının rolünün güçlendirilmesi, cinsiyet eşitliği temelinde fırsatların sağlanması gibi meselelere devlet desteği ve düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Fakat bu yöndeki irade çerçevesinde alınan kararlar ve bu kararların pratikteki uygulamaları, Körfez ülkelerinin kadınların sosyal ve siyasal hayata ilişkin rollerinin güçlendirilmesinde hâlen önemli aşamalar kaydedebileceklerini göstermektedir.

Günümüzde bakıldığında Körfez ülkelerinde siyasi hayatın organizasyonu çerçevesinde kabinelerde, önemli kuruluşlarda ve kamu kurumlarında kadınların da yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede, 2000'li yıllar sonrası kadınların sosyal ve siyasal hayattaki rollerinin güçlendirilmesine yönelik sınırlı siyasi irade, kadınların üst düzey devlet kurumlarında istihdam edilmesini ve büyükelçilik, müsteşarlık ve bakanlık gibi üst düzey görevlerin kadınlara da tensip edilmesini beraberinde getirmiştir. Körfez ülkelerinden Umman ilk kadın bakanı 2003 yılında, Bahreyn 2004 yılında, Kuveyt 2005 yılında ve Suudi Arabistan 2009 yılında atanmıştır. Suudi Arabistan'da 2009 yılında ilk defa bir kadına verilen görev eğitim bakanlığı olurken, Bahreyn'de ise ilk defa 2004 yılında bir kadına verilen bakanlık görevi ise sağlık bakanlığıydı. Kuveyt'te de 2005 yılında seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınlar, bu çerçevede yine sosyal ve siyasal katılımı güçlendirici bir adım olarak, kabinede de Massuma el-Mübarek'in Planlama ve İdari Kalkınmadan Sorumlu Devlet Bakanı ol-

ması ile birlikte temsil edilmeye başladılar. Bunun yanında, hâlihazırda BAE kabinesinde dokuz bakanlık kadınlar tarafından yürütülmektedir. Bu bakanlıkların uluslararası iş birliği bakanlığı, gençlik ve kültür bakanlığı, kamu eğitiminden sorumlu devlet bakanlığı, iş birliğinin geliştirilmesi bakanlığı, hükümetin geliştirilmesi ve gelecek bakanlığı, gençlik işleri bakanlığı, gıda ve su güvenliği bakanlığı ve ileri teknolojiler bakanlığı olduğu ifade edilmelidir. Körfez ülkelerinin temel eğilimine benzer bir şekilde Katar'da da eğitim ve yüksek öğretim bakanlığı ile sosyal kalkınma ve aile bakanlığı kadın bakanlar tarafından yürütülmektedir.

Üst düzey görevlere kadınların atanması 2000'li yıllardan itibaren gerçekleşmeye başlanmasına rağmen kadınların sosyal ve siyasal hayata katılımının etkileri yerleşik toplumsal ilişkilerde yeterince cereyan etmemiştir. Kadınların sosyal hayata ilişkin, siyasal hayata ilişkin ve toplumun bir bireyi ve parçası olarak sahip oldukları haklar ve yükümlülükler, 2015 yılından itibaren Suudi Arabistan'da ve yine son dönemlerde BAE'de önemli

değişikliklere uğramıştır. Dolayısıyla, sosyal hayat pratiklerini iyileştiren ve kadının rolünü ve haklarını genişleten yasal düzenlemeler, pratikte aşamalı bir şekilde ifa edilmeye başlanmaktadır. Bu çerçevede özellikle 2017 yılında Suudi Arabistan'da Veliyaht Prens olarak tayin edilen Muhammed bin Selman, geniş sosyal ve ekonomik reform paketleri doğrultusunda kadınlara da bazı haklar vermiştir. Bu çerçevede kadınlara velilerinin izni olmaksızın seyahat gerçekleştirme, medeni hâlini belirleyen kararların alınması konusunda veli izninin aranmaması ve kadınların araç kullanmasının önündeki engellerin kaldırılması gibi iyileştirmeler sağlandı. BAE'de de evlilik öncesi/dışı beraberliklere yönelik düzenlemelerdeki belirli durumlar suç olmaktan çıkarıldı. Sonuç olarak, yine de toplumsal anlamda hak ve yükümlülüklerde, fırsatlar çerçevesinde eşit ve adil bir ortamın meydana getirilmesi, Körfez ülkelerinin kalkınma planlarındaki kadının rolünün güçlendirilmesini içeren boyutların takip edilmesini ve bu çerçevede düzenlemelerin pratikte yansımalarının gerçekleşmesini gerektirecektir. ■

ORTADOĞU'DA İSTİKRAR SORUNU VE RADİKALLEŞME BAĞLAMINDA KADININ İSTİSMARI: YPG/YPJ ÖRNEĞİ

“

Kadınların radikalleşme bağlamında aktif rolünün bariz örneklerine IŞİD'de rastlanabilirken, PKK'nın Suriye kolu YPG örneğinde de kadın figürünün, terör örgütü propagandasında ve çatışma alanlarında başat bir konumda yer aldığı görülmektedir.

”

GÖKHAN BATU

Araştırmacı ORSAM

G enelgeçer bir algı olarak kadınların radikalleşme ve şiddete varan aşırı-lıkta oynadığı rolün pasif veya ikincil olduğu düşüncesinin yanlışlığı sair tecrübeler doğrultusunda kanıtlanmıştır. Geleneksel yaklaşımlarda kadınların rolünün önleyici faaliyetler boyutuyla sınır-

landırılması yönünde bir eğilim olmasına karşın, son yıllarda bunun değiştiği ve kadınların radikalleşme ve şiddete varan aşırı-lıkta bizatihi süreci kolaylaştıran ve teşvik eden konumda olabildiği artan bir şekilde kabul görür hâle gelmiştir. Bunun yanı sıra, sempati, radikalleşme ve şiddete varan aşırı-lık gibi merhalelerin aşılması, yani eylem sahasına geçilmesi ile terörist aktivitelerin gerçekleştir-

rilmesinde de kadınların, örgüt üyeliğinden saldırıların faillğine kadar geniş bir çerçevede ve birçok konumda kendine yer bulabildiği müşahede edilmektedir. Kadınların radikalleşme bağlamında aktif rolünün bariz örneklerine IŞİD’de rastlanabilirken, PKK’nın Suriye kolu YPG örneğinde de kadın figürünün, terör örgütü propagandasında ve çatışma alanlarında başat bir konumda yer aldığı görülmektedir. İlâveten, Ortadoğu’da güvenlik ortamının ani ve kesif bir şekilde değişebilen doğası radikalleşmeyi kolaylaştıran bir unsurdur. Küresel ve bölgesel güçler tarafından bölgedeki topluluklar üzerinden yürütülen vekâlet savaşları da terör örgütlerine alan açabilmekte ve bunların eleman devşirmek üzere uyguladığı illegal stratejilere göz yumulmasını sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle bu durum, bölgedeki kitleler ve özelde

kadınlar üzerinde radikalleşme bağlamında menfi bir etkiye neden olabilmektedir.

İDEOLOJİK VE TEORİK BAĞLAM

YPG terör örgütü son yıllarda bölgedeki güvenlik ortamında seyreden istikrarsızlıktan en fazla faydalanan yapı olarak ön plana çıkmıştır. Evveliyatında ise terör örgütü lideri Abdullah Öcalan’ın, kadın örgütlenmesini, kullanılmayan muazzam bir potansiyel olarak değerlendirmesi ve kadını “özgürleştirme” iddiası, bu minvaldeki propaganda faaliyetlerinin kaynağı ve motivasyonu hakkında ipuçları vermektedir. Kadın ve sözde kadının özgürleştirilmesi olarak ortaya koyduğu kimliğin esasen terörizm literatüründeki radikalleşme formatıyla gayet uyumlu olduğu gözlemlenen Öcalan, kadına

dair bölgesel sosyolojik analizini yaparken insanlık tarihinin en büyük soykırımlarını gerçekleştiren Adolf Hitler’e dahi referans vermekten çekinmemiştir. Öcalan, Hitler’in “Halklar kadın gibidir” şeklindeki sözünü kendi yorumu ile sentezlemiş, kadının ve toplumun içinde bulunduğu duruma dair çıkarımlarda bulunmuştur. Bu ve benzeri yorum ve analizleri ile terör örgütü lideri, esasen kadını radikalleştirmede istismar edilebilecek alanları süzgeçten geçirmektedir.

Bu bağlamda YPG terör örgütü, kadınların örgütsel faaliyetlere katılımının arttırılması adına bölgeye dair sosyo-kültürel algılar üzerinden geliştirilen istismar alanlarını kullanmaya yönelik propaganda faaliyetleri yürütmektedir. Nitekim, son yıllarda PKK’nın yeni ideolojisi olarak sunulan Komünalizm ve

bunun cinsiyet eşitlikçi paradigma gibi bileşenleri de böyle bir propagandaya uygun zemin oluşturmaktadır. Bölgede, örgütün önerdiği, sözde toplumsal yaşamda hiyerarşiyi reddeden, dolayısıyla cinsiyet eşitlikçi bir çözümleme kılıfıyla sunulan yeni pratik üzerinden kadınlara yönelik hassas bir propaganda yayılmaktadır. Bunun aynı zamanda geleneksel aile yapılarına yönelik bir saldırı niteliğinde olduğu belirtilmelidir. Zira Öcalan da kadını “özgürleştirme” iddiasına adına aile yapısının çözümlenmesi üzerinde durmaktadır. Buna mukabil, mezkûr ideolojik propagandanın önerdiği formatın aksine, kalın çizgilerle devam eden örgüt içindeki hiyerarşi ve hâlen Suriye’deki Arap ve diğer etnik

unsurlar üzerinde şiddet yoluyla kurulan tahakkümün derin bir ontolojik çelişki ihtiva ettiğini hatırlatmakta fayda görülmektedir. Terör örgütü, Suriye’de illegal olarak kontrol altında tuttuğu bölgede kendisine muhalif Arap kabilelerin önde gelenlerini öldürmek ya da hapsedmek suretiyle bunları sindirmekte ya da bunları birbirlerine karşı oynayarak zayıf tutmaya çalışmaktadır. Dahası yalnızca Araplar değil, kendisine rakip olması muhtemel Kürt gruplara da müsaade etmemekte, alternatif siyasi yapıların ofislerini basmakta, temsilcilerini göz altına almaktadır. Bu minvalde örgütün cinsiyet eşitlikçi olarak tanıttığı yaklaşımlar da pratikte kadını istismarından başka bir şey değildir.

“

Çevre ve ekoloji gibi PKK/YPG’nin yeni ideolojik altyapısında çıkış noktası teşkil eden ve araçsallaşan söylemlere ek olarak kadın figürü de burada merkezî bir rol üstlenmektedir.

”

Terör örgütünün, kadını “özgürleştirme” iddiası söylemi üzerinden uyguladığı propaganda faaliyetinin son yıllarda ağırlıklı olarak iki temel amaca hizmet ettiği değerlendirilmektedir. İlk olarak şu ana kadar anlatıldığı üzere kadınların örgüt faaliyetlerine daha fazla çekişilmesi amacıyla kadın örgüt üyeleri üzerinden güçlü bir savaşçı “amazon kadın” resminin yayılmasıdır. İkincisi ise mevcut uluslararası sponsorlarına, bölgede kadın-erkek eşitliğini savunan, açık, modern ve aydın bir görüntü sergilenmesidir. Özellikle IŞİD’in etkinliğini kaybetmesi sonrasında YPG’nin bölgedeki varlığı ve kendisine yapılan yardımların hem uluslararası hukuk hem de bölgesel konjonktür düzleminde giderek daha fazla sorunlu hâle gelmesiyle böylesi bir propagandanın işlevsel olarak kullanılmak istendiği değerlendirilmektedir. Çevre ve ekoloji gibi PKK/YPG’nin yeni ideolojik altyapısında çıkış noktası teşkil eden ve araçsallaşan söylemlere ek olarak kadın figürü de burada merkezî bir rol üstlenmektedir.

YPJ ÜZERİNDEN SÜREN PROPAGANDA

Bu kapsamda Suriye’de, YPG bünyesinde, PKK’nın formasyonunun

daha alt düzeyde kopyalanması suretiyle yalnızca kadınlardan müteşekkil sözde Kadın Koruma Birlikleri (YPJ) oluşturulmuştur. Bu yapı içindeki kadın sayısı birçok kaynaktan binlerle ifade edilmektedir. Özellikle, ABD'nin yoğun hava desteğiyle yürütülen IŞİD'e karşı çatışmalarda ön plana çıkarılan YPJ'li teröristler, uluslararası medya tarafından "modern dünyayı IŞİD'den kurtaran kahramanlar" olarak sürekli gündeme taşınmaktadır. Bu uğurda, Batı desteği ve sponsorluğunda örgüte bağlı kadın teröristleri anlatan belgesel, sinema filmleri yapılmakta, kitaplar yazılmaktadır. Bu durumun bölgeye dair dizayn planları doğrultusunda sistematik bir çaba olduğu

değerlendirilmelidir. Diğer yandan bu çabalar, uluslararası kamuoyu nezdinde terör örgütüne ve faaliyetlerine meşruiyet alanı açma amacına hizmet etmektedir. Ancak Birleşmiş Milletler (BM) ve Human Rights Watch (HRW) gibi birçok sivil insan hakları örgütünün raporlarında da defaten yer verildiği üzere terör örgütü, küçük yaşta kız çocuklarını sistematik olarak örgüt saflarına katmakta ve insan hakları ihlallerinde bulunmaktadır. Nihayeten, uluslararası medyada YPG'nin ve özelde YPJ'nin yansıtılma şekli, dolaylı olarak örgütün kadınları ve çocukları istismarı bağlamında destekleyici bir propaganda dönüşmektedir.

“
Bölgedeki sosyo-kültürel ve ekonomik şartların, toplumların acılarının terör örgütleri adına geniş bir alan sağladığı müşahede edilmektedir. Kadınlar da bu radikalleşmeden payını almakta ve örgütsel süreçlere dâhil olmaktadır.
”

Kadınlar, Ortadoğu'da giderek artan bir şekilde terör örgütleri tarafından değerlendirilebilir insan kaynağı olarak görülmektedir. Bölgedeki devlet yapılarının zayıflığı istikrar ortamının sağlanamamasının yanı sıra çıkar çatışmaları, bölgesel güç mücadelesi ve vekâlet savaşlarının bir uzantısı olarak bölgede belirsizlikler artmakta; artan belirsizlikler radikalleşmenin önünü açmaktadır. Bu bağlamda bölgedeki sosyo-kültürel ve ekonomik şartların, toplumların acılarının terör örgütleri adına geniş bir alan sağladığı müşahede edilmektedir. Kadınlar da bu radikalleşmeden payını almakta ve örgütsel süreçlere dâhil olmaktadır. Sonuç olarak, IŞİD'in yükselişi ve örgüte kitlesel katılımlar sonrasında, Irak ve Suriye'de yaşanan gerilemeyle beraber YPG ve bu yapıya bağlı YPJ'ye ilişkin özellikle Batılı ülkelerde çelişkili bir politika sergilendiği görülmektedir. Bu örgüte yaklaşımda IŞİD kaynaklı öncelikli tehdit algılarının ve bölgeye yönelik uzun vadeli tahayyüllerin belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu durum terörizmle mücadelenin ruhuna ve bu konuda uluslararası iş birliğine zarar vermektedir. ■

SUDAN GEÇİŞ YÖNETİMİNDE KADINLARIN ROLÜ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Sudan'ın 1956 yılında bağımsızlığından yaklaşık 10 yıl sonra kadınlara seçme hakkı verilmesini takip eden süreçte kadınların özel alanın yanı sıra kamusal alanda da varlık gösterdikleri bilinmektedir.

”

Gerek Sudan'da gerekse dünyada kadınların kamusal alanda varlık göstermeleri noktasında bir eşitsizlik olduğu bilinmektedir. Son yıllarda kadınların toplumsal hayatta ve çalışma hayatında etkinlik düzeylerinin arttığı rapor edilmekte ve bu eğilimin siyasi katılımı da paralel bir seyir izlediği görülmektedir. Bu minvalde dünyada kadınlar; siyasi partilerde, parlamentolarda, yerel yönetimlerde, üst düzey bürokrasi kadrolarında, sivil toplum kuruluşları ve sendikalarda önemli görevler üstlenmektedir. Ancak Sudan'ın 1956 yılında bağımsızlığından yaklaşık 10 yıl sonra kadınlara seçme hakkı verilmesini

takip eden süreçte kadınların özel alanın yanı sıra kamusal alanda da varlık gösterdikleri bilinmektedir. Örneğin Sudan'da kadınlar 1960'lı yıllardan bu yana parlamentoda milletvekili, hükümette bakan ve yargıda hâkim olmuşlar, öyle ki süreç içerisinde kadınlar partiler içerisinde ve orduda erkeklerden daha önemli roller üst-

lenmişler ve toplumsal hayatın birçok bölümüne gönüllü katılım sağlamışlardır. Sudan'da Batı'dan farklı olarak kadın ve erkek arasındaki ayrımı düzenleyen kılık kıyafet konusu Kur'ani hükümlere göre zorunlu tutulmuş ancak bu durum Nisan 2019 darbesinin ardından yeniden düzenlenmiştir. Buradan hareketle çalışmanın te-

mel amacı, Sudan'da Nisan 2019'da Ömer el-Beşir yönetimine karşı gerçekleşen askerî müdahaleyi "gerekli kılan" Aralık 2018'de başlayan protesto hareketlerini ve Ağustos 2019'da sivillerle askerler arasında imzalanan Anayasa Anlaşması'yla kurulan geçiş yönetiminde kadınların rolünü anlamlandırmaktır.

SİYASİ KRİZİN ARKA PLANI VE GELİŞİMİ

Sudan'da siyasi kriz, Ömer el-Beşir'in yaklaşık 30 yıllık baskıcı iktidarının ekonomik sorunlar temelinde Aralık 2018'de yaşanan protesto gösterileriyle ortaya çıkmıştır. Nisan 2019'da el-Beşir yönetimine karşı gerçekleşen darbeye

kadar geçen altı aylık süreçte protestoların organizasyonunu üstlenen Sudan Meslek Odaları Birliği (*Sudanese Professional Associations-SPA*) ve daha sonra tüm sivil oluşumları tek çatı altında toplayan Özgürlük ve Değişim Güçleri Birliği (*Forces of Freedom and Change-FFC*) olmuştur ki bu ittifakın içerisinde kadın örgütlenmeleri de

ön plandadır. Sudan'da askerinin yönetime el koymasıyla birlikte Askerî Geçiş Konseyi (*Transitional Military Council-TMC*) kurulmuş ve Ağustos 2019'da imzalanan Anayasa Anlaşması'na kadar geçen yaklaşık dört aylık süreçte TMC ile FFC temsilcileri arasında kurulacak Egemenlik Konseyinin mahiyeti konusunda pazarlıklar yaşanmıştır. Söz konusu pazarlıklar sonucunda kurulan Egemenlik Konseyinin 6 sivil 5 asker üyesi olmuştur. Ancak bugüne kadar geçen süreçte gerek iç siyasi ve ekonomik reformlarda gerekse dış politikada kurulan angajmanlar noktasında yaşanan anlaşmazlıklardan dolayı sivillerle askerler arasında kayda değer anlaşmazlıklar yaşanmıştır.

“

Sudan'da askerinin el-Beşir'e yönelik gerçekleştirdiği Nisan 2019 darbesine giden süreçte yaşanan protesto gösterilerinde Sudanlı kadınların önemli bir rolü olmuştur. Bu bağlamda söz konusu süreçteki protestolara katılanların %70'ini kadın ve gençlerin oluşturduğu rapor edilmektedir.

”

Sudan geçiş sürecinde 2019'dan 2022 yılına kadar sivillerle askerler arasında yaşanan anlaşmazlıkların temelinde taraflar arasında “güven” sorununun bulunduğu söylenebilir. Örneğin hem siviller hem de askerler ekonomideki başarısızlıklardan karşı tarafı sorumlu tutmuş ve dış ilişkilerde her iki taraf da birbirini bağımsız hareket etmeyle suçlamıştır. Diğer taraftan isyancı silahlı hareketlerle imzalanan ve

onları ulusal orduya entegre etmeyi de amaçlayan Juba Barış Anlaşması kapsamına Hızlı Destek Kuvvetleri'nin (*Rapid Support Force-RSF*) de dâhil edilmesine karşı çıkarken, sivillerin büyük bölümü bu kapsamda *RSF*'nin de ulusal orduya entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca siviller, Egemenlik Konseyi Başkan Yardımcısı ve *RSF* Komutanı Muhammed Hamdan Dagalo'yu geçiş yönetimi sürecinde sivillere katliam yapmakla sorumlu olduğu gerekçesiyle yargılanmasını talep ederken, askerler de bu duruma karşı mesafeli yaklaşmaktadır. Ayrıca Sudan siyasetini kırılganlaştıran bir diğer durum da Ağustos 2019'dan bu yana yasama organının ve Anayasa Mahkemesinin kurulamamasıdır. Bu durum ülkedeki siyasi, hukuki ve ekonomik sorunları da derinleştirmektedir. Nitekim tüm bu yaşananlar geçiş yönetiminin askerî kanadı tarafından sivil ortaklara karşı gerçekleştirilen 25 Ekim “askerî müdahalesiyle” sonuçlanmıştır.

PROTESTOLARDAN GEÇİŞ YÖNETİMİNE KADINLARIN ROLÜ: ALAA SALAH FİĞÜRÜ

Sudan'da askerinin el-Beşir'e yönelik gerçekleştirdiği Nisan 2019 darbesine giden süreçte yaşanan protesto gösterilerinde Sudanlı kadınların önemli bir rolü olmuştur. Bu bağlamda söz konusu süreçteki protestolara katılanların %70'ini kadın ve gençlerin oluşturduğu rapor edilmektedir. Protestoların koordinasyonunu yürüten FFC ittifakı içerisinde yer alan Sudan Sivil ve Siyasi Kadınlar Grubu (*Women of Sudanese Civic and Political Groups-MANSAM*) da öncü rol oynamıştır. Bu kapsamda MANSAM içinde öne çıkan bir figür olan 22 yaşındaki üniversite öğrencisi Alaa Salah, protestolarda bir arabanın üzerine çıkarak okuduğu şiirle hareketin sembolü olmuştur.

Burada Salah'ın 9 Nisan'da okuduğu şiirinde “mermi değil, halkın sessizliği öldürür” sözü protesto-

culara motivasyon kaynağı olmuş; Cumhurbaşkanlığı Sarayı ve çevresinde süren oturma eylemleri, 11 Nisan 2019 sabahına askerî yönetime el koymasıyla sonuçlanmış. Ayrıca Salah'ın "Toub" adı verilen üzerindeki yerel kıyafetin tarihte bugünkü Sudan topraklarında egemenlik kuran Kuş Krallığı dönemindeki Nübye kraliçelerinin (Kandaka) kıyafetini andırması, bu olaya tarihsel bir anlam da kazandırmıştır.

Sudan'da TMC ile FFC temsilcileri arasında Ağustos 2019'da imzalanan Anayasa Anlaşması'yla geçiş yönetimi görevine başlamış fakat MANSAM 11 üyeli Egemenlik Konseyi ve bakanlar kurulundaki kadın temsiliyetinden tatmin olmamıştır.

MANSAM, 11 Nisan'dan 17 Ağustos'ta TMC ile FFC arasında imzalanan Anayasa Anlaşması'yla kurulan geçiş yönetimine kadar geçen süreçteki beklentilerini karşılayamadıklarını iddia etmiştir. MANSAM temsilcileri, FFC'nin önemli bir üyesi ve protestoların lokomotif olmalarına rağmen kadınların müzakerelerin dışında tutulduklarını belirtmişlerdir. Nitekim 29 Ekim 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 8649. toplantısına katılan MANSAM üyelerinin sözcüsü olarak konuşma yapan Alaa Salah, protestolarda kadınların etkin olmasına rağmen TMC ile FFC arasındaki müzakerelere sadece bir kadının katıldığını belirtmiştir.

Ayrıca MANSAM'ın Anayasa Anlaşması'nın imzalandığı süreçte yaptığı açıklamada Egemenlik Konseyi ve geçici bakanlar kurulu için önerdikleri kişilerin ve talep ettikleri temsil oranının altında olduğuna dikkat çekerek kadınların yönetimdeki zayıf temsiline itiraz etmişler ve kadınların en az %50 oranında temsil edilmesi gerektiği çağrısında bulunmuşlardır.

GEÇİŞ YÖNETİMİNDE KADINLARIN ROLÜ

Sudan'da TMC ile FFC temsilcileri arasında Ağustos 2019'da imzalanan Anayasa Anlaşması'yla geçiş yönetimi görevine başlamış fakat MANSAM 11 üyeli Egemenlik Konseyi ve bakanlar kurulundaki kadın temsiliyetinden tatmin olmamıştır. Ağustos 2019'da kurulan Egemenlik Konseyinde Ayşe Musa Said ve Raja Nikola olmak üzere iki kadın üye ve bakanlar kurulunda ise Gençlik ve Spor Bakanı Walaa Issam el-Boushi, Dışişleri Bakanı Esmâ Muhammed Abdullah, Yüksek Öğretim Bakanı İntizar el-Zein Soughayroun ve Çalışma Bakanı Lena el-Şeyh Mahcub olmak üzere dört bakan görev almıştır. Ayrıca Başyargıç olarak atanan Nemat Abdullah Khair de geçiş yönetiminde atanan üst düzey bürokrat olarak belirtilebilir. Dolayısıyla protestolarda öncü rol oynayan kadınlara, on bir kişilik Egemenlik Konseyinde iki, bakanlar kurulunda ise yirmi bakanlıktan sadece dördünde görev verilmiştir. 25 Ekim askerî müdahalesi sonrasında yenilenen Egemenlik Konseyinde ise Raja Nikola görevine devam ederken, Selma Abdülcabar Musa göreve getirilmiştir. Yeni başbakan ve bakanlar kurulu ise

henüz açıklanmamıştır. Geçiş yönetiminde dışişleri bakanı olarak Şubat 2021'den bu yana görev yapan, kadın ve diğer sivil hareketler nezdinde öne çıkan bir figür de Meryem Sadık el-Mehdi'dir. Meryem Mehdi, uluslararası ilişkiler veya herhangi bir formasyonunun olmamasının yanı sıra bu alanda görev de almamıştır. Ürdün ve Liverpool Üniversitelerinde tıp eğitimi alan Meryem Mehdi, Ahfad Kadın Üniversitesinde Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet üzerine yüksek lisans derecesine sahiptir. Dolayısıyla onu bu görev için uygun kılan iki nedenden bahsedilebilir.

Bunlardan birincisi Sudan siyasi tarihinde önemli bir aktör olan Mehdi ailesi ve hareketinin (bugünkü Ümmet Partisi) üyesi olması ve babası Sadık el-Mehdi'nin Covid-19'dan dolayı tedavi gördüğü BAE'de hayatını kaybetmesidir. İkinci bir neden ise Meryem Mehdi'nin Aralık 2018'de el-Beşir'e karşı yürütülen Hartum ve Omdurman'daki protestolarda öne çıkan bir kadın figür olmasıdır. Böylece dönemin Başbakanı Abdullah Hamduk'un geçiş kabinesinde yer bulmuştur.

Sonuç olarak, Sudan'da kadın hareketleri el-Beşir yönetiminin düşürülmesinde önemli roller üstlendiler de yönetimde temsiliyet noktasında tatmin edici bir sonuç alamamıştır. Sudanlı kadınlar, 25 Ekim askerî müdahalesiyle "devrimin" kazanımları noktasında da kayda değer anlamda hüsrana uğramış olsalar da orta ve uzun vadede Sudan siyasi hayatının ve kamusal alanın önde gelen figürlerinin kadınlar olacağı öngörülebilir. ■

İŞİD'İN BİTMİYEN ZULMÜ: KAÇIRILAN TÜRKMEN KADINLAR

ADİL ZİNEELABDİN

Araştırmacı ORSAM

“

Kaçırılan Türkmen kadınların sayısına ilişkin net rakama ulaşmak oldukça zordur. Kaçırılan kadınların birçoğunun, aileleri tarafından kayıp veya öldürülmüş olarak ilgili kurumlara kaydı yaptırılmıştır.

”

Bu yazı 17.11.2021 tarihinde orsam.org.tr sitesinde "İŞİD'in Bitmeyen Zulmü: Kaçırılan Türkmen Kadınlar" başlıklı yazıdan uyarlanmıştır.

Terör örgütü IŞİD'in Haziran 2014'te Irak'ın Musul ve Selahaddin vilayetlerini kontrol etmesiyle ciddi insan hakları ihlalleri meydana gelmiştir. Irak'ın kuzeybatısında bulunan Musul'a bağlı Telafer ilçesi, 16 Haziran 2014 tarihinde IŞİD'in kontrolüne geçmiştir. 2014-2017 yılları arasında Telafer ve Musul'un çevresindeki Şerihan ve Kuba gibi diğer Türkmen bölgelerinde Türkmenlere karşı ciddi insan hakları ihlalleri gerçekleşmiştir. IŞİD'in Telafer'i kontrol etmesiyle birlikte ilçe nüfusunun büyük kısmı göç etmek durumunda kalmıştır. 2014'te terör örgütü IŞİD'in

Telafer'in yanı sıra, Kerkük'e bağlı Tazehurmatu nahiyesi, Dakuk ilçesi, Beşir köyü ile Selahaddin'e bağlı Tuzhurmatu, Amirli gibi ilçeleri, Diyala'ya bağlı Karatepe, Beledruz, Kızlarbat gibi Türkmen yoğun yerleşim yerlerine yönelik terör eylemleri nedeniyle, Türkmen halkı büyük bir zulme uğramıştır. Hatta birçok Türkmen kadın etnik ve mezhebî kimlikleri nedeniyle IŞİD tarafından kaçırılmışlardır. Hâlen IŞİD'in elinde tutulan ve akıbeti bilinmeyen Türkmen kadınların olduğu belirtilmektedir. Bu noktada Türkmen kadınların karşılaştığı IŞİD zulmünün detay-

larıyla ele alınması, insan hakları ve demokratik değerler açısından yerinde olacağı gibi kamuoyunda çok fazla yer bulmayan Türkmenlerin gördüğü zararın aydınlatılması açısından da faydalı olacaktır.

KAÇIRILAN TÜRKMEN KADINLARIN SAYISI VE ONLARA KARŞI İŞLENEN CİNAYETLER

Kaçırılan Türkmen kadınların sayısına ilişkin net rakama ulaşmak oldukça zordur. Kaçırılan kadınların birçoğunun, aileleri tarafından kayıp veya öldürülmüş olarak ilgili kurumlara kaydı yaptırılmıştır. Bazı yerel sivil toplum örgütleri ve aktivistler tarafından yapılan araştırmalara dayanarak bazı rakamlara ulaşılmıştır. Ancak aktivistlerin ulaştıkları rakamları da kesin olarak görebilmek ve doğrulayabilmek mümkün değildir. Telafer, aşiret yapısının güçlü olduğu, muhafazakâr toplumlardan biridir. Bu bölgelerde kadın, erkeğin "onuru" olarak görülmekte ve bu kapsamda sert geleneksel kabul bulunmaktadır. Bu yüzden aşiret yapılarının güçlü olduğu Irak toplumunda kadının tecavüze uğraması, kadını korumaktan sorumlu erkeğin "onurunun kırılması" anlamına gelmektedir. Bu yüzden birçok aile, ister kurtarılmış isterse IŞİD'in kontrolünde olsun kaçırılan kadınlar hakkında bilgi paylaşmaktan imtina etmektedir.

Kaçırılan Türkmen kadınlar hakkında net bir rakamın olmamasının bir diğer nedeni de Irak hükümetinin konuya ilişkin yaklaşımının oldukça zayıf olmasıdır. Irak merkezî hükümeti kaçırılan Türkmen

kadınlara ancak 2019'un sonlarına doğru ilgi göstermiştir. 2021 Ocak ayında medyaya sızan belgeye göre Telafer'de hâlihazırda 400 Türkmen kadın kayıptır. Türkmen Kurtarma Derneği Başkanı ve Irak İnsan Hakları Yüksek Komiserliği üyesi Ali Bayatlı yaptığı bir açıklamada, Telafer'den 600'ü kadın, 200'ü çocuk olmak üzere yaklaşık 1200 kişinin IŞİD tarafından kaçırıldığını belirtmiş ancak başka bölgelerden kaç kişinin kaçırıldığı hakkında verinin olmadığını açıklamıştır. Bayatlı bazı Türkmen kadınların IŞİD militanları tarafından yakılmamak için kendilerini Yezidi veya Arap olarak belirttiklerini ifade etmiştir. Bayatlı bu nedenle kaçırılan Türkmen kadınların sayısının az görünebileceğini söylemiştir. Middle East Eye'da Şubat 2021'de yayımlanan bir yazıya göre IŞİD tarafından Telafer'den kaçırılanların sayısı 1200'dür. Bunların 600'ü kadındır. Kadınlardan şu ana kadar 131'i kurtarılmıştır.

IŞİD, kendi ideolojik dayatmalarına katılmayan Sünniler dâhil olmak üzere İslam'ın diğer mezhep mensuplarını mürtet ilan etmiştir. Böylece Türkmen kadınlarını kaçırırken Telafer'deki Türkmen

ve Sincar'daki Yezidilerin 12 yaş üstü erkeklerini öldürmüştür. IŞİD, Telafer'e girerken

Telafer'deki dinî ve siyasi olarak kendi ideolojisiyle bağdaşmayanların birçoğunu da idam etmiştir. 2004-2005 Geçici Ulusal Konseyi üyesi Türkmen kökenli İman Muhammet Yunus el-Selman IŞİD tarafından kaçırıldıktan birkaç ay sonra eşiyile birlikte idam edilmiştir. Bunların arasında Yezidi ve Türkmenlerin yanı sıra Şebekler de bulunmaktadır. Türkmen kadınlara yönelik şiddet sadece kaçırma ve tecavüz etmeyle sınırlı kalmamıştır. IŞİD'den kurtarılan Yezidi kadınlara göre IŞİD militanları, Telafer'den kaçırılan Türkmen kadınlara tecavüz ettikten sonra onları yakarak öldürmüşlerdir. IŞİD ideolojisine karşı olan birçok aile, 2014 yılında IŞİD militanları tarafından tutuklanmıştır. IŞİD militanları, erkekleri farklı bölgelere götürürken kadınları da kadın hapishanelerine götürmüştür. Küçük kız çocuklarını ise Musul'da bulunan Zuhur Yetimhanesi'nde toplamışlardır. Ardından 18 yaş altı kadınları dahi örgüt militanlarıyla zorla evlendirmişlerdir. IŞİD militanlarıyla zorla evlendirilen kadınların bazıları da Irak güvenlik güçlerine karşı canlı bomba olarak kullanılmıştır. IŞİD militanları, 2014'te Telafer'in yanı sıra Kerkük'ün Tazehurmatu nahiyesine bağlı Beşir köyünden

ve Selahaddin vilayetinin Amirli ilçesinden Türkmen kadınları kaçırmışlardır. IŞİD militanlarının Türkmen kadınlara karşı işlediği cinayetler; zorla göç ettirme, kaçırma, hürriyetten yoksun bırakma, din ve mezhep değiştirme, cinsel şiddet, tecavüz ve başka türlü cinsel saldırılar olarak değerlendirilmektedir.

“

IŞİD tarafından kaçırılan Türkmenlerin yerel ve uluslararası sivil toplum örgütleri, Irak merkezî hükûmeti ve Türkmen toplumu tarafından gereken ilgiyi görmemesi nedeniyle Yezidilerin aksine kurtarma faaliyetleri bireysel düzeyde kalmıştır.

”

KAÇIRILAN TÜRKMEN KADINLARIN KURTARILMASI

Türkmen kadınların IŞİD tarafından kaçırılması olaylarına uluslararası toplumun yanı sıra Irak hükûmeti ve Türkmen toplumun itirafı gecikmiştir. 2014-2017 yılları arasında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreterinin Çatışma Bölgesinde Cinsel Şiddet Özel Temsilciliğini yapan Zainab Hawa Bangura, Türkmen kadınların IŞİD tarafından kaçırılmasından ancak iki yıl sonra IŞİD tarafından Türkmen kadınların kaçırıldığı ve cinsel şiddete maruz kaldıklarını açıklamıştır. Geç tanımakla birlikte IŞİD tarafından Türkmen kadınların kaçırılması gerçeği gerektiği şe-

kilde uluslararası toplum tarafından ilgi görmemiştir. IŞİD tarafından kaçırılan Türkmen kadınlara yalnızca Fransa iltica hakkı vermiştir. Irak'ın eski Başbakanı Adil Abdulmehti, 18 Temmuz 2019'da IŞİD'den kurtarılan Türkmen ve Şebek kadınları Bağdat'ta ağırlamıştır. IŞİD tarafından kaçırılan Türkmenlerin yerel ve uluslararası sivil toplum örgütleri, Irak merkezî hükümeti ve Türkmen toplumu tarafından gereken ilgiyi görmemesi nedeniyle Yezidilerin aksine kurtarma faaliyetleri bireysel düzeyde kalmıştır.

“

IŞİD eylemlerinin soykırım olarak adlandırılması, Türkmenlerin milletlerarası hukuktan doğan haklarına başvurmasına yol açacaktır. Ayrıca Irak hükümetinin bu bağlamda bazı yükümlükleri de ortaya çıkmaktadır.

”

IŞİD'DEN KURTARILAN TÜRKMEN KADINLARIN KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

IŞİD tarafından kaçırılan kadınların gerek kurtarılanları gerekse hâlâ IŞİD'in kontrolünde olanların kurtarılması önündeki en önemli engellerden biri toplumsal hukuk bilincinin düşük olmasıdır. IŞİD tarafından kaçırılan Türkmen kadınların bazıları, aileleri tarafından kayıp olarak kaydedilmiştir. Ayrıca Türkmen hukukçuların, kaçırılan Türkmen kadınların sorununu yerel ve uluslararası insan hakları ve cinayet mahkemelerine ulaştırma konusunda ilgisiz davran-

ması da kurtarılan Türkmen kadınların haklarının savunulmasını zorlaştırmıştır. Türkmenlerin uluslararası topluluklara başvurmasına ilişkin 2021 yılının sonlarına doğru Birleşmiş Milletler Irak Yardım Misyonuna (UNAMI) Türkmen Kurtarma Derneği aracılığıyla IŞİD militanlarının Türkmenlere karşı işlediği suçlara ilişkin 100 dilekçe sunulmuştur. 2021 yılı 8 sayılı Kurtarılan Yezidi Kadınlar Yasası'nın 7. maddesine göre Yezidi, Türkmen ve Şebeklere karşı IŞİD'in işlediği suçlar soykırım sayılmaktadır. IŞİD eylemlerinin soykırım olarak adlandırılması, Türkmenlerin milletlerarası hukuktan doğan haklarına başvurmasına yol açacaktır. Ayrıca Irak hükümetinin bu bağlamda bazı yükümlükleri de ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden yasanın 7. maddesinin 2. fıkrasına göre Irak Dışişleri Bakanlığı, IŞİD'in Türkmen ve diğer etnik gruplara karşı işlenen suçları uluslararası platformlara götürür ve suçluların yargılanması taleplerini üstlenmelidir.

Diğer yandan birçok aile IŞİD tarafından kaçırılan kız çocuğunun hakkını aramaktansa gizlemeye çalışmıştır. Nitekim baskın toplumsal unsurlar nedeniyle bu kadınlarla kimsenin evlenilemeyeceği düşünülmekte ve bu acı olaylar gizlenmektedir. Bu toplumlarda evlenmeyen kadınlara yönelik yapılan aile ve toplumsal baskı da göz önüne alındığında IŞİD'den kurtarılan Türkmen kadınların yaşadığı psikolojik durum daha anlaşılır hâle gelmektedir. Kaçırılan Türkmen kadınlara yönelik Irak hükümeti ve uluslararası örgütlerin ilgisinin yetersiz olması nedeniyle kaçırılan Türkmen kadınlar hak-

kındaki sayılarda bazı tutarsızlıklar söz konusudur. Ayrıca kaçırılan Türkmen kadınların sayısının net bir şekilde tespit edilmemesi, Türkmenlere karşı Irak'ta işlenen insan hakları ihlallerine yönelik belgeleme işlemlerinin yetersiz olduğunu da göstermektedir. Bu durum, Irak hükümetinin bu yöndeki çabalarının gerektiği düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Türkmen kadınların IŞİD tarafından kaçırılması meselesi başta olmak üzere Türkmenlere yönelik yapılan insan hakları ihlallerinin belgelenmesi işlemleri bireysel düzeyde yerel aktivistler tarafından yapılan işlemler düzeyinde kalmıştır. Bu yönde Irak'ta insan haklarıyla ilgili faaliyet gösteren derneklerin desteklenmesi önemlidir.

Türkmen kadınların kurtarılmasına ilişkin bir oluşumun bulunmaması, IŞİD tarafından kaçırılan Türkmen kadınların farklı devlet güçleri tarafından IŞİD ailesi muamelesine maruz kalmalarına yol açabilir. Bu kadınların bazıları IŞİD tarafından öldürülmemiş ise hâlihazırda IŞİD ailelerinin bulunduğu kamp veya hapisanelerde yer alması ihtimal dâhilindedir.

Sonuç olarak, IŞİD'den kurtarılan kadınların topluma kazandırılmaları için Türkiye'de eğitim desteği verilebilir. Irak'taki Türkmenlerin siyasi ve sosyal haklarını elde etmeleri için Türkmen Hakları Yasası'nın çıkartılması da önemlidir. IŞİD'den kurtarılan Türkmen kadınların haklarını güvence altına alabilmek ve kaderi belli olmayanları araştırmak için Türkmen Hakları Yasası'nda söz konusu kadınlara yer verilebilir. ■

BİLİNMEYENE YOLCULUKTA GÖÇMEN KADINLAR

MERVE ZORLU

Yüksek Lisans Öğrencisi ESOĞÜ

“

Tarihte genellikle eş, aile ve akraba ile ilişkili olarak göç eylemine katılan kadınlar bağımlı göçmen olarak değerlendirildiği için dikkat çekmezken, 20. yüzyılla bu durum değişmiş ve göç konusunda kadınsallaşma yaşanmıştır.

”

Gerçekliği insanlık tarihinin başlangıcına tekabül eden göçte kadının görünür hâle gelebilmesi ancak yakın tarihte mümkün olabilmıştır. Bunun temel nedeni küreselleşmenin getirdiği değişimlerdir. Bu bağlamda 1960'lı yıllardan itibaren kadınların göç eylemine daha çok katılmaya başladığı görülmektedir. Özellikle Sovyetlerin yıkılmasının ardından 20. yüzyıl göç sorunsalı kadının konumu açısından dönüm noktası olmuştur.

Tarihte genellikle eş, aile ve akraba ile ilişkili olarak göç eylemine katılan kadınlar bağımlı göçmen olarak değerlendirildiği için dikkat çekmezken, 20. yüzyılla bu durum değişmiş ve göç konusunda kadınsallaşma yaşanmıştır.

Bağımlı göçün ötesine geçerek bireysel olarak göçte dikkat çeken kadınlar ekonomik zorluklar, savaş, çatışma ve insan haklarına erişememe gibi birçok sebepten göçe yönelmektedir. Günümüzde dünya göçmen sürecinde kadınların sayıları neredeyse erkeklere eşitlenmiştir. Kadın göçlerinin rotası uluslararası göç hareketlilikleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak göç ve göçmenliğin kendine has zorlukları kadın göçmenlerin bu eylemden daha olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda göç kararında etkili olan kaynak ülkedeki insan ve kadın hakları temelli olumsuzlukların göç sürecinde ve hedef ülkeye varışta da devam ettiği görülmektedir.

GÖÇÜN KADINSALLAŞMASI

Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru başlayan birçok alandaki dönüşüm Sovyetlerin yıkılmasıyla hız kazanmıştır. Bu bağlamda yaşanan ekonomik değişimler, siyasal mücadeleler ve artan çatışmalar göçün niteliğinde ve niceliğinde önemli dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Farklı coğrafyalar arasında yaşanan insan hareketlilikleri göçün küreselleşmesine neden olmuştur. Bu kapsamda doğudan batıya ve güneyden kuzeye göç rotaları belirginleşmiştir. Küreselleşmenin zaman ve mekân olgusuna meydan okuması göçmen ağlarını artırmış ve göçü hızlandırmıştır. Daha çok emek temelli ve ekonomik amaçlı yapılan göç türlerine yenileri eklenmiştir. Özellikle farklı nedenlerle zorunlu hâle gelen göçlerin arttığı görülmüştür.

Coğrafyaları aşan ve göçü zorunlu kılan nedenler göçün siyasallaşmasına da neden olmuştur. Göçte 1960'lı yıllarda emek göçüyle görünürlük kazanan kadınlar, artan sayıları ve değişen nitelikleriyle göçün kadinsallaşmasını beraberinde getirmiştir. Böylece kadın göç konusunda önemli bir yer edinmeye başlamıştır.

Geleneksel göç trendlerinde kadınların evliyse eşini, değilse aile üyelerini takip ederek göç eylemine dâhil olduğu kabul edilmiştir. Ancak 1960'lı yıllarda gelişmiş ekonomilerdeki oluşan emek açığının kapatılmasında kadının da yer alması bu algıyı tartışmaya açmıştır. Ekonomi temelli gerçekleşen kadın göçleri bu tarihlerden itibaren erkek göçleriyle neredeyse eşitlenmeye başlamıştır. 1970'lerden itibaren ise küreselleşmenin ve neo-liberal dönüşümün sebep olduğu adaletsiz gelir dağılımı ve yoksullaşmanın Sovyet sisteminin çöküşüyle daha da şiddetlendiği görülmüştür.

Söz konusu çöküş makro düzeyde farklı coğrafyalarda ekonomik, sosyal ve siyasal buhranları beraberinde getirmiştir. Mikro düzeydeyse aile içi ve kadına şiddetin artmasına, boşanmalara, kadınların hayat mücadelesine girmesine ve daha iyi bir hayat arayışına, ailenin geçindirilebilmesi için kadının iş hayatına atılması gerekliliğine kadar dayanan farklı sonuçlar doğurmuştur. Böylece küreselleşme kadın için bir anlamda göçü ifade eder hâle gelmiştir.

Göçün kadınsallaşması temelde beş gelişmeyle ilişkilidir. Birincisi, ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde kadın göçmenlerin sayısı artarken özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'da erkek göçmen sayılarını geçebildiği görülmektedir. İkincisi, kadın göçmenlerin dünya genelinde sayıları göz ardı edilemeyecek kadar artmıştır. 2020 verilerine göre, uluslararası göçmenlerde kadınların %48'lik payı olduğu bilinmektedir. Üçüncüsü, kadınlar aile birleşmesi ve evlilik gibi bağımlı göçün ötesine geçerek göçte bireysel olarak var olmaktadır. Örneğin işçi göçleri, sığınmacılık, düzensiz göç ve insan ticareti gibi göçün farklı çeşitlerine dâhil olmaktadır. Kadınların yer aldığı göç türlerinde aile birleşimi, evlenme ve kadın ticareti temel öğenin kadın olduğu göç türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dördüncüsü ekonomik problemlerin olduğu yerlerde erkekler ülkelerinde iş bulmakta zorlanmaktadır. Bu durumlarda kadın farklı coğrafyalarda iş arayışına girerek ev halkına destek olmak için göç etmek zorunda kalmakta ve aile içi rollerde kadının görünürlüğü artmaktadır. Beşincisi hedef ülkelerde

ev içi hizmet ve hemşirelik gibi kadınla özdeşleşmiş mesleklerde emek arzının artması kadınların göçteki varlığını önemli hâle getirmektedir.

“

Zorunlu olarak göç ederken kadınların temel motivasyonları insan hakları ihlallerinden ve ekonomik, kültürel, politik ve sosyal kısıtlamalardan kaçmaktır.

”

GÖÇ SÜRECİNDE KADININ GERÇEKLERİ

Göçün kadınsallaşmasında etkili olan gelişmeler, kadınların göç eylemine karar vermeleriyle de ilişkilidir. Bu bağlamda kadınların gönüllü göç nedenleri oldukça sınırlıyken zorunlu göç için birçok

neden oluşabilmektedir. Aile birleşimi ve evlilik nedeniyle yapılan göçler çoğu zaman gönüllü göç kapsamına girmektedir. İşçi göçleri, ekonomik göçler, eğitim ve kariyer amaçlı göçler de gönüllü olarak yapılmaktadır. Genişleyen sosyal ağlar, coğrafyalar ve ülkeler arası iletişimi güçlendirerek kadınların kıyaslama eğilimini ve farkındalık düzeyini artırmıştır. Bu sebeple yaşam standartlarını artırma motivasyonu nitelikli ve niteliksiz kadın göçleri artmıştır. Bu bağlamda kadın için göç özgürleştirici, ekonomik ve sosyal konumu güçlendirici bir araç olarak görülebilmektedir. Zorunlu kadın göçleri ise hayatta kalma ve temel ihtiyaçları karşılayabilmek için yapılmaktadır. Bu bağlamda zorunlu olarak göç ederken kadınların temel motivasyonları insan hakları ihlallerinden ve ekonomik, kültü-

rel, politik ve sosyal kısıtlamalardan kaçmaktır.

Sağlık hizmetlerine, mülkiyete ve ekonomik kaynaklara erişimde yaşanan problemlerle çocuk bakımı için hissedilen sorumluluk kadınlar için sosyal ve ekonomik anlamda göç için zorlayıcı nedenler olabilmektedir. Politik temelli zorlayıcı koşullar olan savaş ve çatışma ortamları kadınların ve çocukların erkeklere kıyasla daha farklı şiddet türlerine maruz kaldığı sonuçlar doğurmaktadır. Bu ortamlarda kadınlar kimi zaman şiddetten kaçmak, kimi zamansa yitirdiği aile bireyleri sebebiyle sığınmacı olarak göç eylemine katılmaktadır. Örneğin, Suriye’de başlayan iç savaş birçok kişinin zorla yerinden edilmesine sebep olmuştur. Uluslararası koruma temin edilen Suriyelilerin çoğunluğu Türkiye’de yaşamına devam etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün güncel verilerine göre toplamda 3.736.235 Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye’de 1.735.914 Suriyeli kadın bulunmaktadır. Boşanmanın imkânsızlığı, ev içinde ve dışında kadına şiddet, toplumsal cinsiyetçilikle ilgili kısıtlamalar, baskıcı ataerkil ilişkiler ve geleneksel kadın rollerinin yarattığı baskılar, sosyal ve kültürel olarak kadınlara özgü zorlayıcı göç nedeni olmaktadır. Örneğin, Afganistan’da Taliban’ın güçlenmesiyle oluşan çatışma ortamı ve politik-sosyal baskı uzun yıllardır birçok insanı zorla yerinden etmeye devam etmektedir. Bu baskı durumu ise Taliban’ın yönetim şekli sebebiyle en çok kadınları ve kız çocuklarını zorlayıcı yaşam koşullarına sürüklemektedir. 2021 yılı itibarıyla ülkede baskınlığını oluşturan Taliban

yeniden birçok kişinin göç etme nedeni olmuştur. 2021 yılı içinde Afganistan’dan ayrılan göçmenlerin yaklaşık %80’ini kadınlar ve çocuklar oluşturmuştur. Kadınların zorunlu göç nedeni kapsamında değerlendirilen diğer bir alan insan ticaretidir. Örneğin, 2016-2020 tarihleri arasında zorla veya kandırılma yoluyla göç ettirilerek insan ticaretinin mağduru olan kişilerin %81’ini kadınların oluşturduğu tahmin edilmektedir.

“

Göçmen kadınlar yolculuk esnasında cinsel istismar, taciz ve şiddete uğrayabildiği gibi, hedef ülkeye varışta da söz konusu durumlar devam edebilmektedir. Özellikle insan ticareti nedeniyle göç etmiş kadınların ücretsiz olarak ve zorla insan onuruna yakışmayan koşullarda çalıştırıldığı bilinmektedir.

”

Kaynak ülkede oluşan kadını zorlayıcı birçok koşul göç yolculuğunda ve hedef ülkeye varışta da genellikle devam etmektedir. Bu durum özellikle nitelikli ve beyin göçü türlerine dâhil olmayan kadınlar için geçerli olmaktadır. Düzenli ya da düzensiz göç türlerinde kadınların genellikle bakım, ev içi hizmet, satış, eğlence sektörü, tarım, üretim, satış ve hizmet sektörlerinde istihdam edildikleri görülmektedir. Düşük vasıflı bu sektörler ucuz ücretlerle kadınları emek sömürüsüne maruz bırakmaktadır. Ayrıca fazlasıyla fiziksel güç isteyen, uzun süreli çalışma saatleri ve sağlığı etkileyecek emeğe dayalı sektörlerde çalıştırılmak kadın sağlığını da tehlikeye

atmaktadır. Ayrıca göçmen kadınlar yolculuk esnasında cinsel istismar, taciz ve şiddete uğrayabildiği gibi, hedef ülkeye varışta da söz konusu durumlar devam edebilmektedir. Özellikle insan ticareti nedeniyle göç etmiş kadınların ücretsiz olarak ve zorla insan onuruna yakışmayan koşullarda çalıştırıldığı bilinmektedir.

Hedef ülkelerdeki mevcut toplumsal cinsiyete dayalı koşullar göçmen kadınların iki kat daha fazla sorun yaşamasına sebep olmaktadır. Örneğin istihdamda ve ücretlerde ayrımcılık hem cinsiyetçilik hem de yabancı düşmanlığı bağlamında kendini göstermektedir. Gelinekültürlere göre cinsiyetçiliğe dayalı normların bir sonucu olarak aile üyesi erkeğin istihdama katılması ve kadının evde kalması göçmen kadınların sosyal izolasyonuna sebep olmaktadır. Bu aynı zamanda varış ülkesinin dilini öğrenememe sorununu doğurmaktadır. Dil eksikliği veya yetersizliği sebebiyle göçmen kadınlar sağlık olanaklarından, eğitimden ve haklarını öğrenmekten mahrum kalmaktadır. Bu durum ötekileşmeyi ve yalnızlaşmayı şiddetlendirmektedir. Böylece göçmen entegrasyonunda problemler oluşmaktadır. Ayrıca hedef ülkelerde var olan yabancı düşmanlığı, göçmen kadınların dine dayalı giyim ve kuşamlarını hedef alabilmektedir.

Bu bağlamda da göçmen kadınlar birçok alanda ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Tüm bu nedenlerle kadın göçmenler, erkeklere kıyasla yabancı düşmanlığını ve hedef ülkelerin vatandaşı kadınlara kıyasla ayrımcılıkları daha şiddetli tecrübe etmektedir. ■

TÜRKİYE'NİN KÜRESEL TEDARİK ZİNCİRİNDEKİ ROLÜ

DR. VALERIA GIANNOTTA

Bilimsel Direktör CeSPI

“

Tedarik kılığı, gecikmeler ve yüksek nakliye maliyeti gibi Kovid-19'un ağırlaştırdığı beklenmedik küresel koşullar, tedarik zincirinde önemli zorluklara ve yeni stratejilere yol açmaktadır.

”

A lman giyim şirketi Hugo Boss'un üretimini bir kısmını Türkiye'nin İzmir şehrine taşımaya tercih etmesi gözden kaçmayan bir gelişme olarak görülmektedir. Bu şirket haricinde

Ikea, Benetton, Camper gibi diğer büyük şirketler de daha önce aynı niyetleri göstermiştir. Bu hareket, büyüyen bir eğilimi yansıtmaktadır. Son zamanlarda, bilhassa Kovid-19 salgını da dâhil olmak üzere yeni küresel zorlukların ortasında, küresel tedarik zincirinin yeniden desteklenmesi ve şekillendirmesi devam etmektedir. Bu bağlamda alınan kararın sebebi çoktur ancak bu düşüncenin merkezinde küresel zincirin Güneydoğu Asya'dan daha yakın sıcak noktalara kaydırılarak, mesafeleri ve maliyetleri azaltma ihtiyacı söz konusudur. Bu bağlamda Türkiye, söz konusu alanda pek çok karşılaştırmalı avantaj sunarak yerel iş ortamına zaten aşına olan başta Avrupa merkezli olmak üzere birçok şirketin tercih ettiği bir merkezdir.

YENİ TAŞINMA AKIMININ SİMGESİ OLARAK HUGO BOSS

Alman giyim markası Hugo Boss, İzmir'deki fabrika kapasitesini genişleterek üretimini Avrupa merkezine yakınlaştırmaktadır. Bu şirketin Türkiye'yi tedarik merkezi olarak Güneydoğu Asya'ya tercih etme kararı, küresel tedarik zincirinde oluşan büyük baskının sonucunda ortaya çıkmıştır. Tedarik kılığı, gecikmeler ve yüksek nakliye maliyeti gibi Kovid-19'un ağırlaştırdığı beklenmedik küresel koşullar, tedarik zincirinde önemli zorluklara ve yeni stratejilere yol açmaktadır. Bu kapsamda Hugo Boss, İzmir'deki çalışan kadrosunu 1.000 kişi daha istihdam ederek üçte bir oranında artırmaya ve 3

Yıl içinde satışları ikiye katlamayı hedefleyen üretim yatırımlarını artırmaya karar vermiştir. Bu strateji, satış pazarlarına daha yakın bölgelerdeki üretimi artırma varsayımına dayanmaktadır. Hugo Boss'un Türkiye'nin yanı sıra Almanya, Polonya ve İtalya'da hazır giyim üretiminin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan fabrikaları bulunurken, Avrupa'daki diğer tedarikçiler bu açığın diğer yüzde 30'unu tedarik ederek kapatmaktadır. Bu oranın, işçilik maliyetlerinin daha düşük olduğu Güneydoğu Asya'daki üretime büyük ölçüde bağımlı olması nedeniyle daha da artması beklenmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda, birçok şirket küresel tedarikleri için Asya'ya

odaklanmıştır.

Bundaki amaç, küreselleşme dinamiklerinin yanı sıra düşük maliyetli kaynaklar elde etmek ve satışları artırmak olmuştur. Ancak Covid-19 salgınının sonucunda, yaşama ve iş yapma biçimleri bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Hem şirketler hem de hükümetler, aniden kendilerini acil durumu yönetmek için beklenmedik bir durumda bulduklarından, esas olarak tedarik

sürekliliğine ve değer zincirinin esnekliğine odaklanmıştır. Bu süreç beklendiği kadar sorunsuz gitmemiştir ve bu zincir ciddi kesintiler ve işlevsel bozuklukları beraberinde getirmiştir. Uluslararası ticaret ve yatırımlar, küresel tedarik zinciri için zorluklar yaratan pandemiden daha fazla etkilenmiştir. Bu nedenle, tüm bunlar tedarik ağlarının coğrafi olarak yeniden konumlandırılmasına ve çeşitlendirilmesine yol açan bir gelişmeye neden olmuştur. Pazarın mantığına ve küresel üretime yönelik belirgin bir problem olduğu için bu dinamikler devam etmiştir. Bazı durumlarda ise çok uluslu şirketler, kârlarını maksimize etmeyi ve dış ticarete olumsuz bir daralmayı önlemeyi amaçlayan bölgesel yaklaşım önermiş ve izlemiştir. Dolayısıyla, Covid-19 sonrası dönemde üretim ve tedarik zincirinin çeşitlilik göstereceğini ve şimdiki kadar olduğu gibi bir ana bölgeye bağlı olmayacağını varsaymakta fayda vardır.

“
Türkiye, coğrafi konumundan imalata ve vasıflı iş gücüne kadar birçok alanda karşılaştırmalı avantajları bulunduğu için ve çeşitli serbest ticaret anlaşmalarına taraf olması ve lojistik altyapısı sayesinde yer değiştirme adına cazip destinasyon olmaktadır.”

YENİ SICAK NOKTA OLARAK TÜRKİYE

Bu çerçevede Türkiye, coğrafi konumundan imalata ve vasıflı iş gücüne kadar birçok alanda karşılaştırmalı avantajları bulunduğu için ve çeşitli serbest ticaret anlaşmalarına taraf olması ve lojistik altyapısı sayesinde yer değiştirme adına cazip destinasyon olmaktadır. Pek çok başarı öyküsünün gösterdiği gibi, Türkiye'nin yabancı

yatırım çekme konusunda büyük bir potansiyele sahip olduğuna ve tedarik zincirlerini çeşitlendirmek isteyen çok uluslu şirketler için ideal bir konuma sahip olduğuna şüphe yoktur. Türkiye'nin küresel değer zincirine katılımı, ticaret hacminin katlanarak büyümesini kanıtladığı gibi, son on yılda güçlü bir şekilde artmıştır. İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatına (OECD) göre Almanya, Türkiye'nin ana GVC ortağıdır ve Çin, İtalya, Rusya ve ABD tarafından izlenmektedir. Bu, ülkenin ürün yelpazesini ve pazarlarını çeşitlendirdiği anlamına gelmektedir. Geleneksel olarak Türkiye'nin ekonomik sistemi, giyim, otomotiv, makine, ilaç, sağlık hizmeti ve tekstil gibi belirli alanları bir araya getirdiği ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) yaygın faaliyetlere sahip olduğu için Türkiye ekonomisi güçlü bir temele sahip üretime dayanmaktadır.

“

Ankara'nın şu anda Avrupa Birliği (AB) Gümrük Birliğine üye olmasının yanı sıra 27 farklı ülkeyle serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır. Bu durum Türkiye üzerinden yaklaşık 1,5 milyar insanın küresel pazarlara erişimi olduğuna işaret etmektedir.

”

Bazı sektörlerde Türkiye, Avrupa'nın en iyi üretim yapan güç merkezlerinden biridir ve dünya çapında ilk on ülke arasında yer almaktadır. Dayanıklı finansal sistem ve büyüyen sermaye piyasasının yanı sıra 2021 yılında üretimi yüzde 11,4 büyümeye kaydeden sağlam sanayi tabanı ve kılcıl yatırım teşvikleri, Türkiye'nin yatırım çekmek için uygun bir ülke olmasına katkı sağlayan unsurlardır. Bu ne-

denle küresel değer zincirinde son dönemde kaydedilen ilerlemenin, Türkiye'nin ihracat yapısında meydana gelen ve özellikle orta-yüksek teknoloji imalatı daha yüksek katma değerli ürünlere yol açan dönüşümü yansıttığı anlaşılmaktadır. Bu faktörler, sınırlı üretimden küresel değer zincirine geçerek zincir içindeki tırmanışta birleşmiştir. Aslında, küresel tedarik zincirleri ağlarındaki değişimin avantajlarından yararlanmak, sadece uluslararası şirketleri imalat ihracatı için ülkeye çekmek anlamını taşımamakta stratejik konunun faydalarını en üst düzeye çıkarma durumuna işaret etmektedir. Ayrıca, gümrük birliklerinin yanı sıra serbest ticaret anlaşmalarının varlığı, işlevsel bir lojistik sistemi sayesinde iç pazarı dünyaya bağlamaktadır ve 16 farklı zaman diliminde birçok pazara erişim sağlamaktadır.

Ankara'nın şu anda Avrupa Birliği (AB) Gümrük Birliğine üye olmasının yanı sıra 27 farklı ülkeyle serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır. Bu durum Türkiye üzerinden yaklaşık 1,5 milyar insanın küresel pazarlara erişimi olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, dijitalleşmedeki ilerlemenin, küresel tedarik zinciri üzerindeki yeni rekabette bir varlığı temsil ettiği ve onu daha esnek hâle getirme girişimi olduğu bir zamanda, toplum, dönüşümü gerçekleştirmek için itici bir güç hâline gelmektedir. Hâlihazırda Türkiye, yatırımcıların ihtiyaç ve taleplerini karşılamak amacıyla ağırlıklı olarak inovasyon ve teknolojiye odaklanmaktadır. Yaklaşık 33 milyonluk bir iş gücüne sahip olan Türkiye, diğerleri arasında en hızlı büyümeyi kaydederek iş gücü açısından Avrupa'daki üçüncü ülke konumundadır. Aslında, 6,7 milyondan fazla kayıtlı öğrencisi ve yıllık 80.000'den fazla mezun ile üniversitelerin sunduğu genişleme, büyük iş gücünü, yüksek teknoloji inovasyonunu teşvik etmek için araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde istihdam edilecek nitelikli vasıflı bir işçi sınıfına dönüştüren ana motordur. Sonuç olarak, liberal teorinin varsaydığı gibi bu avantajlar ve kazanımlar siyasetin de rol oynadığı giderek daha sürdürülebilir bir ekonomik sistem gerektirmektedir. Güven ve itimat sağlam bağlantıların belkemiğidir. Dolayısıyla uzlaşmış ilkelere dayanan ve yerel kurullarla desteklenen liberal ve çok taraflı bir çerçeve içerisinde hareket etme, yatırımları daha fazla çekmenin ve karşılaştırmalı avantajlardan yararlanmanın anahtarıdır. ■

RUSYA'NIN SURİYE'DE MİLİS DEVŞİRME SÜRECİ: İÇERİDE DENGELİ UNSURU DIŞARIDA PARALI ASKER

ÖMER BEHRAM ÖZDEMİR

Uzman ORSAM

“

Rejim bölgelerinde işsiz durumda bulunan ve geçim sıkıntısı yaşayan genç erkeklerin sahadaki araçlar vasıtasıyla Rus güvenlik şirketleri üzerinden Moskova'nın askerî faaliyetlerde bulunduğu çeşitli bölgelere sevk edilmesi son iki yılın artış gösteren Rus trendi olarak öne çıkmaktadır.

”

Pandemiyle birlikte geçilen son iki yıl Rusya'nın Suriye'de hem rejim karşıtı unsurlar hem de rejim içi kliklerle denge mücadelesi şeklinde tezahür etmiştir. Bu mücadele kapsamında Moskova'nın son dönemde bazı sorunlar yaşamasına rağmen Suriye temelli milis devşirme stratejisini, hem dışarıda müdahil olduğu çatışmalarda daha dolaylı ve maliyetsiz bir yöntem olarak hem de Suriye içeri-
sindeki

gelişmeleri şekillendirmek amacıyla önemli oranda değerlendirdiği söylenebilir.

MİLİS DEVŞİRME STRATEJİSİNİN DIŞ BOYUTLARI

İdlib'de Türkiye ve muhalifleri kendi desteğiyle gerçekleştirecek olası bir rejim harekâtıyla tehdit eden ve dönem dönem hava saldırılarıyla gerginliği arttıran Moskova günden güne artan İsrail hava saldırılarına ise göz yumarak İran'ın sahadaki güçlerinin kısmen törpülenip dengelemenmesini beklemektedir. Keza ABD'nin son dönemde Suriye'de asli

hedefinin İran destekli milis güçlere kaymış olması da Moskova açısından kabul edilebilir bir gelişme olmuştur. Moskova'nın rejim cephesi içerisindeki rakibi İran ise bu dönemi Rusya'ya karşı bölgede azalmakta olan gücünü arttırmaya yönelik bir siyaset izleyerek geçirmiştir. 2020'de önce İdlib'de Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) hava saldırılarında yoğun kayıplar veren İran destekli milis güçler, 2020 ve 2021'de süregelen bir şekilde çöl bölgesinde IŞİD terör örgütüne karşı kayıplar vermiştir. Buna karşın, 2021 yılı Suriye'de İran'ın mevcut gücünü Deyrezzor, Dera, Suveyde hattında milis yapılanmaları üzerinden tahkim ettiği ve Lübnan-Suriye hattı üzerinden Hizbullah ve rejimin de katkılarıyla bir uyuşturucu üretim ve dağıtım rotası inşa ettiği bir sene olarak kayıtlara geçmiştir.

İran'ın Suriye'deki en önemli cephe içi rakibi olan Rusya sahada kendisine bağlı güçlerle alakalı dönem dönem sorunlar yaşarken rejimin içerisinde bulunduğu ekonomik koşulları kendi faydası doğrultusunda kullanmıştır. Rejim bölgelerinde işsiz durumda bulunan ve geçim sıkıntısı yaşayan genç erkeklerin sahadaki araçlar vasıtasıyla Rus güvenlik şirketleri üzerinden Moskova'nın askerî faaliyetlerde bulunduğu çeşitli bölgelere sevk edilmesi son iki yılın artış gösteren Rus trendi olarak öne çıkmaktadır. Bu trende konu olan milis devşirme ve sevkıyatı sürecinde göze çarpan cepheler Libya ve Karabağ olurken Venezuela'ya da Suriyeli milislerin gönderildiğine dair güçlü iddialar bulunmaktadır. Kafkasya, Afrika, Ortadoğu ve Ukrayna'da muhtelif bölgelerde faaliyet gösteren ve bu

cephelerde para karşılığı askerî hizmet veren Rus askerî güvenlik şirketleri Suriye’de de savaşın ilk yıllarından itibaren faaldirler. İlk etapta stratejik önemi yüksek birkaç mevki ve tesisin korunması için ülkeye ayak basan ve Moskova yönetimiyle bağlara sahip bu şirketler süreç içerisinde daha geniş alanlarda güvenlik hizmetleri, milis seçme ve devşirme, nokta operasyonlar gibi faaliyetlerde başrolde bulundular. Rusya’nın bölgedeki en ünlü askerî şirketi Wagner başta olmak üzere M.S. Grup, E.N.O.T., Slavonic Corps, ATK Grup ve Cossacks gibi pek çok irili ufaklı şirket Suriye sahasında çeşitli askerî faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu şirketler yerel araçlar sayesinde başta Gab Ovası, Humus ve Deyrezzor bölgeleri olmak üzere rejim kontrolündeki bölgelerden iddialara göre 1000 ile 2000 USD arasında maaş vaatleriyle Suriyelileri milis olarak devşirmekteler. Bu süreçte Rus şirketlerin yanı sıra Ulusal Savunma Güçleri, Rejim Askerî

İstihbaratı, Rusya destekli rejim ordusunun 5.Kolordusu ve Baas Partisi’nin yerel teşkilatları da rol almaktadır.

Libya’da Hafter güçlerinin tarafında savaşmak için eğitilen milis adayları Rus hava kuvvetlerine bağlı askerî uçaklar ve Suriye rejimine yakın özel hava yolu şirketlerinin uçaklarıyla Şam Uluslararası Havaalanı ve Hmeymim Askerî Hava Üssü’nden Libya’da bulunan Bingazi Uluslararası Havaalanı ve el-Khadim Hava Üssü’ne taşınmaktadır. Libya’ya ulaşan milisler daha sonraki süreçte ise Sirte, Ras Lanuf ve Cufra Hava Üssü’ne intikal ederek Hafter cephesinde Rusya adına saha unsuru olarak görev yapmaya başlamaktadırlar. Bu milis adayları içerisinde sivil Suriyeliler bulunsada yapılan araştırmalar ve kaleme alınan raporlar kitlenin ekseriyetle rejim ordusu unsurları, rejim yanlısı milis unsurlar ve rejimle uzlaşmaya varmış eski muhalif milislerden oluştuğunu iddia etmek-

tedirler. Bu da Suriye içerisinde ordu ve milis güçlerin dahi ekonomik krizi oldukça sert hissettiklerini ve başta son dönemde ayyuka çıkan uyuşturucu kaçakçılığı meselesi olmak üzere kriminal hadiselerin günden güne artışının da kriz ve silahlı güçlerin yaşam şartlarından bağımsız okunamayacağını göstermektedir.

“

5.Kolordu’da görev yapmakta olan askerî unsurlar paralı asker olmak adına gönüllü olurken iddialara göre önemli bir kısmı Libya cephesine gideceğini zannederken yolculukları Hmeymim’den kalkan askerî uçakların Ermenistan’a varmasıyla sonuçlanmıştır.

”

Rus ordu güçleri ve şirketler Karabağ’daki çatışmada kullanmak için de Suriye’den milis devşirmiş ve yine benzer bir süreç takip etmişlerdir. Humus ve Deyrezzor’dan pek çoğu Rusya destekli 5.Kolordu’da görev yapmakta olan askerî unsurlar paralı asker olmak adına gönüllü olurken iddialara göre önemli bir kısmı Libya cephesine gideceğini zannederken yolculukları Hmeymim’den kalkan askerî uçakların Ermenistan’a varmasıyla sonuçlanmıştır. Karabağ’a intikal ettirilen milisler içerisinde onlarca kayıplar yaşandığına dair yerel kaynakların iddiaları bulunmaktadır. Yaralı askerlerle ölen askerlerin cenazeleri önce tekrar Hmeymim’e oradan da Humus Askerî Hastanesine getirilirken bu süreçte verilen kayıplara dair Libya’nın aksine çok net bilgiler bulunmamakta ve nihai bilançonun ilerleyen yıllarda

öğrenilebileceği düşünülmektedir. Son olarak, ilk kez 2020'nin son çeyreğinde ortaya atılan bir iddiaya göre Rusya, Suriye'den Venezuela'da görevlendirmek adına da milis devşirmektedir. Bu milislerin Libya ve Ermenistan'dakilerin aksine sıcağ çatışmada kullanılmak için değil Venezuela yönetiminin önemli figürlerinin ve önemli tesislerinin korunmasında muhafız olarak görevlendirilmek üzere devşirildikleri iddia edilmektedir. Venezuela yönetiminin hem Rusya ile hem de Hizbullah ile olan bağları bu iddiaya zemin teşkil etse de söz konusu iddia daha güçlü teyitlere muhtaçtır.

“

Moskova'nın en son milislerin maaşlarını kesme ve tamamen ödememeye varan tehdit ve yaptırımları sonuç vermezken tüm bu süreç Şam ve Tahran blokunun güney Suriye askerî sahasında Moskova destekli unsurlara karşı baskın çıkmasına yol açmıştır.

”

MİLİS DEVŞİRME STRATEJİSİNİN İÇ BOYUTLARI VE SORUNLAR

Suriyelilerden milis devşirme ve sınır ötesinde kullanma sürecini son yıllarda bu şekilde uygulayan Moskova, içeride ise yatırım yaptığı bazı milis güçlerle alakalı sorunlar yaşadı. Rejim ordusunun yeniden inşası sürecinde Moskova kendisine bağlı güçlü bir unsur olarak 5.Kolordu'yu inşa etmişti. Rusya, Dera ve çevresinde daha önceki senelerde rejimle çarpışan fakat son tahlilde uzlaşılı anlaşması imzalayan eski muhalifleri de bu kolordu içerisinde ayrı bir yapı olarak kendisine bağlı güçlere entegre etmiştir. Eski muhalif Ahmet el-Avde'nin komutasındaki 8.Alay Güney Suriye'de Rusya'ya bağlı en önemli unsur olarak ön plana çıkmaktaydı. Rusya'dan aldığı destekle bölgede askerî eğitim kampları kurarak yoğun şekilde milis devşirmeye başlayan el-Avde burada rejim ve Tahran'a bağlı güçlerin bilhassa da 4.Zırhlı Tümen'in karşısında bir güç unsuru olarak ayakta durmaya çalışmıştır. Lakin Rusya'nın 8.Alay unsurlarının çöl böl-

gesinde IŞİD'e karşı İran destekli unsurlarla birlikte savaşmasına dair emirleri çeşitli defalar Avde tarafından kabul görmemiş ve bu süreç sonunda 8.Alay Dera ve Suveyde'de 2021'de yaşanan rejim içi çatışmalarda Şam ve Tahran blokuna bağlı gruplara karşı Moskova desteğinden yoksun bırakılmıştır. Moskova'nın en son milislerin maaşlarını kesme ve tamamen ödememeye varan tehdit ve yaptırımları sonuç vermezken tüm bu süreç Şam ve Tahran blokunun güney Suriye askerî sahasında Moskova destekli unsurlara karşı baskın çıkmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, Suriye'nin içerisinden geçtiği ekonomik yıkım süreci bölgesel ve küresel aktörlerin bölgede milis devşireceği havuzun genişlemesine ve milisleşme hareketlerinin hız kesmeden devamına yol açmaktadır. Rusya bu süreci Suriye dışı hedefleri için oldukça işlevsel şekilde değerlendirmektedir. Libya, Karabağ ve hatta Venezuela iddiaları Hmeymim Üssü'nün Rusya için bir askerî üstün öte bir yönetim merkezi hâline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte Suriye içerisindeki milisleşme sürecinde İran'ın tekrar yükselen etkisine karşı yaşanan 8.Alay tecrübesi Moskova'nın karada Tahran'ı dengelemesinin en azından ülkenin güney bölgelerinde pek mümkün olmadığını göstermektedir.

Bu sebeple önümüzdeki süreçte de İran'a yakın milis güçlerin İsrail ve ABD tarafından hedef alınmalarına dair eylemlerin Rusya tarafından tepki bağlamında sözde kınamaların ötesine geçmeyeceği söylenebilir. ■

RÖPORTAJ

Maha Salih: “ARAP KADINININ ÖNEMLİ YERLERDE ETKİN OLMA İSTEĞİ GAYET AÇIKTIR”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

Arapçadan Çeviri:
Talha Özmen, Araştırma Asistanı

“
Arap kadınlarının siyasi hayatıyla ilgili duruma bakıldığında, karar alma pozisyonlarındaki katılımlarının kabul edilebilir olduğunu söylemek hâlâ pek mümkün değildir.

Abdenmour Toumi: Arap dünyasındaki kadın sorunu, en karmaşık toplumsal sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Siz bugün Arap ve Doğulu kadınların, özellikle toplum içerisinde gösterdikleri başarılarından memnun musunuz?

Maha Salih: Öncelikle bu mütevazı ve kaliteli görüşme için teşekkür ederim. Sorunuzla ilgili olarak başlayacak olursak, en başta bu konunun hassas ve karmaşık olduğunu belirtmek isterim. Dediğiniz gibi, siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler ve bunlardan kaynaklanan sağlık, eğitim ve hukuk içerisinde gösterilen girişimler hakkındaki faaliyetlerden tam anlamıyla razı olduğumu söyleyemem. Arap kadınlarının siyasi hayatıyla ilgili duruma bakıldığında, karar alma pozisyonlarındaki katılımlarının kabul edilebilir olduğunu söylemek hâlâ pek mümkün değildir. Özellikle yüksek birikime sahip olan bir Arap kadının, Batı

Kimdir?

Maha Salih;

Arap Devletleri Ligi çatısı altında faaliyet gösteren Ürdün Arap Kadın Liderler Birliğinin Başkanı Maha Salih, aynı zamanda Diyar el-Nagab sitesinde yer alan Ain el-Diyar gazetesinin editörüdür. İnsani yardım faaliyetleriyle tanınmaktadır bununla birlikte Ürdün'deki mülteci kamplarında Filistinli mültecileri eğitmek için gönüllü bir gençlik ekibinin kurucusu ve destekçisidir. Özel gereksinimli çocukları eğitmek için “Çocuğunuzu Yükseltin” girişimini başlatmasının yanı sıra sosyal meseleler üzerinden farkındalık yaratma dersleri vermektedir.

dünyasında hassas ve önemli pozisyonları işgal etmiş, layık bir seviyeye ulaştığını görmenin ardından siyasi hayatta yer alamaması gerçekten üzücüdür. Bununla ilgili örnek verecek olursak, NASA uzay ajansında ve bir bütün olarak dünyadaki diğer önemli pozisyonlarda ve buna ek olarak ABD Başkanı Joe Biden'ın yönetiminde önemli görevlere üstlenen bazı Arap kökenli kadınlardan bahsetmek mümkündür ve bunun örnekleri bir hayli çoktur. Arap dünyası için söyleyecek olursak, kadınların devlet düzeyinde değişiklik yapma ve önemli kararlar alma yeteneğine olan güven eksikliği ne yazık ki hâlâ en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Tunus Devlet Başkanı Kays Said'in başbakanlık görevine bir kadın seçerek attığı çok önemli adımın altını çizmek gerekir. Tunus, kadınlara hak ettikleri çalışma sistemi ve güveni bakımından önem veren önder ülkelerden biri oldu. Bu tarz örneklerin Arap dünyasında çoğalmasını canı gönülden temenni ederim.

“

Karşılıklı güvenin inşa edilmesi ve kadınların istikrarlı şekilde güvenli bir sosyo-politik ortama sahip olabilmesi için bölgedeki devletlerin öncülüğünde daha birçok şeyin değişmesine ihtiyaç vardır.

”

Ekonomik olarak baktığımız zaman ekonominin, toplumun refahı için her zaman kilit bir unsur olduğunu görmekteyiz. Ancak Covid-19 ve benzeri krizlerin ortaya çıkması ve sonucunda fakirlik,

yoksulluk ve benzeri olumsuzlukların gündeme gelmesi, genç kesimin çalışmaya olan heveslerinin azalmasına sebep olmuş ve genç kadınların rollerini olumsuz etkilemiştir. Sosyal yönden baktığımızda ise durumun bir hayli farklı işlediğini görmek mümkündür. Sosyal medyanın reklam alanındaki takipçi sayısı sorunu, ne yazık ki birçok kadını ucuz bir meta hâline getirmiştir. Birçok Arap geleneğine uygun olmayan ve yetiştirildiğimiz değerlerle çelişen sosyal medya uygulamaları, ne yazık ki kültürel değerlerimizin dağılmasının yanı sıra ailenin de dağılmasına sebep olmuştur. Ancak sosyal medyanın, evlerinden çalışmak üzere bir restoranın veya bir giyim mağazasının kirasını ödeyecek maddi gücü olmayan bazı kadınların ön plana çıkmasını sağladığı yorumu yapılabilir. Sonuç olarak, Arap kadınının önemli yerlerde etkin olma isteği gayet açıktır. Ancak bana kalırsa, karşılıklı güvenin inşa edilmesi ve kadınların istikrarlı şekilde güvenli bir sosyo-politik ortama sahip olabilmesi için bölgedeki devletlerin öncülüğünde daha birçok şeyin değişmesine ihtiyaç vardır.

Abdenmour Toumi: Doğu toplumunda, kadın-erkek özgürlüğü ve eşitliği konusunu çok duyuyoruz. Bölgedeki değişim yolunda etkili bir faktör olarak Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesinde kadın özgürlüğü konusuna ilişkin görüşünüz nedir?

Maha Salih: Kuzey Afrika ve Ortadoğu toplumundaki kadın-erkek özgürlüğü ve eşitlik konusunun bölgedeki değişimin seyrinde etkili bir faktör olup olmadığını sorarsanız eğer, cevabım Arap kadınlarının büyük bir bölümünü tatmin etmeyecektir. Bunu açıkça belirtmek isterim. Çünkü bu konu, Arap kadınlarının genel olarak kullandığı yanlış ve yankı uyandıran sloganlara karşı aşırı duyarlı olmama yol açmakta. Kadın-erkek eşitliği konusu, içinde birçok çelişki ve karmaşıklığı barındıran, aynı zamanda uzun bir açıklamayı taşıyan esnek bir slogan hâline geldi artık. Kadınların her alandaki yeteneklerine saygı duyulmasını ve önce kendilerine, daha sonrasında topluma yarar sağlamaları konusunda kendilerine fırsat verilmesini istiyorum. Kadınların sahip oldukları potansiyel enerjiyi filiz-

lendirebilecekleri sağlıklı ortamın oluşturulması ve sonraki nesillerin bir kadının başarılarından yararlanmaları için kadınlara bilgi ve birikim sağlayabilecek elverişli bir ortamın hazırlanması için çağrıda bulunuyorum. Kadınlara yılmaz asker olarak kalmasını sağlayacak özgüven, irade ve kararlılığı kendilerinde yaratmak için elde ettikleri başarıların saklanması için çağrıda bulunuyorum.

Abdennour Toumi: Doğulu ve Arap kadınlar, özellikle bugün, merkezî devlet kurumlarında (idari ve hatta askerî olarak) yüksek konumlara ulaştılar. Ancak toplumdaki sıradan kadınlar, bazı doğu toplumlarında tacize uğrayarak ve meşru haklarından mahrum kalarak sokak saldırganlığı kültüründen mustarip olmaya devam ediyorlar. Bunu nasıl değerlendirirsiniz?

Maha Salih: Kadınlar her ne kadar üst düzey mevkilerde görev alsalar da bazı doğu toplumlarındaki kadınlar, taciz ve meşru haklarından mahrum bırakılma da dâhil olmak üzere sokak saldırganlığı kültüründen mustarip olmaya devam etmekte. Arap kadınlarının Arap dünyasında ba-

şaradıklarından ne kadar memnun kaldığımı ya da kanaati-

min ne ölçüde olduğunu bir önceki konuşmamda belirtmiştim. Ancak bir önceki yanıttımdan farklı olarak buraya birkaç eklemeye bulunmak isterim. Bir erkeği, genç yaştan itibaren kadın onurunu ve haklarını korumak için eğitmezsek çalışma hayatında kadınların yanında yer almasına hiçbir zaman saygı duymayacaktır. Kadınlara yönelik saldırgan davranışlara karşı caydırıcı yasalar çıkarmazsak toplumda kadınları aldatma düşüncesi ardına kadar açık kalacaktır. Kadına karşı suç işlendiğinde kişilere hak ettiği cezalar verilmezse kadın hiçbir zaman galip gelmeyecektir. Dolayısıyla buna benzer birçok faktörün toplumda yer alması, Arap kadınların devlette hayati ve önemli pozisyonlara erişmesini engelleyen nedenler arasında yer almaktadır.

Abdennour Toumi: Arap Kadın Liderler Birliği başkanı olarak, birlik içinde Arap toplumlarında kadına yönelik şiddet olgusuna karşı koruma ve duyarlılık sağlamaya yönelik genel bir politikanız var mıdır?

Maha Salih: Biz Arap Kadın Liderler Birliği olarak farkındalık kampanyaları, tavsiyeler ve rehberlik yoluyla şiddeti azaltmak için çeşitli araç ve yöntemlerle ve Ürdün şubesindeki hukuk komitesini etkinleştirerek kadınların haklarını, neler istediklerini sormaya cesaret edebilmeleri için soruşturma ve ücretsiz danışma kapısını her zaman açık tutmaya çalışıyoruz. Kadını güçlendirmek, kadına yönelik şiddeti azaltmanın anahtarıdır. Çevresinde, toplumunda ve ülkesinde güçlü bir kadın, aslı toprak dalı gök olan meşe ağacı gibidir. Bu

nedenle üzerinde çalıştığımız şey, kadınları güçlendirmek, eğitmek ve onlara varlıklarını ve güçlerini inşa etme ve sadece tüketici değil, aktif ve üretken olma fırsatı vermek olacaktır. Bana göre, okyanustan Körfez'e kadar tüm Arap dünyasında şiddetin tüm biçimlerini ortadan kaldırmak için en uygun çözüm bu olacaktır.

Abdennour Toumi: Arap bölgesi, 2011 yılında Arap devrim dalgalanının ortaya çıkmasından bu yana siyasi ve sosyal düzeyde gelişmeler ve toplum içinde niteliksel dönüşümler yaşıyor. Bu devrimlerin belirleyicileri ve bazı Arap ülkelerinde barışçıl güç transferi değişim denkleminde bir aktör olarak Arap kadınlarını nasıl etkiledi?

“ Batı bağımlılığına sahip kimi Arap rejimlerinin bazı gizli ajandaları nedeniyle bu devrimler ne yazık ki şahsi hesaplaşmalara dönüştü ve gerçeği ezmek için tankın arkasından yalanın yükselmesine ve ardından özgürlük ve hak taleplerinin henüz tomurcuklanmadan yok olmasına neden oldu.

” **Maha Salih:** Arap Devrimleri ya da sözde Arap Baharı, sahnenin gereklerine göre daha önce var olmayan yeni bir ideoloji yarattı. Bu devrimlerin kıvılcımı, tüm Arap halklarının insana yakışır bir yaşam, adalet ve barış talepleri sonrasında ortaya çıktı. Ancak Batı bağımlılığına sahip kimi Arap re-

jimlerinin bazı gizli ajandaları nedeniyle bu devrimler ne yazık ki şahsi hesaplaşmalara dönüştü ve gerçeği ezmek için tankın arkasından yalanın yükselmesine ve ardından özgürlük ve hak taleplerinin henüz tomurcuklanmadan yok olmasına neden oldu. Tutumlar ve değerler değişti, karşılığında iddialar azaldı. Tanık olduğumuz şey, en adil olanın değil, en güçlü olanın etkin olduğu bir ortamdır. Kötümser görünmek istemem ama manzara kasvetli ve içimizdekiler değişip önceliklerimizi belirleyene kadar bir değişiklik olmayacaktır.

Abdenmour Toumi: Arap toplumlarındaki değişim ve gelişim sürecinin başarisında kadınların rolü ve sorumluluğu nedir?

Maha Salih: Şunu açık bir şekilde belirtmek isterim ki Arap toplumlarındaki değişim ve gelişim yolunun başarisında kadınların rolü fazladır. Ben, var gücümle çalışarak ve tüm enerjimi gelişmeye adanmış bulunaktayım. Tek elin alkışlaması imkânsızdır, bu nedenle çalışma

ve başarı kıvılcımının, büyük hayal kırıklıklarının ve zorlukların ışığında sönmemesi için rolümüz artık çok daha büyüktür. Bin millik yolculuk bir adımla başlar ve atılan adımlar sonrasında bir daha geriye gitmemek için her zaman sabır ve profesyonel çalışma gereklidir. Unutulmasın ki sıkı çalışmanın rahminden umutlar yaratılır.

Abdenmour Toumi: Arap feminist elitleri arasında örneğin tesettürlü ve tesettürsüz kadın arasında tartışma noktası oluşturmaya devam eden ideolojik bir mesele var. Bu, Arap dünyasındaki feminizm meselesinin, tesettürsüz "liberal/laik" kadının marifeti olduğu anlamına mı geliyor?

Maha Salih: Liberalizm bir terim olarak özgürlük ve eşitlik anlamına gelir. Kadın peçeyi aklına değil, başına takmaktadır. Fakat bazı katı liberalizm-sekülerizm savunucuları, kadınların örtünmesini bir tehdit ve geri kalmışlık olarak görüyor. Bazı liberaller özgürlük-

leriyle övünürken kendilerinden farklı olanlar için ister istemez kafesler yaratmakta. Bence standartlar, inançlara ve ilkelere göre değil, kaprislere göre şekillenmeye başladı. Önemli görevler, kadının giydiği kıyafete göre değil, kadının çalışma kabiliyetine göre verilir. Bu örneği de ABD'deki özgürlüklere saygı ve Arap asıllı Amerikalı Kongre üyesi İlhan Ömer'e adanmak isterim. Onun taktığı peçe, o koltuğa oturmasına hiçbir zaman engel olmadı. Dar görüşlülere demek isterim ki olduğunuz yerde kalın, başkalarının tercihlerine saygı duymadığınız sürece hiçbir yere varamayacaksınız.

Abdenmour Toumi: Arap toplumlarında Arap Kadın Liderler Birliğinin faaliyetleri hakkında son olarak ne söylemek istersiniz?

Maha Salih: İşitme-görme engelli ve özel ihtiyaçları olan çocukları eğitmek gibi ve özellikle dezavantajlı gruplarda eğitimin ulusların yükselmesindeki önemi nedeniyle eğitim alanında çalışmaya başladım. Şu anda Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) ile bir iş birliği geliştirme sürecindeyim. Böylece coğrafi alanımı Ürdün'deki diğer kamplarla birlikte gelecekte Lübnan ve Mısır gibi mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerdeki diğer kampları da kapsayacak şekilde genişletebilirim. Çelişkiler, engeller, karmaşıklıklar ve zorluklarla dolu bir toplumda etkili olmak ve eleştirilerimizi dikkate sunmak için var gücümle çalışıyorum. Etkileyici aktör olmanın ve yaratıcılığa yol açacak olumlu değişim arayışının anlamı da burada ortaya çıkıyor. ■

BARIŞ VE YENİDEN
İNŞA SÜREÇLERİNİN
İNCELENMEYEN YÜZÜ:

SÜHEYR EL-ATASSİ

İŞINSU ACAR

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Süheyr el-Atassi'nin muhalif kimliğini kazanmasında önemli bir dönüm noktası babası Jamal el-Atassi'nin kurucularından biri olduğu Baas Partisi'nden ayrılarak 1973 yılında Arap Sosyalist Birliğini kurması olmuştur.

”

Arap Ayaklanmaları, eşitlikçi ve demokratik bir toplumun temellerini atma vizyonu ortaya koyan farklı kesimlerden kadınlar arasında yeni bir aktivizm dalgasına yol açarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki ülkelerin özgürlüğe kavuşmasında cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulamıştır. Suriye'de barışçıl olarak başlayan protestoların sonuçta on yıldır süregelen çatışmaya evrilmiş olması ise çoğu kadının faaliyetlerini yeraltından veya sürgünden gerçekleştirmek zorunda kalmasına yol açmıştır. Kadınların sosyo-po-

litik hayatta temsil simgelerinden biri olan aktivist ve insan hakları avukatı Süheyr el-Atassi, önündeki tüm zorluklara rağmen demokratik seçimler yoluyla barışın ve eşitliğin sağlanması adına mücadelesine ön saflarda devam etmektedir.

ATASSI'NİN HAYATI

Süheyr el-Atassi, Humuslu seçkin bir ailenin çocuğu olarak 1971 yılında Şam'da dünyaya gelmiştir. Şairler, yargıçlar, hukukçular, kıdemli ordu subayları, müftüler, valiler, büyükelçiler, siyasi parti başkanları, bakanlar ve üç devlet başkanı yetiştiren bu ailenin pek çok üyesi Baas Partisi'nin ideolojisini benimsememeleri nedeniyle rejimle anlaşmazlık içine düşmüştür. Rejimin aileyi ekonomik, siyasi ve sosyal faaliyetlerden uzak tutmaya çalışması ise zamanla kritik bir muhalefet gücü olarak bu ailenin zemin kazanmasına olanak sağlamıştır. Süheyr el-Atassi'nin muhalif kimliğini kazanmasında önemli bir dönüm noktası babası Jamal el-Atassi'nin kurucularından

biri olduğu Baas Partisi'nden ayrılarak 1973 yılında Arap Sosyalist Birliğini kurması olmuştur. Şam Üniversitesinde Fransız Dili ve Edebiyatı okuyan Atassi, 2000 yılında Devlet Başkanı Hafız Esad'ın ölümü ve yerine oğlu Beşar Esad'ın getirilmesi üzerine "Şam Baharı" olarak adlandırılan kısa süreli bir toplumsal ve siyasi tartışma döneminde görünürlük kazanmıştır. 29 yaşında babasının adını taşıyan Jamal el-Atassi Ulusal Diyalog Forumu'nu başlatan Atassi, siyasi reformlar ve medeni haklar üzerine halka açık toplantılar düzenlenmesinde öncü rol oynamıştır. Fakat tutuklamalar, sıkıyönetim, önceden karara bağlanmış davalar, işten çıkarmalar ve seyahat yasakları ile ayaklanma birkaç ay içinde bastırılmıştır. Yetkililer forumu yasaklamış ve Atassi ile tüm yönetim kurulu tutuklanmıştır. Atassi, serbest bırakıldığında faaliyetlerine Suriye devriminin çekirdeği hâline gelecek bir grup genç üzerinde odaklanmıştır. 2009 yılında ülkede demokrasi ve insan haklarının ge-

liştirilmesine yardımcı olmak için forumu çevrim içi olarak yeniden canlandırmıştır. Facebook üzerinden forum grubunun medya kanadını yönetmiştir.

ARAP AYAKLANMALARINDA ATASSI

2011 yılında Arap Ayaklanmaları'nın Suriye cephesindeki liderlerden biri olarak yerini alan Atassi, katıldığı protestolarda rejime karşı sivil itaatsizliği savunmuştur. 2-3 Şubat 2011 tarihlerinde sistematik yağmayı ve MTN ve Suriyetel adlı cep telefonu operatörlerinin tekelini protesto etmek için barışçıl oturma eylemleri çağrısında bulunmuştur. Suriye'de demokrasi yanlısı protestolar, 6 Mart 2011 tarihinde ülkenin güneyindeki Dera kentinde "Halk rejimin düşmesini istiyor" şeklinde grafiti yazan 15 genç öğrencinin tutuklanması ve işkence görmesiyle tetiklenmiştir. 15 Mart tarihinden itibaren Şam'da gösteriler etkin olmaya başlamıştır. Ertesi gün içle-

rinde Attasi'nin de bulunduğu pek çok sayıda eylemci Şam'daki İçişleri Bakanlığı önünde toplanarak yıllardır cezaevinde olan düşünce mahkûmlarının serbest kalması çağrısında bulunmuştur. Süheyra, protestolarda yaşananları anlatmak için el-Cezire televizyonuna da çıkmıştır. Güvenlik güçlerinin, "Arap Ayaklanmaları protestoları bölgeye yayıldığından beri Suriye rejimine karşı en ciddi protesto" olarak nitelendirdiği olaylarda 10 kadın dövülerek tutuklanmıştır.

“

40'tan fazla yerel devrimci grubun yer aldığı Suriye Devrim Genel Komisyonu adlı koalisyonunun ortak kurucusu olan Atassi, Suriye Ulusal Konseyinin (SUK) İstanbul'daki kurulma aşamasına da dâhil olmuştur. Kasım ayında Ürdün'e kaçan Atassi, daha sonra Fransa'ya yerleşerek burada sürgün hayatı yaşamaya başlamıştır. Aktivist grubu ile Skype aracılığıyla iletişim kurmuştur. 10 Kasım 2012 tarihinde Suriye Devrim Genel Komisyonundaki pozisyonundan istifa eden Atassi, ardından Suriye Devrimci ve Muhafif Güçler Ulusal Koalisyonunun (SMDK) eş başkan yardımcısı olarak seçilmiştir.

”

30 gün hapis yatan Atassi, serbest bırakıldıktan sonra Şam'da bir evden diğerine taşınarak dokuz ay boyunca saklanmıştır. Bu esnada bir grup aktivistle Yerel Koordinasyon Komiteleri adlı ilk devrimci

yapıyı oluşturmuştur. Takiben 40'tan fazla yerel devrimci grubun yer aldığı Suriye Devrim Genel Komisyonu adlı koalisyonunun ortak kurucusu olan Atassi, Suriye Ulusal Konseyinin (SUK) İstanbul'daki kurulma aşamasına da dâhil olmuştur. Kasım ayında Ürdün'e kaçan Atassi, daha sonra Fransa'ya yerleşerek burada sürgün hayatı yaşamaya başlamıştır. Aktivist grubu ile Skype aracılığıyla iletişim kurmuştur. 10 Kasım 2012 tarihinde Suriye Devrim Genel Komisyonundaki pozisyonundan istifa eden Atassi, ardından Suriye Devrimci ve Muhafif Güçler Ulusal Koalisyonunun (SMDK) eş başkan yardımcısı olarak seçilmiştir. Atakerkil bir toplum yapısının egemen olduğu ülkede Atassi'nin siyasi muhalefetteki en güçlü kademeye yükselmesi büyük başarı olarak kaydedilmiştir. Bu başarının ardından Arap Birliği zirvesindeki bir oturuma başkanlık eden ilk Arap kadın unvanını da almıştır. Atassi'nin kariyerinde en çok tartışmalı dönemlerden biri 2012 yılının sonlarında ABD, İngiltere ve Fransa'nın diplomatik girişimiyle Türkiye'nin sınır şehri Gaziantep'te kurulan Yardım ve Koordine Birimi Derneği (ACU) başkanlığı olmuştur. Derneğin kuruluş amacı, sponsorları tarafından hem insani yardımın ulaştırılması hem de yeniden inşaat projelerinin koordinasyonu

edilmesi hususlarında öncü bir organizasyonun gerekliliğine ihtiyaç duyulması olarak belirtilmiştir.

Ne var ki, 2013 yılına gelindiğinde bir grup çalışan kapasite ve hesap verebilirlik eksikliği nedeniyle greve gitmiştir. Atassi, grev sonucu Ulusal Koalisyondaki görevinden istifa etmiştir. Suçlamalara ilişkin derneğin yeniden yapılandırılacağını ve bir dış denetçi alınacağını söylemiştir. Yardım parasının kötüye kullanıldığına dair bir kanıt olmasına rağmen, 2014 yılında İdlib kırsalındaki Jarjanaz kasabasında

yapılan kızamık aşısı kampanyası sırasında yanlış çözücü kullanılması sonucu ölen 15 çocuk ile çalışanların yetersizliği sorunu yeniden gündeme gelmiştir. Suriye geçici hükümeti, skandal sonrası Sağlık Bakanı Adnan Hazuri ve ACU Başkanı Attasi'yi görevden almıştır. Kararı protesto eden Atassi kısa sürede pozisyonuna iade edilmiştir. Atassi, 2015 yılının Mart ayında dernekteki pozisyonundan istifa etmiştir.

SURİYE MUHALEFETİNDEKİ VE İNSANİ YARDIM TEMELLİ GİRİŞİMLERİ

Riyad Konferansı'nın ardından Suriye muhalefetinin askerî ve siyasi güçlerini birleştirmek amacıyla oluşturulan Yüksek Müzakere Komitesi (HNC) adlı girişimin bir parçası olmuştur. Böylece iç savaşta sona erdirmek için Cenevre'de müzakere eden ve kadınların azınlıkta bulunduğu muhalefet ekibinde yer

almıştır. Atassi, komitede yaklaşık iki yıl görev aldıktan sonra Esad'ın iktidarda kalmasını kabul etmek için uluslararası baskı olduğunu ve beraberindeki sekiz diğer komite üyesi ile bu öneriye karşı çıktıkları için istifa ettiklerini ifade etmiştir. 25 Nisan 2018 tarihinde Ulusal Koalisyondan tamamen çekilen Atassi, kararın arkasında muhalefetin çelişkili siyasi açıklamalar yapan varlıklara bölünmüş olmasını işaret etmiştir. Aynı zamanda muhalefet üyelerinin farklı siyasi duruşları ve devrim ilkelerine ve halkın hedeflerine sadık kalınmaması gibi nedenlerin de etkin faktör oynadığı öne sürülmüştür. Günümüzde Jamal Atassi Forum ve Suriye Devrim Genel Komitesinde üye olarak yer almaya devam eden Atassi, aynı zamanda Suriye halkına insani yardım için dost ülkelere yardım çağrısında bulunmakta ve lobicilik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Suriye devriminin önde gelen kadın politikacısı olarak anılan Atassi, ayağa kaldırdığı platformla insanların yetkililere eleştirilerini iletmeleri için olanak sunmuş, umut vermiş, mezhepsel bölünmenin yerine ulusal diyalogu vurgulamış, insan hakları ihlallerini belgelemiş ve ayaklanmalarda yaşanan olayları aktararak kitleleri bilgilendirmiştir. Düzenlediği protestolarda ve kurucusu veya başkanı olduğu organizasyonlarda sesini duyurarak kadınların barış inşası ve yeniden yapılandırma çabalarında oynayabileceği kilit rollerin altını çizmiştir. Son olarak, verdiği mücadele idealist bir grup muhalefet figürlerinin dayanıklılığının ve kararlılığının simgesi olmuştur. Merkezi Roma'da bulunan uluslararası "Adalet Olmadan Barış Olmaz" örgütü (No Peace Without Justice), Atassi'nin insan hakları ve siyasi özgürlüklerini savunma alanlarındaki çabalarını takdir ederek kendisini ödüle layık görmüştür. ■

WADJDA:

ORTADOĞU'DA KADINLARA DAİR SORUNUN VE ÇÖZÜMÜN ÇIKIŞSIZLIĞI

DOÇ. DR. SERTAÇ T. DEMİR

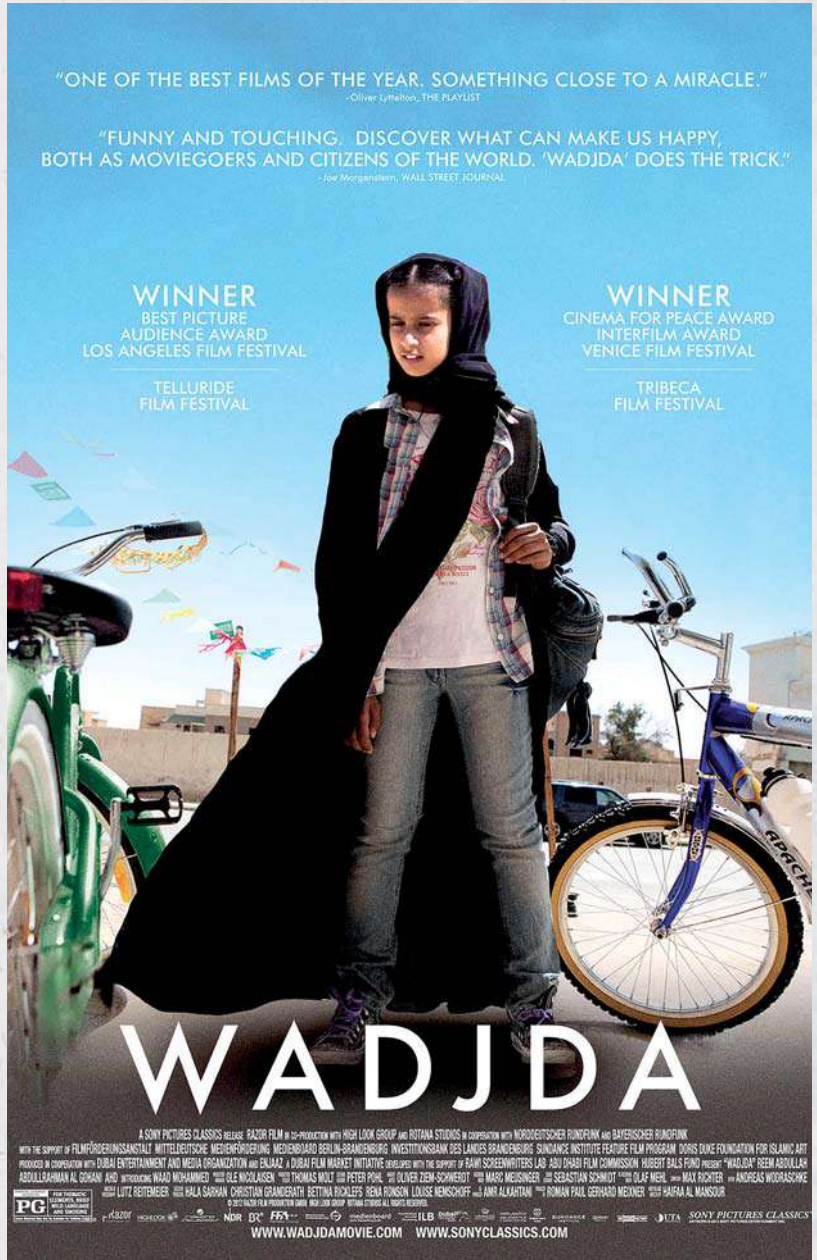
Öğr. Üyesi GÜMÜŞHANE ÜNİ.

Birçoklarına göre bu film, yüzeysel bir okumayla erkek egemen dünyaya cesur bir başkaldırıdır. Oysa bu yazı, bu başkaldırının kendinden menkul ve bağımsız olmadığını, kadın kimliğe dair belli bir olumsuzluğun altını çizerken; başka olumsuzluklara angaje olduğunu yani çözümün de en az sorun kadar problemlidir olduğunu öne sürmektedir.

Bu yazı, 2012 yılında çekilmiş Wadjda adlı Suudi filmi üzerinden Müslüman, Arap ya da Ortadoğulu kadınların dünyasına ve o dünyanın etrafındaki sorunlu ilişkilere odaklanmaktadır. Gerek konu gerekse analiz edilen film özellikle son yıllarda yükselen cinsiyete dayalı özgülük paradoksuna gönderme yapmaktadır. Suudi Arabistan'ın da içinde olduğu bu ortak yapımın en dikkat çekici yönlerinden biri,

tamamı bu ülkede çekilen ilk uzun metraj film olmasıdır. Ayrıca filmin yönetmeni Haifaa el-Mansour da Suudi Arabistan'da uzun metrajlı film çeken ilk kadın yönetmen olarak tarihe geçmiştir. Birçoklarına göre bu film, yüzeysel bir okumayla erkek egemen dünyaya cesur bir başkaldırıdır. Oysa bu yazı, bu başkaldırının kendinden menkul ve bağımsız olmadığını, kadın kimliğe dair belli bir olumsuzluğun altını çizirken; başka olumsuzluklara angaje olunduğunu yani çözümün de en az sorun kadar problemlili olduğunu öne sürmektedir.

Film eleştirmenlerinden Omer M. Mozaffar'ın bu filmi analiz ettiği yazısının başlığı bu anlamda kayda değerdir: "Wajda ile Batı Güreşi". Ona göre bu film, bazılarının gözünde Arapların öz eleştirisi veya "içeriden" birinin Suudi tasviriyken; diğerleri için Müslüman yaşamını fetişleştiren Batılı beklentilerin eseridir. Kanımca, bunlar arasındaki ilk perspektif, ikinciyi mümkün ve geçerli kılmaktadır. Neticede kabul etmek gerekir ki, Suudi kadınların olağanlaşan sorunlarına temas eden film, bu sorunların gerekçesi olarak ima ve işaret edilen İslam dinine dair bilindik klişelerle doludur. Dahası artık bu klişeler özellikle Müslüman izleyicilerin kolayca fark edebileceği ve rahatsız olacağı irrasyonel abartılarla ve absürt saptırmalarla yüküdür. Örneğin, yine Omer Mozaffar'ın sıraladığı gibi, filmde Müslüman inşaat işçileri küçük kızları taciz etmekte, Wajda'nın babası evli olduğu halde başka biriyle nişanlanmakta, okul müdürü kızları erkeklerin bakışlarından korumakta, erkekler video oyunları oynarken, kadınlar çalışıp yemek pişir-

mektedir. Ayrıca filmde ara ara otoriteden ve cehennemden bahseden Kuran ayetleri okunmaktadır.

KORODAN AYRILMAK

"Adadım kendimi Allah'a bana da yer verir diye. Şehitlerle ve masumlarla beraber kalacağım hep o sonsuz cennetinde. İmanın nuruyla açtım kalbimi. Yolumu şaşırdığımda sabrım gösterecektir bana doğru yolu." Film, okulda kızların koro hâlinde okuduğu bu şiirle başlar. Burada "koro", esasında uyum ve itaati temsil etmektedir. Koronun içinde şiire içtenlikle iştirak etmeyen, etrafına bakınan, yanından geçenlere el sallayan "uyumsuz" biri görünür. Bu Wajda'dır. Film boyunca olduğu gibi bu ilk sahnede de ayağındaki Converse marka ayakkabılarıyla ayırt edilir. Öğretmenin tepkisini çeken Wajda, bu uyumsuzluğu ve huşusuzluğu

nedeniyle sınıftan atılır. Filmin bu ilk seansında Wajda'nın bir tür "öteki" olarak konumlandırıldığı anlaşılır.

Fakat bu ötekilik, yönetmen tarafından Suudi Arabistan'daki olumsuzlukların portrelenmesine aracılık eder. Zira Wajda bir yandan kendi kimliğini inşa ederken, diğer yandan izleyiciler için Suudi Arabistan'ın katı kimliğini ifşa eder. Neticede izleyiciler film boyunca, ergenliğe yaklaşmış ve kendini/ülkesini tanımaya çalışan bu kızın gözünden Suudi Arabistan'ı seyreder ve tanır. Esasında her film, içinden çıktığı ülkenin kültürüne ve toplumsal ilişkilerine dair dolaylı ama tesirli bir vaaz verir. Bu vaazda kimi zaman olan, kimi zaman olmayan, kimi zaman da olması arzulan söylemleştirilir. Wajda, filmin projeksiyonunda bir cezaevinin içinde özgürlüğü arayan birkaç nadir iyi insandan biriymiş

gibi gösterilir. Sanki pedofil düzeyinde sapıkların, ağız bozuk sadistlerin ve iletişim kurulamayan vahşi insanların arasında kalmış “saf” bir karakterdir! Gerçekten de filmde, birçok oryantalist temsilde olduğu gibi keskin hatları olan siyah beyaz bir tablo vardır. Öyle ki iyiler yalnızca iyi, kötülerse daima kötüdür!

Filmin gösterdiği kadarıyla ülkede baskın ve sürekli bir şekilde kasvetli, gergin ve kötücül bir atmosfer hâkimdir. Erkekler kaba, kadınlar köle gibidir. Dahası filmde Husa adlı karakterin temsil ettiği gibi, kadınları köleleştiren sistemin takipçisi ve denetçileri erkekler değil, başka kadınlardır. Ve onlar da en az erkekler kadar sert ve merhametsizdirler. Terbiye etmekle memur oldukları kızları kendi aralarında konuşmamaya ve gülmemeye davet ederler. Burada bu kadınlar sistemi kabul etmekle ve geliştirmekle itham edilirken; değişimin umudu da yine -Wadja gibi- itiraz edebilen geleceğin kadınlarına yüklenir. Wadja'nın annesi de içinde bulunduğu kültürün hem mağduru

hem de belli oranda taşıyıcısıdır. Yönetmen, modernleşmenin aileden başlaması gerektiğini ima etse de kadının özgürlüğü erkeksiz bir düzende aranır. Filmde aile kurumunun kendisi din merkezli yaşamın lokomotifini olarak kodlanır. Buna göre kadın, aile içinde kendi göbek bağını kesmediği ve gücünü dinden alan ayrımcı düzene muhalefet etmediği sürece erkek egemen toplumun kölesi olmayı sürdürecektir!

“

Yönetmen, modernleşmenin aileden başlaması gerektiğini ima etse de kadının özgürlüğü erkeksiz bir düzende aranır. Filmde aile kurumunun kendisi din merkezli yaşamın lokomotifini olarak kodlanır. Buna göre kadın, aile içinde kendi göbek bağını kesmediği ve gücünü dinden alan ayrımcı düzene muhalefet etmediği sürece erkek egemen toplumun kölesi olmayı sürdürecektir!

”

KÖTÜLÜĞE KARŞI BİSİKLET

Wadja bir gün uzaktan gördüğü bir bisikletin peşine düşer ve bu bisiklet onun için tutkulu bir takıntıya dönüşür. Onu satın alma ve kullanma arzusu, toplumla ve yazgısıyla hesaplaşma aracına dönüşür. Önce duvarların arkasında görünüp sonra satılacağı dükkâna getirilen bu bisiklet 800 riyaldir ki bu Wadja için ödemesi zor bir bedeldir. El emeğiyle ördüğü bileklikleri satarak bu parayı denklemez. Ama Wadja, Abdullah'la yarışmak için bu bisikleti ister. Annesi, bir yerde “bisiklete binen kız gördün mü, bisiklet sürersen çocuğun olmaz” der.

Filmde, kısıtlanan kızların kapalı kapılar ardında, yani kimseler görmeden iş çevirdiği verilir. Ayrıca kadınların, dışında bırakıldıkları dünyaya “dedikodu”larla katıldıkları gösterilir. Bu arada hayalindeki bisiklete sahip olmak için Wadja'nın önüne bir fırsat çıkar: Kuran yarışması. Wadja hayalinin uğruna çok çalışır ve yarışmayı kazanır. Ödülü ne yapacağını soran Husa hiç beklemediği bir yanıt alır Wadja'dan: “Bisiklet alacağım.” Husa ise bu ödülü, Wadja'nın isteği dışında, Filistin'e yardım olarak göndermeye karar verir. Filmdeki bu yardım eleştirisi, başka bir sahnede “canlı bomba” hakkında yapılan vurguyla bütünleşir.

Bisiklet bu filmde kadın hak ve özgürlük mücadelesinin metaforu olarak yer alır. Zira yönetmene göre bir kadının kendi bisikletine veya arabasına sahip olamaması, erkeklerin hâkim olduğu bu tekinsiz dünyanın gölgesinde kalması

demektir. Mesela filmde servisle okula giden Wajda'nın annesi, geç kaldığı gerekçesiyle sık sık "erkek" şoförün ithamlarına hedef olur. Bu erkek şoför aynı zamanda trafik kurallarına uyma inceliğinden de uzak gösterilir. Bu arada Wajda'nın babası da eve geldiği nadir zamanlarda bilgisayar oyunu oynayan ve dışarıda kuma arayan biridir. Dahası eşini, "erkek" evlat vermemekle suçlayıp durur. Zira övündüğü soyağacının kurumasından endişe etmektedir. Wajda'nın annesi ise kendini kocasına beğendirmek ve kocasının gözünü dışarıdan kesmek için çırpınır. Yönetmen bu durumlarda kadınları aciz ve korumasız; erkekleri ise bencillikten ve zaaftan ibaret gösterir. Öyle ki Wajda'nın en iyi arkadaşı Abdullah bile şimdilik iyiyse de muhtemelen zamanla o da bu katılaştırıcı erkek-kültürünün eleğinden geçecek ve "diğer erkekler gibi" kötü/kaba birine dönüşecektir.

Filmin sonunda Wajda, kocasını terk eden (ya da kocasının terk ettiği) annesinin hediyesi olarak bisikletine kavuşur. O ana kadar Riyad'ın yalnızca arka sokaklarını gören izleyici, Wajda'nın tutkuyla sürdüğü bisikletin peşine takılarak şehrin ana caddesini ve uzaktan da olsa merkezini görür. Film boyunca Wajda kendi kimliğini "özgürlük istenci" üzerine kurarken, kendi dışındaki dünyayı tümüyle esaret ve yozlaşma imgelerine sıkıştırır. Dahası, özgürlüğü de yabancı müzik dinlemek, farklı ayakkabı giymek veya bisiklete binmek gibi dışsal ve tüketimci kültüre indirger. Özgürlük, bir yerde "dünyaya açılma" özgürlüğüdür. Böyle olduğu için filmde "peçe" de bir

bıkkınlık ve kapatılma motifi olarak resmedilir. Esasında tüm bu "detaylar" büyük resmi oluşturur ve bu resim, yüzünü tamamıyla Batılıların bakışına dönmüştür.

DEĞİŞİM HEZEYANLARI VE ORTADOĞU'NUN GELECEĞİ

Guardian gazetesinden Philip French, bu filmin bir diyalogundan hareketle okuyucularına şaşkınlıkla ve örtük bir alayla şu soruyu sorar: "Hayızlı bir kadının Kuran okumasına izin verilmediğini biliyor muydunuz?" Bu ve benzeri birçok dinî ölçü, buna filmde alıntıyla "Kuran açık kalırsa, şeytan tükürür" türünden hurafeler de eklenerek akıl dışı olarak yorumlanır. Sonunda Batı, bu akıl dışılıkları sinema gibi kültür sanat araçlarıyla vurgulayarak Doğu'yu devamlı "değişim"e davet eder.

1985 yapımı Rocky 4'de Rus boksör Ivan Drago'ya galip gelen Amerikalı Rocky Balboa'nın da filmin sonunda dediği "Eğer ben değişebiliyorsam, siz de değişebilirsiniz, herkes değişebilir" sözleri, Wajda filminde bir Müslüman'ın "Batı'nın duymayı isteyeceği şekilde" kendine yönelttiği bir slogan olarak belirir.

2010'lu yıllara kadar "Müslüman kadının çıkışsızlığı" nı sembolize eden Suudi Arabistan'da yaklaşık son on yıldır "kadın hürriyeti" ne yönelik köklü değişimlere gidilmektedir. Hiç şüphesiz bu reformların ardında yalnızca özgürlüğe olan inanç değil; Arap Ayaklanmaları gibi, krallığın içinde öne çıkan yeni isimlerin perspektifi gibi, bölgenin ve uluslararası ilişkilerin gerekleri gibi nedenler bulunmaktadır. Neden her ne olursa

olsun, sonuçlar genellikle Batılı değer yargıları içinde değerlendirilmekte, takdir veya tenkit edilmektedir. Medeniyet kıstası olarak Batılı medya ve kültür erkleri tarafından onaylanma şartı, esasında kadın hakları dâhil birçok özgürlük mücadelesinin en sorunlu tarafıdır. Bu paradoks, yalnızca Suudi Arabistan için değil, Ortadoğu'da birçok "muhalif" in de Batı'da söz hakkı bulmak, onaylanmak ve fonlanmak adına kendisini angaje ettiği sorunlu bir alandır.

Sonuç olarak, son yıllarda yapılan düzenlemelerle Suudi Arabistan'da kadınların araç kullanmasının, eşlerinin izni olmaksızın yurt dışına çıkabilmesinin, yargıda üst düzey görevler almasının önü açılmış, din polislerinin yetkileri sınırlandırılmış, birtakım haremlik-selamlık uygulamaları esnetilmiş, içinde kadınların olduğu spor ve eğlence etkinlikleri düzenlenmiş ve okullarda uzun yıllar sonra yeniden müzik eğitimi vermeye başlanmıştır. Ancak Uluslararası Af Örgütü, 2020 sonlarında yaptığı basın açıklamasında Suudi Arabistan'da kadın hakları kampanyalarına öncülük eden aktivistlerin cezaevinde tutulduğunu ve ülkedeki özgürlük yanlısı girişimlerin samimiyetsiz olduğunu belirtmiştir. Bu eksende, özellikle Arap coğrafyasına yön vermesi beklenen birçok genç lider gibi Veliaht Prens Selman'ın da öncülük ettiği 2030 Vizyon Projesi'yle birçok Arap klişesiyle beraber sosyo-kültürel alanı dönüştürmesi muhtemeldir. Ne var ki bu reformların "vakti gelmiş bir gereklilik" mi, yoksa "siyasi bir strateji" mi olduğuna dair spekülasyonların da sonu gelmeyecektir. ■

ORTADOĞU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/İlçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 165 TL (KDV dâhil)

- Dergimiz ayda bir olmak üzere yılda toplam 12 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
Şubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk. No: 3 Çankaya / Ankara

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

